

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ ખાતેની ગુજરાત ઉચ્ચ ન્યાયાલયમાં

આર/લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નંબર: ૨૧૧૧ / ૨૦૦૯

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નંબર: ૧૩૦૬૫/૧૯૯૪ માં

સાથે

સિવિલ એપ્લિકેશન (દિશાનિર્દેશ માટે) નંબર: ૧/૨૦૧૮

આર/લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નંબર: ૨૧૧૧/૨૦૦૯ માં

સાથે

સિવિલ એપ્લિકેશન (પક્ષકાર જોડાવા માટે) નંબર: ૧/૨૦૧૯

આર/લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નંબર: ૨૧૧૧/૨૦૦૯ માં

સાથે

સિવિલ એપ્લિકેશન (દિશાનિર્દેશ માટે) નંબર: ૨/૨૦૧૮

આર/લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નંબર: ૨૧૧૧/૨૦૦૯ માં

સાથે

આર/લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નંબર: ૨૧૦૮/૨૦૦૯
આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નંબર: ૧૦૨૩૫/૧૯૯૬ માં
સાથે

આર/લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નંબર: ૨૦૦૪/૨૦૦૯
આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નંબર: ૫૧૭૪/૧૯૯૬ માં

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ સુશ્રી સંગીતા કે. વિશેન સહી/—

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ સુશ્રી નિશા એમ. ઠાકોર સહી/—

૧.	શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે છે?	ના.
૨.	રિપોર્ટરને રીફર કરવાનો છે કે નહીં?	હા.
૩.	શું ન્યાયમૂર્તિશ્રી ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?	ના.
૪.	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈપણ આદેશ અંગે કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે?	ના.

=====

ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય

વિરુદ્ધ

સ્વર્ગસ્થ હરીશચંદ્રસિંહજી બી. જાડેજા તેમના વારસદારો મારફત અને અન્ય

=====

ઉપસ્થીતી:—

સુશ્રી મનીષા લવકુમાર શાહ, એડિશનલ એડવોકેટ જનરલ સાથે શ્રી સિદ્ધાર્થ રામી અને આકાશ ગુપ્તા, આસિસ્ટન્ટ ગવર્નમેન્ટ પ્લીડર્સ, અપીલકર્તા નંબર ૧, ૨, ૩ માટે.

શ્રી મેહુલ એસ. શાહ, સીનિયર એડવોકેટ સાથે આદિત્ય એ. ગુપ્તા (૭૮૭૫) અને મોહિત એ. ગુપ્તા (૮૮૬૭), સામાવાળા નંબર ૨.૨ માટે.

શ્રી શાલિન એન. મહેતા, સીનિયર એડવોકેટ સાથે શ્રી ડી. એ. સાંખેસરા (૫૯૫૫), સામાવાળા નંબર ૨.૩ માટે.

શ્રી મિહિર જે. ઠાકોર, સીનિયર એડવોકેટ સાથે શ્રી સલીલ એમ. ઠાકોર અને શ્રી હેમાંગ એમ. શાહ (૫૩૯૯), સામાવાળા નંબર ૧.૧, ૧.૨, ૧.૩, ૧.૪, ૧.૫, ૧.૬ માટે.

શ્રી દેવાંગ નાણાવટી, સીનિયર એડવોકેટ, શ્રી દીપક બી. પટેલ (૩૭૪૪) વતી, સામાવાળા નંબર ૩ માટે.

શ્રી મિહિર એચ. જોશી અને સુશ્રી તૃષા કે. પટેલ (૨૪૩૪), સીનિયર
એડવોકેટ્સ સાથે શ્રી તત્ત્વમ કે. પટેલ, સામાવાળા નંબર ૪ માટે.

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ સુશ્રી સંગીતા કે. વિશેન

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ સુશ્રી નિશા એમ. ઠાકોર

તારીખ ૧૮/૧૧/૨૦૨૪

સામાન્ય સીએવી ચુકાદો

(માનનીય ન્યાયમૂર્તિ સુશ્રી સંગીતા કે. વિશેન દ્વારા)

વિષય: પડકાર

૧. શીર્ષક હેઠળની અપીલોમાં, વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા પસાર
કરાયેલા તારીખ ૨૦/૧૨/૨૦૦૫ ના સીએવી ચુકાદાને પડકારવામાં
આવ્યો છે, જેના દ્વારા સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નંબર

૧૩૦૬૫/૧૯૯૪ ની રિટ પિટિશન મંજૂર કરવામાં આવી છે અને (૧) મામલતદાર અને એએલટી, લોધિકા દ્વારા પસાર કરાયેલ તારીખ ૧૬/૦૮/૧૯૯૩ નો આદેશ; (૨) ડેપ્યુટી કલેક્ટર દ્વારા પસાર કરાયેલ તારીખ ૦૯/૧૨/૧૯૯૩ નો આદેશ; અને (૩) ગુજરાત રેવન્યુ ટ્રિબ્યુનલ (જેને હવે પછી "ટ્રિબ્યુનલ" તરીકે ઓળખવામાં આવશે) દ્વારા પસાર કરાયેલ તારીખ ૧૨/૧૦/૧૯૯૪ નો આદેશ રદબાતલ અને બાજુ પર સેટ કરવામાં આવ્યા છે. રાજ્ય સરકાર દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નંબર ૧૦૨૩૫/૧૯૯૬ ફગાવી દેવામાં આવી છે અને અરજદાર-ધારક દ્વારા દાખલ કરાયેલી સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નંબર ૫૧૭૪/૧૯૯૬ નો નિકાલ કરવામાં આવ્યો છે, કારણ કે અર્બન લેન્ડ (સીલિંગ એન્ડ રેગ્યુલેશન) એક્ટ, ૧૯૭૬ (જેને હવે પછી "યુએલસી એક્ટ" તરીકે ઓળખવામાં આવશે) ના રદ થવાને કારણે તે નિરર્થક બની ગઈ હતી.

વિષય: ટૂંકી પૃષ્ઠભૂમિ

૨. આ મુદ્દાના કેન્દ્રમાં રૈયા ગામની સર્વે નંબર ૨ ૫૦ વાળી જમીન છે, જેનું ક્ષેત્રફળ ૧૯૮ એકર અને ૩૯ ગુંઠા છે (જેને હવે પછી "પ્રશ્નવાળી જમીન" તરીકે ઓળખવામાં આવશે) અને ગુજરાત એગ્રીકલ્ચરલ લેન્ડ સીલિંગ (એમેન્ડમેન્ટ) એક્ટ, ૧૯૭૨ (જેને હવે પછી "૧૯૭૨ નો

સુધારા કાયદો" તરીકે ઓળખવામાં આવશે) માંથી ઉદ્ભવતી કાર્યવાહી છે, જે તારીખ ૦૧/૦૪/૧૯૭૬ થી અમલમાં આવી હતી, તેમજ સર્વોચ્ચ અદાલત અને આ અદાલતની સમકક્ષ બેંચ દ્વારા પસાર કરાયેલા રિમાન્ડ ઓર્ડરની મર્યાદા પણ સામેલ છે. મુખ્ય મુદ્દાને આનુષંગિક મુદ્દો યુએલસી એક્ટની જોગવાઈઓને પણ સ્પર્શે છે.

૨.૧ સામેલ મુદ્દાનો એક લાંબો ઇતિહાસ છે; જોકે, હકીકતો ટૂંકમાં નીચે મુજબ દર્શાવવામાં આવી છે:

૨.૨ મૂળ અરજદાર એટલે કે સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નંબર ૧૩૦૬૫/૧૯૯૪ માં સામાવાળા નંબર ૧ શ્રી હરીશચંદ્રસિંહજી ભરતસિંહજી જાડેજા (જેમને સંદર્ભ મુજબ "ધારક અથવા અરજદાર" તરીકે ઓળખવામાં આવશે), તેમણે ગુજરાત એગ્રીકલ્ચરલ લેન્ડ સીલિંગ એક્ટ, ૧૯૬૦ (જેને હવે પછી "૧૯૬૦ નો કાયદો" તરીકે ઓળખવામાં આવશે) જે ૧૯૭૨ ના સુધારા કાયદા દ્વારા સુધારેલ છે, તે હેઠળ ફોર્મ નંબર ૨ દાખલ કર્યું હતું, જેમાં રૈયા અને પાલ ગામની કુલ ૩૧૧ એકર જમીન જાહેર કરી હતી, જેમાં સર્વે નંબર ૨ ૫૦, ક્ષેત્રફળ ૧૯૮ એકર અને ૩૯ ગુંઠા એટલે કે પ્રશ્નવાળી જમીનનો સમાવેશ થાય છે. નોંધનીય છે કે, અનુસૂચિ-૧ મુજબ વર્ગ 'એચ' માટે નિર્ધારિત સીલિંગ મર્યાદા એક

એકમ તરીકે ૫૧ એકર છે, તેથી મામલતદાર અને એએલટી દ્વારા સીલિંગ કેસ નંબર ૧૯/૧૯૭૬-૧૯૭૭ નોંધવામાં આવ્યો હતો, જેમણે તારીખ ૩૧/૦૧/૧૯૭૭ ના રોજ આદેશ પસાર કરીને ૨૦૯ એકર અને ૬ ગુંઠા જમીનને ફાજલ જમીન તરીકે જાહેર કરી હતી. અપીલ તેમજ રિવિઝન બંને ફગાવી દેવામાં આવ્યા હતા જેના કારણે આ અદાલત સમક્ષ સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નંબર ૧૪૮/૧૯૮૦ દાખલ કરવામાં આવી હતી.

૨.૩ રિટ પિટિશનની સુનાવણી કરવામાં આવી હતી અને માનનીય ડિવિઝન બેંચે આ બાબતને એગ્રીકલ્ચરલ લેન્ડ્સ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ આ નિર્દેશ સાથે રિમાન્ડ કરવા ફરિયાદ કરી હતી કે:

"ટ્રિબ્યુનલ અરજદારને કાયદાની કલમ ૨૦ ની જોગવાઈઓ અનુસાર પસંદગી કરવાની તક આપશે અને તે અરજદારની રજૂઆતના પ્રકાશમાં અને કાયદા અનુસાર ઉક્ત મુદ્દાને ફરીથી નક્કી કરશે....."

"અરજદાર પોતે એક મહિનાના સમયગાળામાં ઉક્ત ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ પસંદગી માટે અરજી સબમિટ કરશે અને આવી અરજી મળ્યા પછી, ટ્રિબ્યુનલ એક મહિનાના

સમયગાળામાં તેની વિચારણા અને નિર્ણય કરવા આગળ વધશે."

૨.૪ અરજદાર દ્વારા મામલતદારને એક અરજી કરવામાં આવી હતી જેમાં અરજદારે જે જમીન અને સર્વે નંબરો રાખવાની ઈચ્છા વ્યક્ત કરી હતી તે દર્શાવવામાં આવ્યા હતા એટલે કે પ્રશ્નવાળી જમીનમાંથી ૪૯ એકર અને ૨૯ ગુંઠા સહિત કુલ ૧૦૨ એકર અને ૨૦૯.૦૫ ગુંઠા જમીન જે રાજ્ય સરકારમાં નિહિત થઈ શકે છે. તારીખ ૩૦/૦૫/૧૯૮૩ ના રોજ આદેશ પસાર કરીને અરજદારને પસંદગી આપવામાં આવી હતી, જેનાથી તેમને ૪૯.૨૯ ગુંઠા રાખવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી જ્યારે ૧૪૯.૧૧ ગુંઠા જમીન ફાજલ તરીકે જાહેર કરવામાં આવી હતી. બીજી તરફ, રાજ્ય સરકારે રેકૉર્ડ પર સ્પષ્ટ ભૂલ હોવાના આધારે મિસલેનિયસ સિવિલ એપિલિકેશન નંબર ૪૮૯ / ૧૯૮૩ નામની રિવ્યુ એપિલિકેશન દાખલ કરી હતી, જે ફગાવી દેવામાં આવી હતી. તેનાથી નારાજ થઈને રાજ્ય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ સિવિલ અપીલ દાખલ કરી અને સર્વોચ્ચ અદાલતે, તારીખ ૨૫/૧૦/૧૯૮૩ ના આદેશ દ્વારા, તારીખ ૧૯/૦૪/૧૯૮૩ ના મૌખિક ચુકાદાને બાજુ પર રાખીને, કાયદા અનુસાર વિકલ્પના મુદ્દાનો નિર્ણય કરવા માટે કેસ હાઈકોર્ટમાં રિમાન્ડ કર્યો અને વિકલ્પના પ્રશ્ન પરના તમામ મુદ્દાઓ ખુલ્લા રાખવામાં આવ્યા જેમાં તારીખ

૨૨/૧૨/૧૯૭૬ ના રોજની યાદી ‘એ’ ની અસરો અને માન્યતા પણ સામેલ હતી. અન્ય એક તારીખ ૨૫/૧૦/૧૯૮૩ ના આદેશ દ્વારા, રિવ્યુ એપ્લિકેશનને મૂળ ફાઇલ પર પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવી હતી.

૨.૫ તારીખ ૧૯/૦૪/૧૯૮૪ ના રોજ, અરજી મંજૂર કરવામાં આવી અને ડિવિઝન બેંચે રિટ પિટિશનને પુનર્જીવિત કરી, જેમાં વિકલ્પના પ્રશ્ન પરના તમામ મુદ્દાઓ ખુદા રાખવામાં આવ્યા જેમાં તારીખ ૨૨/૧૨/૧૯૭૬ ના રોજની યાદી ‘એ’ ની અસરો અને માન્યતા પણ સામેલ હતી. ત્યારબાદ ડિવિઝન બેંચ દ્વારા આ મામલાની સુનાવણી કરવામાં આવી હતી અને તારીખ ૨૨/૦૪/૧૯૯૧ ના મૌખિક ચુકાદા દ્વારા રિટ પિટિશન આંશિક રીતે મંજૂર કરવામાં આવી હતી. ડિવિઝન બેંચનો એવો અભિપ્રાય હતો કે ટ્રિબ્યુનલના ચુકાદામાં વિસંગતતા છે અને નિર્દિષ્ટ તારીખ એટલે કે ૦૧/૦૪/૧૯૭૬ ના રોજ અરજદારના પરિવારમાં કોઈ સગીર પુત્ર હતો કે નહીં તે નક્કી કરવા માટે આ બાબત રિમાન્ડ કરવામાં આવી હતી.

૨.૬ ત્યારબાદ, મામલતદાર અને એએલટીએ તેમના તારીખ ૧૬/૦૮/૧૯૯૩ ના આદેશ દ્વારા જાહેર કર્યું કે ધારક તેમના સગીર પુત્ર માટે એકમના ૧/૫ ભાગ માટે હકદાર નથી. તદુપરાંત, એ પણ

નોંધવામાં આવ્યું હતું કે ધારકે જસવંતપુરા અને પાલ ગામની ખેતીની જમીન જાહેર કરી ન હતી અને તેથી, કુલ હોલિંગ ૩૧૧ એકર અને ૫ ગુંઠા જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું. ધારક બે એકમ એટલે કે ૧૦૧ એકર અને ૩૯ ગુંઠા રાખવા માટે હકદાર જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા અને પ્રશ્નવાળી જમીન સહિત ૨૩૪ એકર અને ૧૦ ગુંઠા ફાજલ તરીકે જાહેર કરવામાં આવી હતી. આ આદેશને આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યો હતો જેમણે તારીખ ૦૯/૧૨/૧૯૯૩ ના ચુકાદા દ્વારા તેને ફગાવી દીધો હતો. તેનાથી નારાજ થઈને અરજદારે ટ્રિબ્યુનલનો સંપર્ક કર્યો, જેણે તારીખ ૧૨/૧૦/૧૯૯૪ ના વિગતવાર ચુકાદા દ્વારા, અન્ય બાબતોની સાથે, જાહેર કર્યું કે અરજદાર ૨ – ૧/૫ એકમ એટલે કે ૧૧૨ એકર અને ૮ ગુંઠા રાખવા માટે હકદાર છે. મામલતદાર અને એએલટી, લોધિકાને એક મહિનાની અંદર ફાજલ જમીનમાંથી પસંદગી આપવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો. આ ઉપરાંત, જસવંતપુરા અને પાલ ગામની વધારાની જમીનો એટલે કે ૨૩ એકર અને ૩૩ ગુંઠા અંગેના તારણો બાજુ પર સેટ કરવામાં આવ્યા હતા.

૨.૭ અરજદારે નારાજ થઈને સત્તાવાળાઓ અને ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશોને પડકારતી સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલેકેશન નંબર ૧૩૦૬૫/૧૯૯૪ નામની રિટ પિટિશન દાખલ કરી હતી. રાજ્યે આંશિક

રીતે નારાજ થઈને સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નંબર ૧૦૨૩૫/૧૯૯૬ નામની રિટ પિટિશન દાખલ કરી હતી. ધારક-અરજદાર દ્વારા યુએલસી એક્ટની કલમ ૨૧ હેઠળની મુક્તિને નકારતા સક્ષમ સત્તાધિકારી અને એડિશનલ કલેક્ટર, યુએલસી દ્વારા પસાર કરાયેલા તારીખ ૦૫/૧૦/૧૯૯૫ ના આદેશને પડકારતી સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નંબર ૫૧૭૪/૧૯૯૬ દાખલ કરવામાં આવી હતી. ત્રણેય રિટ પિટિશનની સુનાવણી વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા કરવામાં આવી હતી અને ઉપર જણાવ્યા મુજબ તારીખ ૨૦/૧૨/૨૦૦૫ ના સીએવી ચુકાદા દ્વારા, અરજદાર દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નંબર ૧૩૦૬૫/૧૯૯૪ મંજૂર કરવામાં આવી હતી અને સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નંબર ૫૧૭૪/૧૯૯૬ નો નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો, કારણ કે યુએલસી એક્ટના ૨૬ થવાને કારણે તે નિરર્થક બની ગઈ હતી, જ્યારે રાજ્ય સરકાર દ્વારા દાખલ કરાયેલી સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નંબર ૧૦૨૩૫/૧૯૯૬ ફગાવી દેવામાં આવી છે. તેથી, આ શીર્ષક હેઠળની અપીલો છે. લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નંબર ૨૧૧૧/૨૦૦૯ ને મુખ્ય બાબત તરીકે ગણવા સંમતિ આપવામાં આવી હતી અને તેથી, હકીકતો તેમાંથી લેવામાં આવી છે. વિદ્વાન કાઉન્સિલ દ્વારા તે મુજબ રજૂઆતો કરવામાં આવી હતી.

વિષય: અપીલકર્તા રાજ્યની રજૂઆતો

૩. એડિશનલ એડવોકેટ જનરલ સુશ્રી મનીષા લવકુમાર શાહ, જેમને આસિસ્ટન્ટ ગવર્નમેન્ટ પ્લીડર શ્રી સિદ્ધાર્થ રામી દ્વારા મદદ કરવામાં આવી હતી, તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે કલમ ૨ ની પેટા-કલમ (૧૭) માં સમાવિષ્ટ વ્યાખ્યા અનુસાર, "જમીન" શબ્દનો અર્થ અન્ય બાબતોની સાથે એવી જમીન થાય છે જેનો ઉપયોગ કૃષિ હેતુઓ માટે થાય છે અથવા થઈ શકે તેમ છે. આ વ્યાખ્યા એક વ્યાપક વ્યાખ્યા છે. સુધારાના આધારે, મૂળ કાયદાની કલમ ૨ માં પેટા-કલમ (૬) ઉમેરવામાં આવી હતી, જેમાં "જમીનનો વર્ગ" શબ્દને અન્ય બાબતોની સાથે "સૂકી ખેતીની જમીન" તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે. સ્પષ્ટીકરણ-૧ ની કલમ (ઈ) જણાવે છે કે "સૂકી ખેતીની જમીન" એટલે ફકરા (એ) થી (સી) માં નિર્દિષ્ટ જમીન અને ઘાસની જમીન સિવાયની જમીન, એટલે કે એવી જમીન કે જેમાં કુદરતી રીતે ઉગતું ઘાસ પુષ્કળ પ્રમાણમાં હોય જે કૃષિ હેતુઓ માટે ઉપયોગ કરવા સક્ષમ હોય. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે બીડ જમીનમાં ઘાસ કુદરતી રીતે ઉગે છે અને પ્રશ્નવાળી જમીન, નિર્વિવાદપણે બીડ જમીન હોવાથી, ૧૯૭૨ ના સુધારા કાયદા હેઠળ "જમીન" અને "કૃષિ" ની સુધારેલી વ્યાખ્યાની કોઈપણ અર્થઘટનાત્મક સહાય વિના, ૧૯૬૦ ના કાયદાની કલમ ૨ ની પેટા-કલમ (૧) સાથે વાંચતા કલમ ૨ ની પેટા-કલમ (૧૭) હેઠળ

વ્યાખ્યાયિત "જમીન" ની વ્યાખ્યામાં આવરી લેવામાં આવશે. વધુમાં, કલમ ૨ ની પેટા-કલમ (૧૭) માં ફેરફાર થયો હતો અને જમીનનો અર્થ અન્ય બાબતોની સાથે, સૌરાષ્ટ્ર લેન્ડ રિફોર્મ્સ એક્ટ, ૧૯૫૧, સૌરાષ્ટ્ર બારખલી એબોલિશન એક્ટ, ૧૯૫૧ અથવા સૌરાષ્ટ્ર એસ્ટેટ્સ એકવિક્ઝિશન એક્ટ, ૧૯૫૨ હેઠળ ગિરાસદારો કે બારખલીદારો દ્વારા ધારણ કરાયેલી બીડ જમીનો થાય છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે સીલિંગ વિસ્તાર અનુસૂચિ-૧ માં નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં વિવિધ વર્ગો પ્રદાન કરવામાં આવ્યા હતા અને વર્ગ 'એચ' માં રાજકોટ જિલ્લો અને લોધિકા તાલુકા સહિતના સ્થાનિક વિસ્તારો આવરી લેવામાં આવ્યા હતા. ૧૯૬૦ ના કાયદા અનુસાર સીલિંગ વિસ્તાર ૧૨૦ એકર હતો અને ૧૯૭૨ ના સુધારા કાયદા અનુસાર સીલિંગ વિસ્તાર ઘટાડીને ૫૧ એકર કરવામાં આવ્યો હતો.

૩.૧ ગુણવત્તા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરતી વખતે અને સુવિધાજનક સંકલનનો સંદર્ભ આપતા, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ધારક આઠ સભ્યોના પરિવાર હોવાનો દાવો કરે છે, જેમાં પત્ની, પુખ્ત વયનો પુત્ર, પરિણીત પુત્રી, બે સગીર પુત્રીઓ, એક સગીર પુત્ર અને માતાનો સમાવેશ થાય છે. ધારકે તેની કુલ ૩૧૧ એકર જમીનની માલિકી જાહેર કરી હતી. સીલિંગ કેસ નંબર ૧૯/૧૯૭૬-૭૭ માં મામલતદાર અને

એએલટીએ તારણ કાઢ્યું હતું કે ધારક બે એકમ એટલે કે ૧૦૨ એકર રાખવા માટે પાત્ર રહેશે. જ્યારે ૨૦૯ એકર અને ૬ ગુંઠા જમીન ફાજલ જમીન તરીકે જાહેર કરવામાં આવી હતી અને તેને રાજ્ય સરકારમાં નિહિત કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો. ડેપ્યુટી કલેક્ટર સમક્ષ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી હતી, જેમાં ત્રણ ગ્રાઉન્ડ્સ ઉઠાવવામાં આવ્યા હતા, એટલે કે, (૧) જમીન માલિકની સંમતિ વિના જમીનને ફાજલ જાહેર કરવામાં આવી છે, (૨) સર્વે નંબર ૪૧ ની ૬.૩૫ ગુંઠા જમીન ધ્યાનમાં લેવામાં ન આવે કારણ કે તે તારીખ ૨૪/૦૧/૧૯૭૧ પહેલાં વેચવામાં આવી હતી અને (૩) કલમ ૨ ની પેટા-કલમ (૧ copy) ની જોગવાઈઓ અનુસાર બીડ જમીનનો સમાવેશ ન કરવો. અપીલ ફગાવી દેવામાં આવી હતી અને તે આદેશ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ પડકારનો વિષય બન્યો હતો અને તેણે રિવિઝન એપિલિકેશનને ફગાવી દીધી હતી, જેમાં અન્ય બાબતોની સાથે નોંધ્યું હતું કે પરિવારના સભ્યો પાંચથી વધુ ન હોવાથી, તેઓ કલમ ૬ ની પેટા-કલમ (૩બી) ની જોગવાઈઓનો લાભ મેળવવા હકદાર રહેશે નહીં. તેનાથી નારાજ થઈને રિટ પિટિશન દાખલ કરવામાં આવી હતી અને ડિવિઝન બેંચ સમક્ષ એ સ્પષ્ટપણે નોંધવામાં આવ્યું છે કે અરજદાર હવે ૨૦૯ એકર અને ૬ ગુંઠાની હદ સુધી ફાજલ ધારક હોવાનો વિવાદ કરતા નથી. આ આદેશ વધુમાં અરજદારના તે નિવેદનને નોંધે છે જેમાં તેમણે સીલિંગ વિસ્તાર સ્વીકાર્યો હતો અને રાખી

શકાય તેવી જમીનની પસંદગી સિવાયના તમામ ગ્રાઉન્ડ્સ જતા કર્યા હતા. તેથી, ડિવિઝન બેંચે આ બાબતને રિમાન્ડ કરી હતી, જે ૧૯૬૦ ના કાયદાની કલમ ૨૦ હેઠળની પસંદગી પૂરતી મર્યાદિત હતી.

૩.૨ વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે આદેશની શરતો અનુસાર, મામલતદારને એક અરજી કરવામાં આવી હતી, જેમાં ખાસ કરીને અરજદાર જે સર્વે નંબરો રાખવા માંગતા હતા તે દર્શાવવામાં આવ્યા હતા, એટલે કે પ્રશ્નવાળી જમીનની ૪૯.૨૯ ગુંઠા સહિત ૧૦૨ એકર તેમજ જમીનની વિગતો એટલે કે ૨૦૯.૦૫ ગુંઠા જમીન જે રાજ્ય સરકારમાં નિહિત થઈ શકે છે. તેથી, મામલતદારે તારીખ ૩૦/૦૫/૧૯૮૩ નો આદેશ પસાર કરીને અરજદારને પસંદગી આપી હતી અને તેમને રૈયા ગામની ૪૯.૨૯ ગુંઠા જમીન રાખવાની મંજૂરી આપી હતી. જ્યારે સર્વે નંબર ૨ ૫૦ ની ૧૪૯.૧૧ ગુંઠા જમીન, એટલે કે પ્રશ્નવાળી જમીન ફાજલ તરીકે જાહેર કરવામાં આવી હતી અને તેને રાજ્ય સરકારમાં નિહિત કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો. તેથી, સીલિંગ વિસ્તાર અને રાખી શકાય તેવી જમીન અંગેનો નિર્ણય આખરી બન્યો હતો, કારણ કે ઉક્ત તારીખ ૩૦/૦૫/૧૯૮૩ ના આદેશને પડકારવામાં આવ્યો નથી.

૩.૩ ત્યારબાદ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ડિવિઝન બેંચના આદેશ સામે સ્પેશિયલ લીવ પિટિશન દાખલ કરવામાં આવી હતી અને કાયદા અનુસાર વિકલ્પના મર્યાદિત પ્રશ્નનો નિર્ણય કરવા માટે જ આ બાબત હાઈકોર્ટમાં રિમાન્ડ કરવામાં આવી હતી. તે મુજબ, હાઈકોર્ટ સમક્ષ રિવ્યુ એપ્લિકેશન દાખલ કરવામાં આવી હતી અને તે મંજૂર કરવામાં આવી હતી, જેમાં તારીખ ૨૨/૧૨/૧૯૭૬ ના રોજ સોગંદનામાની અસરો અને માન્યતા સહિત વિકલ્પના પ્રશ્નને ખુલ્લો રાખવામાં આવ્યો હતો. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે જોકે રિટ પિટિશન મર્યાદિત મુદ્દા પર પુનર્જીવિત કરવામાં આવી હતી, તેમ છતાં ડિવિઝન બેંચે માન્યતાના પાસા પર વિચાર કર્યો હતો, તેમજ કલમ ૬ ની પેટા-કલમ (૩બી) ની જોગવાઈઓ અનુસાર સભ્યોની પાત્રતાના પાસા પર પણ વિચાર કર્યો હતો. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ઉક્ત મુદ્દો બિલકુલ ઉપલબ્ધ ન હતો, કારણ કે સર્વોચ્ચ અદાલતે માત્ર પસંદગીના મુદ્દા પર નિર્ણય કરવા માટે બાબત રિમાન્ડ કરી હતી; જો કે, નિર્દિષ્ટ તારીખ એટલે કે ૦૧/૦૪/૧૯૭૬ ના રોજ ધારકના પરિવારમાં કોઈ સગીર પુત્ર હતો કે નહીં તે પ્રશ્ન નક્કી કરવા માટે બાબત રિમાન્ડ કરવામાં આવી હતી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે પુનર્વિચારણા માટે રિમાન્ડનો આદેશ અત્યંત મર્યાદિત હતો અને તેથી ધારક-અરજદાર માટે સત્તાવાળાઓ સમક્ષ અથવા વિદ્વાન સિંગલ જજ સમક્ષ અન્ય કોઈ

મુદ્દાઓ પર નિર્ણય માંગવો ખુદો ન હતો કારણ કે આ અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલા તારીખ ૨૨/૦૪/૧૯૯૧ ના ચુકાદાને કોઈ પડકાર આપવામાં આવ્યો ન હતો.

૩.૪ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે રિમાન્ડ પર મામલતદાર અને એએલટીએ કલમ ૬ ની પેટા-કલમ (૩એ) અને (૩બી) ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લઈને તારણ કાઢ્યું હતું કે સગીર પુત્ર સીલિંગ વિસ્તારના ૧/૫ ભાગ માટે પાત્ર નથી. આ ઉપરાંત, જશવંતપુર અને પાલ ગામની ૨૦.૦૦ ગુંઠા અને ૩.૩૩ ગુંઠા જમીન ફાજલ જમીન તરીકે જાહેર કરવામાં આવી હતી જે અગાઉ જાહેર કરવામાં આવી ન હતી. તે મુજબ, ૨૩૪.૧૦ ગુંઠા જમીન ફાજલ તરીકે જાહેર કરવામાં આવી હતી અને રાજકોટ જિલ્લાના રૈયા ગામની સર્વે નંબર ૨ ૫૦ પૈકીની ૪૯.૨૮ ગુંઠા જમીન સહિત ૧૦૧.૩૯ ગુંઠા જમીન રાખવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો. રિવિઝનમાં ટ્રિબ્યુનલનો એવો અભિપ્રાય હતો કે મામલતદારે માત્ર એટલું જ શોધવાનું હતું કે ધારક સગીર પુત્ર માટે ૧/૫ એકમ મેળવવા હકદાર છે કે નહીં. ટ્રિબ્યુનલે ઠરાવ્યું કે મામલતદાર ધારકના હોલિંગમાં અન્ય કોઈ જમીન એટલે કે જશવંતપુર અને પાલ ગામની જમીન ઉમેરી શક્યા ન હોત. ધારકની માતાના એક એકમ માટેના દાવાને પણ નકારી કાઢવામાં આવ્યો હતો.

૩.૫ યુએલસી એક્ટ હેઠળની કાર્યવાહીનો ઉલ્લેખ કરતા એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ધારકે કલમ ૬ ની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ એક જાહેરનામું ફોર્મ દાખલ કર્યું હતું, જેમાં જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું કે પ્રશ્નવાળી જમીન બીડ જમીન છે અને તેની ખેતી કરવામાં આવી રહી છે. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે રાખી શકાય તેવી જમીન અંગેની કલમ પ્રશ્નવાળી જમીનને આવરી લેતી નથી. મુદ્દા નંબર ૨, કે શું આ નિવેદન કોઈ વ્યક્તિ, પરિવાર, કંપની વગેરેને લાગુ પડે છે, તો તેનો જવાબ ‘ના’ આપવામાં આવ્યો હતો. તે જ રીતે, મુદ્દા નંબર ૧૦એ પરની વિગતો એવી હતી કે શું કોઈની સાથે કલમ ૨૧ ની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ કોઈ કરાર કરવામાં આવ્યો છે. આપવામાં આવેલ જવાબ ‘ના’ હતો. દર્શાવવામાં આવેલા પરિવારના સભ્યોમાં તેમની પત્ની, બાળકો હતા, પરંતુ માતા ન હતા.

૩.૬ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે તારીખ ૩૦/૦૫/૧૯૮૩ ના આદેશ દ્વારા, મામલતદારે રાખી શકાય તેવી જમીન અને ધારકની હકદારી નક્કી કરી દીધી હતી. મુદ્દો આખરી બન્યો હતો અને પસંદગી આપવા સિવાય બીજું કંઈ કરવાનું બાકી ન હતું, તેમ છતાં, ધારકે તારીખ ૦૫/૧૨/૧૯૮૩ ના રોજ એક અરજી સબમિટ

કરવાની ધૃષ્ટતા કરી હતી જેમાં એડિશનલ કલેક્ટર, અર્બન લેન્ડ સીલિંગ, રાજકોટને વિનંતી કરવામાં આવી હતી કે હાઈકોર્ટ સમક્ષ વિવાદ પેઝિંગ હોવાને કારણે આગળનો કોઈ નિર્ણય ન લેવો; જો કે, ધારક-અરજદારે સ્પષ્ટપણે સ્વીકાર્યું હતું કે બીડ જમીન કૃષિ ઝોનમાં આવેલી છે અને તેને યુએલસી એક્ટના દાયરામાં ધ્યાનમાં લેવાની નથી.

૩.૭ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે કલમ ૨ ની કલમ (ક્યુ) "ખાલી જમીન" શબ્દને શહેરી એકત્રીકરણમાં મુખ્યત્વે કૃષિના હેતુ માટે ઉપયોગમાં લેવાતી ન હોય તેવી જમીન તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે. વધુમાં, કલમ (ઓ) "શહેરી જમીન" શબ્દને અન્ય બાબતોની સાથે વ્યાખ્યાયિત કરે છે કે જે શહેરી એકત્રીકરણની મર્યાદામાં આવેલી કોઈપણ જમીન હોય અને માસ્ટર પ્લાનમાં તે તરીકે દર્શાવવામાં આવી હોય. સ્પષ્ટીકરણ (બી) જોગવાઈ કરે છે કે જો આવી જમીન નિયત તારીખ પહેલાં મહેસૂલ અથવા જમીનના રેકૉર્ડમાં કૃષિના હેતુ માટે દાખલ કરવામાં આવી ન હોય તો તેને મુખ્યત્વે કૃષિના હેતુ માટે ઉપયોગમાં લેવાતી ગણવામાં આવશે નહીં. સ્પષ્ટીકરણ (સી) વધુમાં શરત રાખે છે કે સ્પષ્ટીકરણ (બી) માં ગમે તે સમાવિષ્ટ હોય તેમ છતાં, જો જમીન માસ્ટર પ્લાનમાં કૃષિ સિવાયના અન્ય હેતુ માટે નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવી હોય તો તેને મુખ્યત્વે કૃષિ માટે ઉપયોગમાં લેવાતી ગણવામાં આવશે

નહીં. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે નિર્ધિવાદપણે, એડિશનલ કલેક્ટર દ્વારા જારી કરાયેલા તારીખ ૨૮/૦૫/૧૯૭૬ ના પત્ર અનુસાર, રાજકોટના સમગ્ર વિસ્તારનો અનુસૂચિમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. તે જ રીતે, યુએલસીના એડિશનલ કલેક્ટરના તારીખ ૦૨/૧૧/૧૯૭૬ ના પત્ર અનુસાર, પ્રશ્નવાળી જમીનને સ્પષ્ટપણે ખેતીની જમીન તરીકે દર્શાવવામાં આવી છે. તેથી, માસ્ટર પ્લાનમાં જમીનને ખેતીની જમીન તરીકે દર્શાવવામાં આવી છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે મહેસૂલ વિભાગનો તારીખ ૦૩/૦૬/૧૯૭૬ નો ઠરાવ પણ એ સ્પષ્ટ કરે છે કે જે જમીનો મુખ્યત્વે કૃષિના હેતુ માટે ઉપયોગમાં લેવાય છે અને માસ્ટર પ્લાનમાં તે રીતે ચિહ્નિત થયેલ છે, તે ૧૯૬૦ ના કાયદાની જોગવાઈઓ દ્વારા સંચાલિત થશે અને યુએલસી એક્ટ દ્વારા નહીં.

૩.૮ ત્યારબાદ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે રિવ્યુ મંજૂર કરવામાં આવ્યો હોવા છતાં, એડિશનલ કલેક્ટરનો સંપર્ક કરવામાં આવ્યો હતો અને દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે ફોર્મમાં ભૂલથી કેટલીક જમીનો છૂટી ગઈ છે અને તેથી સુધારેલું ફોર્મ નંબર ૧ સબમિટ કરવામાં આવ્યું હતું. ત્યારબાદ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે બધું આખરી થઈ ગયું હોવા છતાં, ધારક-અરજદારના પાવર ઓફ એટર્ની ધારક ધનંજય બી. પટેલ દ્વારા તારીખ ૦૬/૦૪/૧૯૮૩ ના રોજ એક અરજી દાખલ કરવામાં

આવી હતી, જેમાં યુએલસી એક્ટ લાગુ કરવાની વિનંતી કરવામાં આવી હતી. તારીખ ૦૯/૦૪/૧૯૯૩ ના રોજ એક પત્ર પણ લખવામાં આવ્યો હતો, જેમાં ખોટું નિવેદન કરવામાં આવ્યું હતું કે તેમનો માલિકી હક સાબિત થયો છે અને તેઓ આ માનનીય અદાલતના તારીખ ૨૨/૦૪/૧૯૯૧ ના આદેશ પસાર થવાની તારીખથી જમીન ધારણ કરવા માટે હકદાર છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ધારક-અરજદારની તરફેણમાં કોઈ માલિકી હક સ્થાપિત થયો ન હતો, ખાસ કરીને જ્યારે આ અદાલતે માત્ર વિકલ્પનો મર્યાદિત અધિકાર આપ્યો હતો, અને પ્રશ્નવાળી જમીન પર માલિકી હકનો દાવો કરવાનો કોઈ પ્રશ્ન ન હતો. સક્ષમ સત્તાધિકારી અને એડિશનલ કલેક્ટર દ્વારા તારીખ ૦૫/૧૦/૧૯૮૫ ના રોજ આદેશ પસાર કરીને અરજી ફગાવી દેવામાં આવી હતી, અન્ય બાબતોની સાથે એવા આધારે કે ફોર્મ નંબર ૫ નિયત સમયગાળામાં સબમિટ કરવામાં આવ્યું ન હતું, પરંતુ ચૌદ વર્ષથી વધુ સમય પછી સબમિટ કરવામાં આવ્યું હતું.

૩.૯ સુવિધાજનક સંકલનમાં મહેસૂલ રેકૉર્ડનો સંદર્ભ આપતા એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે તારીખ ૨૧/૦૯/૧૯૬૨ ના રોજ એન્ટ્રી નંબર ૪૫૪ નોંધવામાં આવી હતી જે અરજદારનું હોલિંગ ૬.૧૪ ગુંઠા હોવાનું દર્શાવતી હતી. તારીખ ૨૦/૦૧/૧૯૬૩ ના ત્રણ રજિસ્ટર્ડ

વેચાણ દસ્તાવેજો દ્વારા સમગ્ર વિસ્તાર વેચી દેવામાં આવ્યો હતો અને ધારક-અરજદારનું ખાતું શૂન્ય હતું. રસપ્રદ વાત એ છે કે, તારીખ ૨૦/૦૮/૧૯૬૬ ના રોજ મહેસૂલ રેકૉર્ડમાં એન્ટ્રી નંબર ૯૮૫ નોંધવામાં આવી હતી જે નવા માપણી અનુસાર હતી. ઉક્ત એન્ટ્રી રૈયા ગામની જમીન અંગેની હતી જે એવું નોંધીને રદ કરવામાં આવી હતી કે સામાવાળા એટલે કે ગિરાસદારના નામે પ્રશ્નવાળી જમીન હોવાના સમર્થનમાં કોઈ દસ્તાવેજો રજૂ કરવામાં આવ્યા નથી. આ એન્ટ્રી તારીખ ૨૯/૧૦/૧૯૬૬ ના રોજ રદ કરવામાં આવી હતી; જો કે, એક મહિના કરતા પણ ઓછા સમયમાં, તારીખ ૨૪/૧૧/૧૯૬૬ ના રોજ, છૂપી રીતે એન્ટ્રી નંબર ૧૧૪૦ નોંધવામાં આવી હતી જેને અવલ કારકુન દ્વારા મંજૂરી આપવામાં આવી હતી, જે મામલતદારના તાબાના અધિકારી છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે આ જમીનનો કેટલોક ભાગ ગાયત્રી નગર કોઓપરેટિવ હાઉસિંગ સોસાયટીની તરફેણમાં વેચવામાં આવ્યો હતો અને મહેસૂલ રેકૉર્ડમાં તારીખ ૧૨/૦૪/૧૯૮૫ ના રોજ એન્ટ્રી નંબર ૪૩૦૧ નોંધવામાં આવી હતી; જો કે, સિદ્ધિ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરની તરફેણમાં વેચાણ અંગે મહેસૂલ રેકૉર્ડમાં આવી કોઈ એન્ટ્રી નથી. લેટર્સ પેટન્ટ અપીલમાં સામાવાળા નંબર ૪ એટલે કે સિદ્ધિ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર દ્વારા દાખલ કરાયેલા જવાબ અનુસાર, જમીનના કુલ ૩૧૧.૦ ગુંઠાના હોલિંગમાંથી, ૧૨૦.૦ ગુંઠા રાખી શકાય તેવી રહેશે અને બાકીની

૧૯૧.૦ ગુંઠા જમીન રાજ્ય સરકારમાં નિહિત થઈ શકે છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે આવું નિવેદન પણ સાચા અર્થમાં નથી, કારણ કે રાખી શકાય તેવો વિસ્તાર ૧૦૨.૦૦ ગુંઠા જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો અને જો સગીર પુત્રના સીલિંગ વિસ્તારના ૧/૫ ભાગને ધ્યાનમાં લેવામાં આવે તો તે વધુમાં વધુ ૧૧૨.૮ ગુંઠાની આસપાસ થાય, પરંતુ ૧૨૦.૦ ગુંઠા નહીં.

૩.૧૦ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ધારક દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી રિટ પિટિશનમાં માતા માટે વધારાના એકમની માંગણી કરવામાં આવી હતી અને ૧૯૭૨ ના સુધારા કાયદાની જોગવાઈઓમાંથી બીડ જમીનને બાકાત રાખવાની તેમજ ચુએલસી એક્ટની કલમ ૬ હેઠળ ફોર્મની પ્રક્રિયા કરવાની માંગણી કરવામાં આવી હતી. આ અદાલતના ચુકાદાઓ અને આદેશોને ધ્યાનમાં રાખીને આવી માંગણી મંજૂર કરી શકાય તેમ ન હતી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે વિદ્વાન સિંગલ જજ આ અદાલત સમક્ષની કાર્યવાહી અને આદેશો તેમજ રિમાન્ડની મર્યાદિત અવકાશ વિશે ખૂબ જ જાગૃત હતા. તેમ છતાં, વિદ્વાન સિંગલ જજે માતાની તરફેણમાં વધારાના એકમની મંજૂરી આપી છે. એવું પણ તારણ કાઢવામાં આવ્યું છે કે રૈયા ગામમાં આવેલી જમીન પ્રશ્નવાળી જમીન બીડ જમીન હોવા છતાં ૧૯૬૦ ના કાયદાની જોગવાઈઓ હેઠળ

નક્કી કરી શકાઈ ન હોત. જોકે અરજદારે તેને ખેતીની જમીન તરીકે દર્શાવી છે, તેમ છતાં વિદ્વાન સિંગલ જજે તારણ કાઢ્યું હતું કે માસ્ટર પ્લાન અનુસાર અરજદારની જમીન રહેણાંક ઝોનમાં સમાવિષ્ટ છે. વિદ્વાન સિંગલ જજે એ નોંધવામાં પણ ભૂલ કરી છે કે કાયદાની કલમ ૬ હેઠળ ફોર્મ ભર્યા પછી, અરજદારે તારીખ ૨૧/૦૪/૧૯૯૩ ના રોજ યુએલસી એક્ટની કલમ ૨૧ હેઠળ મુક્તિ મેળવવા માટે ફોર્મ ૫ માં જાહેરાત કરી હતી અને તે પહેલાં, રાજકોટ અર્બન ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી દ્વારા ડેવલપમેન્ટ પ્લાન પહેલેથી જ તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો જેમાં પ્રશ્નવાળી જમીન મનોરંજન-સહ-રહેણાંક ઝોનમાં આવેલી દર્શાવવામાં આવી હતી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે વર્ષ ૧૯૮૫ માં બધું ઘણું પહેલું આખરી થઈ ગયું હતું અને તેથી કલમ ૨૧ હેઠળની મુક્તિ ધ્યાનમાં લેવી જોઈતી ન હતી.

૩.૧૧ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે વર્ષ ૧૯૯૩ માં કલમ ૨૧ હેઠળ ફોર્મ ભરવાથી અરજીના સ્વીકાર અથવા અસ્વીકાર સિવાય કોઈ અધિકાર પ્રાપ્ત થતો નથી. કલમ ૨૧ નબળા વર્ગો માટે છે અને તે માલિકની તરફેણમાં કોઈ હકદારી આપતી નથી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે વિદ્વાન સિંગલ જજનો એવો પણ અભિપ્રાય હતો કે રૈયા ગામની જમીન ક્યારેય ખેતીની જમીન ન હતી અને તેનો ઉપયોગ માત્ર

ઘાસ ઉગાડવા માટે થતો હતો, અને તેનો ઉપયોગ બીડ જમીન તરીકે થતો હતો ખેતીની જમીન તરીકે નહીં. આવા તારણો ભૂલભરેલા છે કારણ કે કુદરતી રીતે ઉગતા ઘાસને પણ બીડ જમીન તરીકે ગણવામાં આવશે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે નોંધનીય રીતે, રાજ્ય સરકાર દ્વારા દાખલ કરાયેલી રિટ પિટિશન પર કોઈ ચર્ચા નથી. ઉપરાંત, છુપાવેલી જમીનનો કોઈ સંદર્ભ મળતો નથી અને રાજ્ય સરકારની પિટિશન માત્ર એક લીટીમાં ફગાવી દેવામાં આવી છે.

૩.૧૨ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે વિદ્વાન સિંગલ જજ ડિવિઝન બેંચ તેમજ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાથી બંધાયેલા હતા અને એકવાર મુદ્દો આખરી થઈ ગયા પછી તેને ફરીથી ખોલી શકાય નહીં. ન્યાયિક ઔચિત્ય પણ એ માંગ કરે છે કે વિદ્વાન સિંગલ જજે રિટ પિટિશનની મર્યાદા વિસ્તૃત કરવી જોઈતી ન હતી. પસંદગી સિવાય બધું ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યું છે. ટેક્સ અપીલ નંબર ૧૩૩૭/૨૦૧૦ માં કમિશનર ઓફ સેન્ટ્રલ એક્સાઈઝ, કસ્ટમ્સ એન્ડ સર્વિસ ટેક્સ વિરુદ્ધ મેસર્સ વેસ્ટર્ન ઇલેક્ટ્રિક એન્ડ એન્જિનિયરિંગ કંપનીના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર એવા પ્રસ્તાવના સમર્થનમાં વિશ્વાસ મૂકવામાં આવ્યો છે કે એકવાર રિમાન્ડનો આદેશ પસાર થઈ ગયા પછી સત્તાધિકારી અને અદાલતો રિમાન્ડના વિષયથી આગળ વધી શકતા નથી. એવું ઠરાવવામાં

આવ્યું છે અને નોંધવામાં આવ્યું છે કે રિમાન્ડ પર, ઘણા મુદ્દાઓ ફરીથી ખોલવા જે ક્યારેય વિચારણા હેઠળ ન હતા, તે અસ્વીકાર્ય રહેશે. ૧૯૯૭ (૨) જીએલએચ ૪૯૩ માં અહેવાલ થયેલ બાઈ જસુદ – કાંતિલાલ ઉર્ફે કુલચંદ અનુપચંદના વિધવા વિરુદ્ધ રતિલાલ અનુપચંદ શાહના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર પણ વિશ્વાસ મૂકવામાં આવ્યો છે. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે અને નોંધવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે કોઈ ચોક્કસ મુદ્દાને લગતા રિમાન્ડના મર્યાદિત આદેશો પસાર કરવામાં આવે છે અને જો પક્ષકારોએ ઓપન રિમાન્ડ માટે આગ્રહ ન કર્યો હોય, તો કોઈપણ માટે રિમાન્ડ ઓર્ડરની મર્યાદા વિસ્તૃત કરવી તે પણ પાછલા બારણેથી અસ્વીકાર્ય રહેશે. એ પણ દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે જો આવી મંજૂરી આપવામાં આવે, તો તે તમામ ન્યાયિક શિસ્તનો નાશ કરશે અને ઉચ્ચ અદાલતના આદેશની અસરકારકતા અને બંધનકર્તા પ્રકૃતિના મૂળ પર પ્રહાર કરશે અને નીચલી અદાલતે ઉચ્ચ અદાલતના આદેશનો વફાદારીપૂર્વક અમલ કરવો જરૂરી છે. ૨૦૨૩ એસસીસી ઓનલાઈન એસસી ૩૫૮ માં અહેવાલ થયેલ શિવશંકરા અને અન્ય વિરુદ્ધ એચ. પી. વેદવ્યાસ ચારના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા પર પણ વિશ્વાસ મૂકવામાં આવ્યો છે. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે અને નોંધવામાં આવ્યું છે કે જે અદાલતમાં કેસ રિમાન્ડ કરવામાં આવ્યો છે તેણે રિમાન્ડના આદેશનું પાલન કરવાનું રહે છે અને રિમાન્ડના આદેશથી વિરુદ્ધ વર્તવું તે કાયદાથી વિરુદ્ધ છે. બીજા

શબ્દોમાં કહીએ તો, રિમાન્ડના આદેશનું તેના સાચા અર્થમાં પાલન કરવું જોઈએ.

૩.૧૩ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે માનનીય ડિવિઝન બેંચના ચુકાદા અનુસાર, જે બાબત ધ્યાનમાં લેવાની હતી તે પસંદગીનો મર્યાદિત મુદ્દો હતો અને જો કોઈ તારીખ ૨૨/૦૪/૧૯૯૧ ના ચુકાદા અનુસાર જાય, તો પણ જે મર્યાદિત પાસા પર વિચાર કરવો જરૂરી હતો તે સગીર પુત્રની તરફેણમાં સીલિંગ વિસ્તારનો ૧/૫ ભાગ હતો. ટ્રિબ્યુનલે પણ મર્યાદિત વિચારણા અંગેની હકીકતની નોંધ લીધી છે અને તેણે છુપાવેલી જમીનને ધ્યાનમાં લેવાની મંજૂરી આપી નથી તેમજ માતાની તરફેણમાં એક એકમ પણ આપ્યો નથી. તેમ છતાં, આ અદાલત સમક્ષ એવી રજૂઆતો કરવામાં આવી હતી કે ટ્રિબ્યુનલે માતાને વધુ એક એકમ ન આપીને ભૂલ કરી છે કારણ કે તેઓ તારીખ ૦૧/૦૪/૧૯૭૬ ના રોજ જીવિત હતા. આવી દલીલ મર્યાદિત વિચારણાને જોતાં સખત રીતે અસ્વીકાર્ય હતી. વૈકલ્પિક રીતે, એ દલીલ સ્વીકારવામાં આવી હતી કે રૈયા ગામની પ્રશ્નવાળી જમીન રાજકોટ એકત્રીકરણનો એક ભાગ છે અને મનોરંજન સહ રહેણાંક ઝોનનો ભાગ છે અને તેથી ચુએલસી એક્ટની જોગવાઈઓ લાગુ પડતી હતી.

૩.૧૪ રેસ જ્યુડિકેટના પ્રસ્તાવ માટે, (૧૯૯૯) ૫ એસસીસી ૫૯૦ માં અહેવાલ થયેલ હોપ પ્લાન્ટેશન લિમિટેડ વિરુદ્ધ તાલુકા લેન્ડ બોર્ડ પીરમેડ અને અન્યના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર વિશ્વાસ મૂકવામાં આવ્યો છે. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે અને નોંધવામાં આવ્યું છે કે એસ્ટોપેલ અને રેસ જ્યુડિકેટના સિદ્ધાંતો જાહેર નીતિ અને ન્યાય પર આધારિત છે. રેસ જ્યુડિકેટનો નિયમ પક્ષકારોને ન્યાયિક નિર્ણય પછી તે જ પ્રશ્ન પર ફરીથી દાવો કરતા અટકાવે છે, ભલે તે નિર્ણય દેખીતી રીતે ખોટો કેમ ન હોય. જ્યારે કાર્યવાહી આખરી બની જાય છે, ત્યારે પક્ષકારો ચુકાદાથી બંધાયેલા હોય છે અને તેને પડકારતા અટકે છે. તેઓ સમાન કારણ પર ફરીથી દાવો કરી શકતા નથી કે તેઓ અગાઉના મુકદ્દમામાં નિર્ણય માટે જરૂરી હોય તેવા કોઈપણ મુદ્દા પર દાવો કરી શકતા નથી. તેથી, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ડિવિઝન બેંચ સમક્ષ તમામ દલીલો છોડી દેવામાં આવી હતી અને તે રાજ્ય હતું જે અપીલમાં ગયું હતું અરજદાર નહીં. ત્યારબાદ, જ્યારે આખી બાબત ખોલવામાં આવી ત્યારે પણ, તે માત્ર સગીર પુત્ર માટે સીલિંગ વિસ્તારના ૧/૫ ભાગના મર્યાદિત મુદ્દા માટે જ રિમાન્ડ કરવામાં આવી હતી. માતા માટે સીલિંગ વિસ્તાર અને બીડ જમીનની પ્રકૃતિનો મુદ્દો ખોલવો જોઈતો ન હતો, જે વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા ખોલવામાં આવ્યો હતો.

૩.૧૫ વધારાના એકમની હકદારી માટેના પ્રસ્તાવના સમર્થનમાં, ૧૯૮૪ (૨) જીએલઆર ૧૪૭૩ માં અહેવાલ થયેલ નથેખાન સોજલખાન બિહારી વિરુદ્ધ મામલતદાર, વડગામના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર વિશ્વાસ મૂકવામાં આવ્યો છે. ૧૯૬૦ ના કાયદાની કલમ ૬ ની પેટા-કલમ (૩બી) ધ્યાનમાં લેવામાં આવી હતી અને એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે જ્યાં એક પરિવાર અથવા સંયુક્ત પરિવારમાં પાંચ કરતાં વધુ સભ્યો હોય જેમાં એક વ્યક્તિ અને તેમાં દર્શાવેલ શ્રેણીઓમાં આવતા અન્ય સભ્યોનો સમાવેશ થાય છે, તેઓ પાંચથી વધુ હોય તેવા દરેક સભ્ય માટે સીલિંગ વિસ્તારના ૧/૫ ભાગની હદ સુધી સીલિંગ વિસ્તારથી વધુ જમીન રાખવા માટે હકદાર રહેશે, જો કે પરિવારનું કુલ હોલિંગ સીલિંગ વિસ્તારના બમણાથી વધુ ન થાય. (૧૯૮૮) ૨ એસસીસી ૨૪૧ માં અહેવાલ થયેલ ગુજરાત રાજ્ય વિરુદ્ધ જટ લક્ષ્મણજી તલાસજીના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર પણ વિશ્વાસ મૂકવામાં આવ્યો છે જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે અને નોંધવામાં આવ્યું છે કે કલમ ૬ ની પેટા-કલમ (૩બી) નો લાભ મેળવવા માટે બેવડી કસોટી સંતોષવી આવશ્યક છે. એવું નોંધવામાં આવ્યું છે કે કલમ ૬ ની પેટા-કલમ (૩બી) નો પ્રવેશ બે દરવાજા દ્વારા બંધ છે અને પ્રવેશ મેળવવા માટે પરિવારમાં પાંચ કરતાં વધુ વ્યક્તિઓ હોવા જોઈએ. જો જમીન ધારક પોતે સહિત પાંચ કરતાં વધુ વ્યક્તિઓ હોય, તો પહેલો દરવાજો ખુલશે

અને જમીન ધારક પ્રવેશ મેળવવા માટે હકદાર બનશે, જો બીજો દરવાજો તેને ફાયદાકારક વિસ્તારની અંદર પ્રવેશતા અટકાવતો ન હોય. બીજો દરવાજો પણ ખુલશે જો અન્ય કેટલાક સભ્યો, એટલે કે વ્યક્તિગત જમીન ધારક સિવાયના સભ્યો કલમમાં નિર્દિષ્ટ ત્રણ શ્રેણીઓમાંથી એકમાં આવતા હોય.

૩.૧૬ (૨૦૧૦) ૧૦ એસસીસી ૫૯૪ માં અહેવાલ થયેલ નાગભાઈ નજીભાઈ ખાચર વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્યના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર વિશ્વાસ મૂકવામાં આવ્યો છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ૧૯૭૨ ના સુધારા કાયદાની બંધારણીય માન્યતાને માન્ય રાખવામાં આવી છે અને તેથી અરજદારની તેની ગેરબંધારણીયતા અને શૂન્યતા અંગેની દલીલ સ્વીકારી શકાય નહીં. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ પ્રશ્ન એ હતો કે શું ૧૯૭૨ નો સુધારા કાયદો બીડ જમીનોને લાગુ પડે છે. દલીલ કે બીડ જમીનો જે ખેતી ન થઈ શકે તેવી પડતર જમીનો છે તેને કલમ ૨ ની પેટા-કલમ (૬) ના સ્પષ્ટીકરણ-૧ ની કલમ (ઈ) માં શામેલ કરી શકાય નહીં, તે નકારી કાઢવામાં આવી હતી અને એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે અને નોંધવામાં આવ્યું છે કે જમીનની વ્યાખ્યામાં ગિરાસદારો કે બારખલીદારોની બીડ જમીનોનો "જમીન" શબ્દની વ્યાખ્યામાં સમાવેશ થાય છે.

૩.૧૭ (૨૦૧૩) ૨ એસસીસી ૩૦૦ માં અહેવાલ થયેલ ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય વિરુદ્ધ મનોહરસિંહજી પ્રદ્યુમનસિંહજી જાડેજાના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર પણ વિશ્વાસ મૂકવામાં આવ્યો છે જેમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત ૧૯૬૦ ના કાયદા, ૧૯૭૨ ના સુધારા કાયદા અને ચુએલસી એક્ટની જોગવાઈઓ પર વિચાર કરી રહી હતી. સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું અને નોંધ્યું કે ૧૯૭૨ ના સુધારા કાયદા હેઠળ બીડ જમીનની વ્યાપક વ્યાખ્યા ધ્યાનમાં લીધા વિના બીડ જમીનોનો ખેતીની જમીનની વ્યાખ્યામાં સમાવેશ કરવામાં આવશે. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે અને નોંધવામાં આવ્યું છે કે ચુએલસી એક્ટ માત્ર એવી જમીનોને જ સંચાલિત કરશે જે ખેતીની જમીનોને સ્પષ્ટ રીતે બાકાત રાખીને તેના કામગીરીના વિસ્તારમાં આવતી હોય. એવું પણ ઠરાવવામાં આવ્યું છે અને નોંધવામાં આવ્યું છે કે "શહેરી જમીન" ની વ્યાખ્યા એ સ્પષ્ટ કરે છે કે માસ્ટર પ્લાનમાં શહેરી એકત્રીકરણની અંદર આવેલી કોઈપણ જમીન એવી કોઈપણ જમીનને બાકાત રાખશે જે મુખ્યત્વે કૃષિના હેતુ માટે ઉપયોગમાં લેવાય છે. તેથી હેતુ અને આશય કૃષિ માટે ઉપયોગમાં લેવાતી જમીનને ચુએલસી એક્ટના દાયરામાંથી બાકાત રાખવાનો હતો. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે તેથી, ૧૯૭૨ નો સુધારા કાયદો માત્ર

સ્પષ્ટીકરણ પ્રકૃતિનો હતો અને ૧૯૬૦ ના કાયદાના આધારે બીડ જમીન પહેલેથી જ તેના દાયરામાં આવરી લેવામાં આવી છે.

૩.૧૮ એ પ્રસ્તાવ માટે કે કલમ ૨૨૭ હેઠળ કઈ મર્યાદા અને પ્રકૃતિની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ, (૧૯૭૭) જ એસસીસી ૫૮૭ માં અહેવાલ થયેલ મેસર્સ ઇન્ડિયા પાઈપ ફિટિંગ કો. વિરુદ્ધ ફખરુદ્દીન એમ. એ. બેકર અને અન્યના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા પર વિશ્વાસ મૂકવામાં આવ્યો છે. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે અને નોંધવામાં આવ્યું છે કે કલમ ૨૨૭ હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે હાઈકોર્ટની મર્યાદા ન્યાયિક દેખરેખની છે અને હકીકતોના તારણોને ઉલટાવવા માટે તેનો ઉપયોગ કરી શકાય નહીં, ભલે તે ગમે તેટલા ભૂલભરેલા કેમ ન હોય. (૧૯૮૩) જ એસસીસી ૫૬૬ માં અહેવાલ થયેલ મોહમ્મદ યુનુસ વિરુદ્ધ મોહમ્મદ મુસ્તાકીમ અને અન્યના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા પર પણ વિશ્વાસ મૂકવામાં આવ્યો છે જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે અને નોંધવામાં આવ્યું છે કે બંધારણની કલમ ૨૨૭ હેઠળ હાઈકોર્ટને આપવામાં આવેલી સુપરવાઈઝરી સત્તાધિકાર નીચલી અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલ તેની સત્તાની મર્યાદામાં કામ કરે છે તે જોવા પૂરતો મર્યાદિત છે રેકૉર્ડ પર દેખાતી ભૂલને સુધારવા માટે નથી, કાયદાની ભૂલને સુધારવા માટે તો બિલકુલ નથી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે

કે રિમાન્ડ મર્યાદિત હતો અને વિદ્વાન સિંગલ જજે રિમાન્ડની મર્યાદિત મર્યાદાને અવગણીને બધું ખોલવું જોઈતું ન હતું. સુશ્રી મનીષા લવકુમાર શાહ, વિદ્વાન એડિશનલ એડવોકેટ જનરલે આખરે વિનંતી કરી કે અપીલો મંજૂર થવાને પાત્ર છે.

સામાવાળા નંબર ૧ એટલે કે ધારક-મૂળ અરજદારની રજૂઆતો

૪. સીનિયર એડવોકેટ શ્રી મિહિર જે. ઠાકોર, જેમને સામાવાળા નંબર ૧.૧ થી ૧.૬ માટે વિદ્વાન એડવોકેટ્સ શ્રી સલીલ ઠાકોર અને શ્રી હેમાંગ શાહ દ્વારા મદદ કરવામાં આવી હતી, તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે કલમ ૨ ની પેટા-કલમ (૧) "કૃષિ" શબ્દને વ્યાખ્યાયિત કરે છે અને તેમાં બાગાયત, પાક ઉગાડવો, ઘાસ અથવા બગીચાની પેદાશ, ખેડૂત દ્વારા પોતાની પાસે રાખેલી જમીન અથવા તેના ભાગનો ચરાણ વગેરે માટે ઉપયોગ કરવાનો સમાવેશ થાય છે. કલમ ૨ ની પેટા-કલમ (૬) "જમીનના વર્ગ" માટે જોગવાઈ કરે છે જેનો અર્થ બારમાસી પિયત જમીન, મોસમી પિયત જમીન, સૂકી ખેતીની જમીન થાય છે. કલમ ૨ ની પેટા-કલમ (૬) ના સ્પષ્ટીકરણ-૧ ની કલમ (ઈ) "સૂકી ખેતીની જમીન" શબ્દને વ્યાખ્યાયિત કરે છે, જેનો અર્થ બારમાસી અથવા મોસમી પિયત અથવા ડાંગરની જમીન સિવાયની જમીન થાય છે અને તેમાં ઘાસની જમીનનો સમાવેશ થાય છે, જેમાં કુદરતી રીતે ઉગતું ઘાસ પુષ્કળ

પ્રમાણમાં હોય અને જે કૃષિ હેતુઓ માટે ઉપયોગ કરવા સક્ષમ હોય. તેથી સૂકી ખેતીની જમીનની વ્યાખ્યામાં સમાવિષ્ટ થવા માટેની જરૂરિયાત એ છે કે જમીન કૃષિ હેતુ માટે ઉપયોગ કરવા સક્ષમ હોવી જોઈએ. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે "જમીન" શબ્દ કલમ ૨ ની પેટા-કલમ (૧૭) માં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે જેનો અર્થ એવી જમીન થાય છે જેનો ઉપયોગ કૃષિ હેતુ માટે થાય છે અથવા થઈ શકે તેમ છે, અને તેમાં આવી જમીનને લગતી ફાર્મ ઇમારતોની સાઈટ્સનો સમાવેશ થાય છે અને ૧૯૭૨ ના સુધારા કાયદા દ્વારા કલમ ૨ ની પેટા-કલમ (૧૭) ની પેટા-કલમ (૨) ઉમેરીને આ વ્યાખ્યામાં ફેરફાર કરવામાં આવ્યો છે. તે અન્ય બાબતોની સાથે સંબંધિત કાયદાઓ હેઠળ ગિરાસદારો અથવા બારખલીદારો દ્વારા રાખવામાં આવેલી બીડ જમીનોના સમાવેશની જોગવાઈ કરે છે. વર્ષ ૧૯૭૬ પહેલાં, જમીનની વ્યાખ્યા મર્યાદિત હતી, અને માત્ર ખેતીની જમીન તરીકે ઉપયોગ કરવા સક્ષમ જમીન જ આવરી લેવામાં આવી હતી.

૪.૧ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે સૌરાષ્ટ્ર એસ્ટેટ્સ એકવિક્રિશન એક્ટ, ૧૯૫૨ ની જોગવાઈઓ સુસંગત રહેશે. કલમ ૫ એ કલમ ૩ અને ૪ ની જોગવાઈઓનો અપવાદ છે અને વર્તમાન હેતુ માટે સુસંગત રહેશે. કલમ ૫ ની પેટા-કલમ (૧) ની કલમ (એ) જણાવે છે કે કોઈ પણ બીડ

જમીન, જે બિનખેતીલાયક પડતર, વાડા અને કોડિયા પણ હોય, તે રાજ્યમાં નિહિત થશે નહીં અને રાજ્યની મિલકત રહેશે નહીં. કલમ (બી), જે નકારાત્મક રીતે ઘડવામાં આવી છે, તે જણાવે છે કે બી વર્ગ અને સી વર્ગના ગણાતા ગિરાસદારની એસ્ટેટમાં સમાવિષ્ટ કોઈ પણ બીડ જમીન ગુજરાત રાજ્યમાં નિહિત થશે નહીં અને તેની મિલકત રહેશે નહીં. તેથી, કલમ (બી) બી વર્ગ અને સી વર્ગમાં આવતી જમીનો સાથે સંબંધિત છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે કલમ ૫ હેઠળ આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને તારીખ ૩૦/૦૪/૧૯૬૬ નો પરિપત્ર જારી કરવામાં આવ્યો છે. ખેતીલાયક બીડ જમીનોના કિસ્સામાં કૃષિ ઉપયોગ માટે બીડ જમીનો માટે પણ કૃષિ હેતુ માટે પરવાનગી લેવી જરૂરી હતી. કૃષિ ઉપયોગ માટે પરવાનગી મેળવ્યા પછી જ, તેને ખેતીની જમીનના હોલિંગમાં અને ૧૯૬૦ ના કાયદાની લાગુ પડતી બાબતમાં ધ્યાનમાં લેવાની હતી. આ કાયદો માત્ર એવી જમીનોને જ લાગુ પડશે જે કાં તો ખેતીલાયક હતી અથવા ખેડવામાં આવતી હતી. રૈયાના સર્વે નંબર ૨ ૫૦ ની જમીનની ખેતી અને વેચાણ માટે ધારક દ્વારા પરવાનગી માંગવામાં આવી હતી; જોકે કલેક્ટરે તારીખ ૨૬/૦૬/૧૯૮૩ ના પત્ર દ્વારા તેને એ વર્ગમાં ગણીને કૃષિ ઉપયોગ માટેની પરવાનગી નકારી કાઢી હતી.

જ.ર ત્યારબાદ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે વર્ષ ૧૯૬૮ માં અને સુધારા પહેલાં, કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી હતી જે તારીખ ૩૧/૦૭/૧૯૬૮ ના આદેશમાં પરિણમી હતી જેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે ધારક પાસે કોઈ ફાજલ જમીન નથી અને જમીન સીલિંગ મર્યાદાની અંદર છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ફાજલ જમીન જાહેર કરવા માટે નોટિસ મોકલવામાં આવી હતી. ધારકે તેનો જવાબ આપતા દર્શાવ્યું હતું કે પ્રશ્નવાળી જમીન બીડ જમીન છે અને તેની ખેતી થઈ શકે તેમ નથી અને તેથી ૧૯૬૦ ના કાયદાના હેતુઓ માટે તેને ધ્યાનમાં લઈ શકાય નહીં. પરિણામે, અરજદાર ૧૧૪ એકર અને ૧૪ ગુંઠા જમીન ધરાવે છે જે સીલિંગ મર્યાદાની અંદર છે તેવું જાહેર કરતો આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો અને કાર્યવાહી બંધ કરવામાં આવી હતી. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે સુધારા કાયદાની કલમ ૩૧ જોગવાઈ કરે છે કે જ્યાં કાયદાના અમલીકરણ પહેલાં તરત જ કોઈ કાર્યવાહી પેનિંગ હોય, ત્યાં સુધારેલી જોગવાઈઓ લાગુ થશે. તેથી જે કેસોમાં કાર્યવાહી અગાઉથી જ બંધ થઈ ગઈ હોય ત્યાં સુધારાની જોગવાઈઓ લાગુ કરવાની મામલતદાર પાસે કોઈ સત્તા ન હતી અને પ્રસ્તુત કેસમાં તે વર્ષ ૧૯૬૮ માં હતું.

૪.૩ ત્યારબાદ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે આ અદાલત સમક્ષની રિટ પિટિશનમાં બે પાસાઓ સામેલ હતા, એટલે કે (૧) ધારક કંઈક આપી રહ્યો હતો અને અદાલત બદલામાં કંઈક આપી રહી હતી; અને (૨) ધારકને નવી પસંદગી મળી રહી હોવાથી, તેમણે તમામ દલીલો જતી કરી હતી, આ મુદ્દો લગભગ ક્વિડ પ્રો ક્વો જેવો હતો. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે એકવાર પિટિશન પુનર્જીવિત થઈ જાય પછી આદેશ જાય છે અને તેની સાથે ધારકનું નિવેદન પણ જાય છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે તારીખ ૧૯/૦૪/૧૯૮૩ ના આદેશને સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યો હતો અને સર્વોચ્ચ અદાલતે તારીખ ૨૨/૧૨/૧૯૭૬ ના રોજ સોગંદનામાની નોંધ લીધી હતી. સર્વોચ્ચ અદાલતે કાયદા અનુસાર વિકલ્પના પ્રશ્નનો નિર્ણય કરવા માટે કેસ હાઈકોર્ટમાં રિમાન્ડ કર્યો હતો. તદુપરાંત, વિકલ્પના પ્રશ્ન પરના તમામ મુદ્દાઓ ખુદ્દા રાખવામાં આવ્યા હતા, જેમાં સોગંદનામાની અસરો અને માન્યતા પણ સામેલ હતી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે આદેશ રદ કર્યો છે અને તેથી રાજ્ય સરકાર રિવ્યુ દાખલ કરી શકી ન હોત, જે તેણે તારીખ ૧૯/૦૪/૧૯૮૩ ના આદેશની સમીક્ષા કરવા માટે દાખલ કરી હતી. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે રિટ પિટિશનનો નિર્ણય કરવામાં આવ્યો હતો અને એવું નોંધવામાં આવ્યું છે કે ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા તારીખ ૧૩/૦૭/૧૯૬૮ ના રોજ આદેશ

પસાર કરવામાં આવ્યો તે સમયે અરજદાર ૧૧૪ એકર અને ૧૧ ગુંઠા ખેતીની જમીન ધરાવતા હતા અને રૈયાની પ્રશ્નવાળી જમીન તેનો ભાગ ન હતી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે અદાલતે નોંધ્યું કે તે તમામ પાસાઓની તપાસ કરી શકે છે અને તે રીતે ૧૯૬૦ ના કાયદાની જોગવાઈઓની માન્યતાને પડકાર પર પાછા વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો.

૪.૪ ત્યારબાદ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે અર્બન લેન્ડ (સીલિંગ એન્ડ રેગ્યુલેશન) રૂલ્સ, ૧૯૭૬ ના નિયમ ૧૧(બી) સાથે વાંચતા કલમ ૨૧ ની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ સમાજના નબળા વર્ગ માટે મુક્તિ માંગવા માટે યુએલસી એક્ટ હેઠળ સક્ષમ સત્તાધિકારી અને એડિશનલ કલેક્ટરને એક અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી. તારીખ ૦૬/૦૪/૧૯૮૩ ના રોજ મહેસૂલ વિભાગના સચિવને બીજો એક પત્ર મોકલવામાં આવ્યો હતો, જેમાં અન્ય બાબતોની સાથે એ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે જમીનને યુએલસી એક્ટ હેઠળ આવરી લેવામાં આવી છે અને તેથી ૧૯૬૦ ના કાયદાની જોગવાઈઓ લાગુ થશે નહીં. એ પછા દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે ૧૯૭૨ નો સુધારા કાયદો તારીખ ૦૧/૦૪/૧૯૭૬ થી અમલમાં આવ્યો છે; જ્યારે યુએલસી એક્ટ તારીખ ૧૭/૦૨/૧૯૭૬ થી અમલમાં આવી ચૂક્યો છે અને તેથી યુએલસી

એક્ટની જોગવાઈઓ પ્રશ્નવાળી જમીનને લાગુ પડશે ૧૯૬૦ ના કાયદાની નહીં.

૪.૫ (૨૦૦૪) ૧૨ એસસીસી કજપ માં અહેવાલ થયેલ પાલીતાણા શુગર મિલ્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્યના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર વિશ્વાસ મૂકવામાં આવ્યો છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે રાજ્ય સરકાર દ્વારા એક સ્પષ્ટ વલણ અપનાવવામાં આવ્યું છે કે યુએલસી એક્ટમાં સમાવિષ્ટ ઓવરરાઈડિંગ જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લેતા, જમીન ઉક્ત કાયદા હેઠળ સંચાલિત થશે ૧૯૬૦ ના કાયદા હેઠળ નહીં. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે તારીખ ૦૧/૦૨/૧૯૭૬ થી યુએલસી એક્ટના અમલીકરણ પછી, જમીન કોર્પોરેશન વિસ્તારની પેરિફેરીમાં આવરી લેવામાં આવી હોવાથી, તે યુએલસી એક્ટની જોગવાઈઓ દ્વારા સંચાલિત થશે. નાગભાઈ નજીભાઈ ખાચર વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય ના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર વિશ્વાસ મૂકવામાં આવ્યો છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે તેમાં મર્યાદિત મુદ્દો સામેલ હતો, કે શું તારીખ ૦૧/૦૪/૧૯૭૬ થી અમલમાં આવેલા સુધારેલા ૧૯૬૦ ના કાયદા હેઠળ જમીન સીલિંગના હેતુ માટે બીડ જમીનને ધ્યાનમાં લેવી જરૂરી હતી કે નહીં. સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું કે સુધારા પછી "જમીન" ની વ્યાખ્યામાં ગિરાસદારો કે બારખલીદારોની બીડ

જમીનોનો સમાવેશ થશે. તેથી, ફક્ત ૨૩ માં એ દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે બીડ જમીનો "હવે ૧૯૬૦ ના કાયદા દ્વારા આવરી લેવા માંગે છે", જેનો અર્થ એ થાય કે અગાઉ આ જ બીડ જમીનો શામેલ ન હતી.

૪.૬ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય વિરુદ્ધ મનોહરસિંહજી પ્રદ્યુમનસિંહજી જાડેજા ના કેસમાં આપેલા ચુકાદામાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ભારતના બંધારણની કલમ ૨૫૨ ને ધ્યાનમાં રાખીને ચુએલસી એક્ટમાં વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ શહેરી એકત્રીકરણમાં આવતી જમીનોના સંદર્ભમાં સુધારા કાયદાને એક મૃત જન્મેલો કાયદો જાહેર કર્યો છે. શહેરી એકત્રીકરણની જમીન માટે આવો કાયદો ઘડવાની રાજ્ય વિધાનસભાની કાયદાકીય સક્ષમતાના અભાવને કારણે સુધારા કાયદો તે હદ સુધી મૃત જન્મેલો છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે જ્યારે સુધારા કાયદો પોતે જ મૃત જન્મેલો અને શૂન્ય તેમજ અમાન્ય છે, ત્યારે સુધારા કાયદા હેઠળ વર્ષ ૧૯૭૬ માં મામલતદાર દ્વારા શરૂ કરવામાં આવેલી કાર્યવાહી પણ શૂન્ય, અમાન્ય અને બિનઅસરકારક છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે તેથી મૃત જન્મેલા કાયદાના અનુસંધાનમાં પસાર કરાયેલો દરેક આદેશ અને લેવાયેલું દરેક પગલું બિનઅસરકારક, શૂન્ય અને અમાન્ય છે.

૪.૭ (૧૯૮૦) ૪ એસસીસી ૨૯૫ માં અહેવાલ થયેલ થુમતી વેકૈયા અને અન્ય વિરુદ્ધ આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્યના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર વિશ્વાસ મૂકવામાં આવ્યો છે. આંધ્ર પ્રદેશ લેન્ડ રિફોર્મ્સ (સીલિંગ ઓન એગ્રીકલ્ચરલ હોલિંડર્સ) એક્ટ ૧ ઓફ ૧૯૭૩ વિરુદ્ધ યુએલસી એક્ટની જોગવાઈઓનો મુદ્દો હતો. સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું છે અને નોંધ્યું છે કે જો આંધ્ર પ્રદેશ કાયદો શહેરી એકત્રીકરણમાં આવતી જમીન પર સીલિંગ લાદવા માંગે છે, તો તે તેની કાયદાકીય સક્ષમતાના વિસ્તારની બહાર હશે, કારણ કે તે શહેરી સ્થાવર મિલકત પર સીલિંગ લાદવાની જોગવાઈ કરી શકે નહીં.

૪.૮ ૧૯૮૪ જીએલએચ ૧૦૦૧ માં અહેવાલ થયેલ ચુડાસમા શંભુજી કાળુભા વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય અને અન્યના ચુકાદા પર વિશ્વાસ મૂકવામાં આવ્યો છે. (૨૦૦૧) ૮ એસસીસી ૨૪ માં અહેવાલ થયેલ શ્યામ સુંદર અને અન્ય વિરુદ્ધ રામ કુમાર અને અન્યના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા પર પણ વિશ્વાસ મૂકવામાં આવ્યો છે જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે અને નોંધવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે કોઈ કાયદાના રદબાતલ પછી નવો કાયદો લાવવામાં આવે છે, ત્યારે આવો કાયદો દાવવાની તારીખે અથવા દાવાના નિર્ણય સમયે પક્ષકારોના સારભૂત અધિકારોને અસર કરતો નથી જ્યાં સુધી આવો કાયદો ભૂતકાળની અસર

ધરાવતો ન હોય અને અપીલ અદાલત ચુકાદા પછી અસ્તિત્વમાં આવેલા નવા કાયદાને ધ્યાનમાં લઈ શકતી નથી કારણ કે અપીલમાં પક્ષકારોના અધિકારો દાવવાની તારીખે અમલમાં રહેલા કાયદા હેઠળ નક્કી કરવામાં આવે છે.

૪.૯ વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ધારકની કાર્યવાહીમાં માત્ર ભાગીદારી પક્ષકારના પડકાર ઉઠાવવાના અધિકારને છીનવી લેશે નહીં. ફરિયાદ ૩૮ ના વિશિષ્ટ સંદર્ભ સાથે (૧૯૮૪) ૨ એસસીસી ૬૫૬ માં અહેવાલ થયેલ એ. સી. જોસ વિરુદ્ધ સિવન પિલાઈ અને અન્યના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા પર વિશ્વાસ મૂકવામાં આવ્યો છે. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે અને નોંધવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે અદાલત બંધારણીય અથવા વૈધાનિક જોગવાઈ પર વિચાર કરી રહી હોય, ત્યારે કાયદા સામે કોઈ એસ્ટોપેલ હોઈ શકે નહીં. (૧૯૮૫) ૨ એસસીસી ૬૨૯ માં અહેવાલ થયેલ પંજાબ રાજ્ય વિરુદ્ધ શ્રી હરદયાલના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર પણ વિશ્વાસ મૂકવામાં આવ્યો છે. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે સત્તાવાળાઓ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશમાં આંતરિક અધિકારક્ષેત્રનો અભાવ છે અને જો તેમ હોય તો, આદેશ શૂન્ય ગણાશે. (૨૦૦૩) ૭ એસસીસી ૪૧૮ માં અહેવાલ થયેલ બિહાર સ્ટેટ મિનરલ ડેવલપમેન્ટ કોર્પોરેશન અને અન્ય વિરુદ્ધ એનકોન

બિલ્ડર્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર વિશ્વાસ મૂકવામાં આવ્યો છે. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે અને નોંધવામાં આવ્યું છે કે જે આદેશમાં આંતરિક અધિકારક્ષેત્રનો અભાવ હોય તે શૂન્ય ગણાય છે અને આમ, આવી પરિસ્થિતિમાં વેઇવર અથવા એસ્ટોપેલના પ્રક્રિયાત્મક કાયદાની કોઈ એપ્લિકેશન રહેશે નહીં. ૨૦૨૩ (૪), શિમએલસી ૨૦૪૭ માં અહેવાલ થયેલ હિમાચલ પ્રદેશ રાજ્ય વિરુદ્ધ રામ લોક અને અન્યના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર પણ વિશ્વાસ મૂકવામાં આવ્યો છે.

૪.૧૦ કાયદાનો પ્રશ્ન કોઈપણ તબક્કે ઉઠાવી શકાય છે તે પ્રસ્તાવ માટે, (૨૦૧૫) ૭ એસસીસી ૫૬૧ માં અહેવાલ થયેલ મેસર્સ એરિયન ઓર્ગેનિક પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ વાયેથ એમ્પ્લોઈઝ યુનિયન અને અન્યના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર વિશ્વાસ મૂકવામાં આવ્યો છે. ચુકાદાઓનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે અને ખાસ કરીને કનેક્ટિકટ ફાયર ઇન્સ્યોરન્સ કો. વિરુદ્ધ કાવાનાગના કેસમાં આપેલા ચુકાદાનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે અને નોંધવામાં આવ્યું છે કે “જ્યારે છેલ્લી અદાલતમાં પ્રથમ વખત કાયદાનો પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં આવે છે, દસ્તાવેજના અર્થઘટન પર, અથવા વિવાદ વિના સ્વીકૃત કે સાબિત થયેલી હકીકતો પર, ત્યારે ન્યાયના હિતમાં તે દલીલને ગ્રાહ્ય રાખવી માત્ર સક્ષમ જ નહીં પરંતુ યોગ્ય પણ છે.” તેથી

એવી વિનંતી કરવામાં આવે છે કે પડકારવામાં આવેલા ચુકાદામાં કોઈ હસ્તક્ષેપ કરવાની જરૂર નથી.

સામાવાળા નંબર ૪ એટલે કે સિદ્ધિ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર એન્ડ ડેવલપર્સની રજૂઆતો

૫. સીનિયર એડવોકેટ્સ શ્રી મિહિર એચ. જોશી અને સુશ્રી તૃષા કે. પટેલ, જેમને સામાવાળા નંબર ૪ માટે વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી તત્ત્વમ કે. પટેલ દ્વારા મદદ કરવામાં આવી હતી, તેમણે આ અદાલતને ઘટનાક્રમ દર્શાવ્યો હતો અને રજૂઆત કરી હતી કે તારીખ ૦૧/૦૮/૧૯૬૧ થી ૧૯૬૦ નો કાયદો અમલમાં આવ્યો હતો અને તારીખ ૩૧/૦૭/૧૯૬૮ ના રોજ આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં કોઈ ફાજલ જમીન ઉપલબ્ધ ન હોવાના આધારે કાર્યવાહી બંધ કરવામાં આવી હતી. ઉક્ત આદેશ આખરી બન્યો છે કારણ કે તેને રિવિઝનમાં લેવામાં આવ્યો નથી, જેના માટે મર્યાદા એક વર્ષની છે. જો ૧૯૬૦ નો કાયદો લાગુ કરવાનો હોય, તો દરેક માટે ૧૨૦ એકર મંજૂર કરવાના થાય અને તે ૩૬૦ એકર થશે, જે સમગ્ર પ્રક્રિયાને શૈક્ષણિક બનાવી દેશે.

૫.૧ ત્યારબાદ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ભારતના બંધારણની કલમ ૨૫૨ ની કલમ (૧) હેઠળ વિધાનસભા દ્વારા પસાર

કરાયેલા તારીખ ૧૪/૦૮/૧૯૭૨ ના ઠરાવના અનુસંધાનમાં તારીખ ૧૭/૦૨/૧૯૭૬ થી ચુએલસી એક્ટ અમલમાં આવ્યો હતો. એવો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો છે કે શહેરી સ્થાવર મિલકતના હોલિંગ પર સીલિંગ લાદવા અને સીલિંગથી વધુ આવી મિલકત સંપાદન કરવા અને તેની સાથે સંબંધિત અથવા આનુષંગિક અને આકસ્મિક તમામ બાબતો સંસદ દ્વારા કાયદા દ્વારા રાજ્યમાં નિયંત્રિત થવી જોઈએ; જ્યારે સુધારા કાયદો તારીખ ૦૧/૦૪/૧૯૭૬ થી અમલમાં આવ્યો હતો અને તેથી, ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય વિરુદ્ધ મનોહરસિંહજી પ્રદ્યુમનસિંહજી જાડેજા ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ૧૯૭૨ ના સુધારા કાયદાને મૃત જન્મેલો કાયદો ગણાવ્યો છે. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે અને નોંધવામાં આવ્યું છે કે ૧૯૭૨ નો સુધારા કાયદો કાયદાકીય સક્ષમતા વિનાનો હતો કારણ કે તે તારીખ ૦૧/૦૪/૧૯૭૬ થી અમલમાં લાવવામાં આવ્યો હતો જે સમય સુધીમાં વિધાનસભાએ પોતાની સત્તા સંસદને સોંપી દીધી હતી અને તેણે તારીખ ૧૭/૦૨/૧૯૭૬ થી ચુએલસી એક્ટ પણ ઘડી દીધો હતો.

૫.૨ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે પિટિશન દાખલ કરવામાં આવી હતી, જેમાં એવી દલીલ ઉઠાવવામાં આવી હતી કે એકવાર ચુએલસી એક્ટ અમલમાં આવી ગયા પછી, ૧૯૬૦ ના કાયદાની લાગુ

પડતી બાબત અવરોધાય છે અને પ્રશ્નવાળી જમીનને ૧૯૬૦ ના કાયદાની કામગીરીમાંથી બાકાત રાખવી જોઈએ. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે સર્વોચ્ચ અદાલતે પણ બરાબર એ જ વ્યુ લીધો છે અને તેથી દલીલ તે અર્થમાં પ્રથમ વખત ઉઠાવવામાં આવી નથી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે વિદ્વાન સિંગલ જજે, તેથી, એ મુદ્દા પર વિચાર કર્યો હતો કે રૈયા ગામમાં આવેલી જમીન, જે અરજદાર દ્વારા યુએલસી એક્ટની જોગવાઈઓ હેઠળ ભરેલા ફોર્મમાં દર્શાવવામાં આવી છે, તેને ૧૯૭૨ ના સુધારા કાયદાની જોગવાઈઓ હેઠળ નક્કી કરવાને બદલે ઉક્ત કાયદાની જોગવાઈઓ હેઠળ નક્કી કરવી જોઈએ. વિદ્વાન સિંગલ જજે તારીખ ૨૯/૦૭/૧૯૯૧ ના ઝોનલ પ્રમાણપત્રને પણ ધ્યાનમાં લીધું હતું, જે પ્રમાણિત કરે છે કે જમીન મનોરંજન અને રહેણાંક ઝોનમાં આવેલી છે અને તેથી તેને ખેતીની જમીન કહી શકાય નહીં ભલે ધારક દ્વારા યુએલસી એક્ટની જોગવાઈઓ હેઠળ ભરેલા ફોર્મમાં તે દર્શાવવામાં આવી હોય. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે અપીલ મેમોમાં યુએલસી એક્ટની બિન-લાગુ પડતી બાબત અંગે કોઈ ગ્રાઉન્ડ ઉઠાવવામાં આવ્યું નથી અને તેથી તે હદ સુધી કોઈ પડકાર નથી અને જેને પડકારવામાં આવ્યો છે તે હકદારી છે.

પ.૩ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત એન્ડ અનધર વિરુદ્ધ મનોહરસિંહજી પ્રધુમનસિંહજી જાડેજા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા સ્પષ્ટપણે એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે જો કાયદો બનાવવા માટેની સત્તાઓ સંસદને સોંપવામાં આવી હોય અને જો કાયદો બનાવવામાં આવ્યો હોય, એટલે કે યુએલસી એક્ટ, તો પછી, યુએલસી એક્ટના અમલીકરણ પછી, ૧૯૭૪ ના અધિનિયમની કોઈ ઉપયોગિતા કે લાગુ પડવાપણું રહેશે નહીં. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે સર્વોચ્ચ અદાલતનો ચુકાદો એ પાસા સાથે સંબંધિત છે, એટલે કે ૧૯૭૪ નો કાયદો અમાન્ય છે, જે સિદ્ધાંત રાજ્ય સરકાર દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યો છે.

પ.૪ વિદ્વાન પરિષ્ઠ ધારાશાસ્ત્રી શ્રી મિહિર એચ. જોશીએ આ અદાલતનું ધ્યાન યુએલસી એક્ટની જોગવાઈઓ તરફ દોર્યું હતું. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે કલમ ૩ એ વ્યક્તિની સીલિંગ મર્યાદાથી વધુ ખાલી જમીન ધારણ કરવાની પાત્રતા વિશે વાત કરે છે. કલમ ૨ નું ખંડ ક્યુ "ખાલી જમીન" શબ્દને વ્યાખ્યાયિત કરે છે જેનો અર્થ શહેરી એકત્રીકરણમાં મુખ્યત્વે કૃષિના હેતુ માટે ઉપયોગમાં લેવાતી ન હોય તેવી જમીન થાય છે, પરંતુ તેમાં ત્યાં ઉદ્દેખિત શ્રેણીઓનો સમાવેશ થતો નથી. કલમ ૨ નું ખંડ ઓ "શહેરી જમીન" શબ્દને વ્યાખ્યાયિત કરે છે

જેનો અર્થ, અન્ય બાબતોની સાથે, શહેરી એકત્રીકરણની મર્યાદામાં આવેલી અને માસ્ટર પ્લાનમાં તે રીતે દર્શાવવામાં આવેલી કોઈપણ જમીન થાય છે, પરંતુ તેમાં આવી કોઈ જમીનનો સમાવેશ થતો નથી જે મુખ્યત્વે કૃષિના હેતુ માટે વપરાતી હોય. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે સ્પષ્ટીકરણ વધુમાં "કૃષિ" શબ્દનું વર્ણન કરે છે, પરંતુ તેમાં ઘાસ ઉગાડવાનો સમાવેશ થતો નથી અને તેથી, બીડની જમીન આપોઆપ "કૃષિ" શબ્દની પકડમાંથી બહાર નીકળી જશે. તે જ રીતે, ખંડ ઓ નું સ્પષ્ટીકરણ સી એવી જોગવાઈ કરે છે કે સ્પષ્ટીકરણના ખંડ બી માં ગમે તે સમાવિષ્ટ હોય તેમ છતાં, જો જમીનને માસ્ટર પ્લાનમાં કૃષિ સિવાયના અન્ય હેતુ માટે નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવી હોય તો તે જમીન મુખ્યત્વે કૃષિના હેતુ માટે ઉપયોગમાં લેવાતી હોવાનું માનવામાં આવશે નહીં.

૫.૫ એવી વધુમાં રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે યુએલસી એક્ટની કલમ ૬ સીલિંગ મર્યાદાથી વધુ ખાલી જમીન ધારણ કરનાર વ્યક્તિ દ્વારા પત્રક ફાઈલ કરવાની જોગવાઈ કરે છે. વર્ષ ૧૯૮૮ માં, પ્રશ્નવાળી જમીન કૃષિ જમીન મટી ગઈ હતી કારણ કે તેને રહેણાંક અને મનોરંજન ઝોન તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવી હતી અને તે યુએલસી એક્ટ હેઠળ શાસિત થશે અને તેથી, ૧૯૭૪ ના સુધારેલા અધિનિયમ હેઠળ કોઈ કાયદેસરનો

આદેશ પસાર કરી શકાય નહીં. વર્ષ ૧૯૮૮ થી ૧૯૮૯ સુધીના તમામ આદેશો તેથી અમાન્ય છે.

૫.૬ એવી આગળ રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે જો ૧૯૬૦ નો અધિનિયમ, તેમજ ૧૯૭૪ નો સુધારા અધિનિયમ ૦૧/૦૪/૯૯ થી પુનર્જીવિત અને ચલણમાં આવ્યો હોય, તો તે દિવસે પ્રશ્નવાળી જમીન કૃષિ જમીન મટી ગઈ છે. જો ૧૯૭૪ ના અધિનિયમને લાગુ કરવાનો હોય, તો ૩૧/૦૩/૯૯ ના રોજની પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં લેવી પડશે અને નિયત તારીખને નહીં. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ૧૯૭૨ ના સુધારેલા અધિનિયમની કલમ ૧૫ અને ૨૧ ના આધારે જો સુધારેલા ફોર્મ પર ૩૧/૦૩/૯૯ થી 'નિયુક્ત તારીખે' શબ્દો કાઢી નાખીને પુનઃ પ્રક્રિયા કરવાની હોય, તો જમીનને સરપ્લસ જાહેર કરવા માટે કલમ ૨૧ હેઠળ આદેશ પસાર કરવાની તારીખે તે વધારાની કૃષિ જમીન હોવી જોઈએ અને તે ગણતરીએ પણ, વિષયવસ્તુ વાળી જમીન આજની તારીખે કૃષિ જમીન નથી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે જ્યાં સુધી રિમાન્ડના વ્યાપનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી કોઈ મર્યાદિત રિમાન્ડ નહોતો અને બધું જ નક્કી કરવા માટે ખુલ્લું હતું.

વિષય: સામાવાળા નં. ૩, એટલે કે ગાયત્રીનગર કોઓપરેટિવ હાઉસિંગ લિમીટેડની રજૂઆતો.

૬. સામાવાળા નં. ૩ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન પરિષ્ઠ ધારાશાસ્ત્રી શ્રી દેવાંગ એસ. નાણાવટી અને વિદ્વાન ધારાશાસ્ત્રી શ્રી દીપક બી. પટેલે રજૂઆત કરી છે કે જમીન ધારકને એક પસંદગી આપવામાં આવી હતી, જેમણે ૦૨/૦૫/૧૯૮૩ ના રોજની અરજી ફાઇલ કરીને સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે ૪૯.૨૯ એકર ગુંઠા જમીન નોંધાયેલા વેચાણ દસ્તાવેજ દ્વારા ગાયત્રીનગર કોઓપરેટિવ હાઉસિંગ લિમીટેડની તરફેણમાં વેચવામાં આવી છે અને સંબંધિત નોંધ નં. ૬૨૩૩ તારીખ ૨૪/૦૯/૧૯૮૨ ના રોજ મહેસૂલી રેકૉર્ડમાં ઉક્ત વ્યવહારની પુષ્ટિ કરતી દાખલ કરવામાં આવી હતી. કોઈપણ સંજોગોમાં, ૪૯.૨૯ એકર ગુંઠા જમીન અગાઉથી જ રાખી શકાય તેવી જમીન તરીકે જાહેર કરવામાં આવી છે અને તેથી, તે કિસ્સામાં સામાવાળાને કોઈપણ રીતે અસર થશે નહીં.

વિષય: પ્રત્યુત્તર અને જવાબો.

૭. વિદ્વાન એડિશનલ એડવોકેટ જનરલ સુશ્રી મનીષા લવકુમાર શાહે, વિદ્વાન વકીલ દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતોનો જવાબ આપતાં દલીલ કરી હતી કે સામાવાળાએ આ બાબતે એવી રીતે દલીલ કરવાનો

પ્રયાસ કર્યો છે, જાણે કે આ બાબત પર તદ્દન નવેસરથી નિર્ણય લેવામાં આવી રહ્યો હોય; જો કે, ૧૪ ન્યાયિક પ્રક્રિયાઓ પૈકીની કોઈપણ પ્રક્રિયા, એટલે કે નીચેની સત્તાધિકારીઓ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશો અને વડી અદાલત તેમજ સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશોનો બિલકુલ કોઈ જવાબ કે સંદર્ભ નથી. એવી વધુમાં રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે રાજ્ય સરકારની અપીલનો જવાબ એવી દલીલો કરીને આપવામાં આવી રહ્યો છે જે અરજદારો દ્વારા પોતે દાખલ કરાયેલી રિટ અરજીઓ સહિતની કોઈપણ કાર્યવાહીમાં ક્યારેય રજૂ કરવામાં આવી ન હતી. આ બાબતે એવી રીતે પણ દલીલ કરવામાં આવી છે જાણે કે કેસ રિમાન્ડ કરતી વખતે બધું જ ખુલ્લું રાખવામાં આવ્યું હતું અને વિદ્વાન સિંગલ જજે એવો નિર્ણય લીધો છે જાણે કે તેના પર નવેસરથી નિર્ણય લેવાનો હોય; આ અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશોનો આશય અથવા વ્યાપ ક્યારેય એવો નહોતો. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે એવો પણ તર્ક આપવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે કે આ અદાલત દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ ૧૯/૦૪/૧૯૮૩ ના રોજનો આદેશ એ કિવડ પ્રો ક્વો હતો. તેમાં એક ભ્રમણા રહેલી છે કારણ કે વડી અદાલત દ્વારા હંમેશા ન્યાયિક નિર્ણય લેવામાં આવે છે અને પસાર કરાયેલા આદેશો ક્યારેય કિવડ પ્રો ક્વો હોતા નથી. ચકાસણી કર્યા પછી, આ અદાલતે ઠરાવ્યું કે

ધારકને પસંદગી આપવામાં આવી ન હોવાથી, તેને પસંદગી આપો. તેથી, આવી રજૂઆત ટકી શકે તેમ નથી.

૭.૧ સામાવાળાની એ રજૂઆતનો જવાબ આપતા કે સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા તમામ દરવાજા ખોલી દેવામાં આવ્યા હતા, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે તે પણ ભૂલભરેલું છે કારણ કે, સર્વોચ્ચ અદાલતે પણ શરતી અને મર્યાદિત રિમાન્ડ આપ્યો છે. તેમાં સ્પષ્ટપણે અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે, "વિકલ્પના પ્રશ્ન પરના તમામ મુદ્દાઓ ખુદ્દા રહેશે, જેમાં જોડાણ એ ની અસર અને કાયદેસરતાનો પણ સમાવેશ થાય છે". ઉક્ત સોગંદનામું જોડાણ—એ માત્ર ઉપયોગમાં લેવાના વિકલ્પ અને જમીન માલિક રાજ્ય સરકારને બીડની જમીન સોંપવા માંગે છે તે હકીકત પૂરતું જ મર્યાદિત હતું. સર્વોચ્ચ અદાલતના આદેશ અનુસાર પુનઃવિચારણાની પણ મંજૂરી આપવામાં આવી હતી; જો કે, વિભાગીય બેન્ચે સર્વોચ્ચ અદાલત તેમજ વિભાગીય બેન્ચના નિર્દેશથી વિરુદ્ધ જઈને મામલાનો નિર્ણય કર્યો હતો. વિભાગીય બેન્ચ બધું જ ખોલી શકી ન હોત અને તેણે તેની ચકાસણી માત્ર વિકલ્પ પૂરતી તેમજ ૨૨/૧૨/૧૯૭૬ ના રોજના સોગંદનામાની અસર અને કાયદેસરતા પૂરતી જ મર્યાદિત રાખવી જોઈતી હતી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે રાજ્યને સાંભળવામાં આવ્યું હતું કે કેમ તે સ્પષ્ટ નથી કારણ કે, રાજ્ય

સરકાર વતી રજૂ કરવામાં આવેલી કોઈ દલીલો નોંધવામાં આવી નથી. જો બધું જ ખુલ્લું હોત, તો રાજ્ય રજૂઆતો કરી શક્યું હોત, ખાસ કરીને જ્યારે કલમ ૬ ના પેટા-કલમ ૩બી ની જોગવાઈઓની બંધારણીય કાયદેસરતાના મુદ્દાની પણ તપાસ કરવામાં આવી હતી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે, જો સામાવાળાના જણાવ્યા મુજબ બધું જ ખુલ્લું રાખવામાં આવ્યું હોત, તો અરજદાર વર્ષ ૧૯૬૮ માં પસાર કરાયેલા આદેશો અને તેની સાથે જોડાયેલી આખરીતા વિશે દલીલ કરી શક્યા હોત. જો કે, કશી દલીલ કરવામાં આવી ન હતી. શૂન્યતાનો મુદ્દો પણ વિભાગીય બેન્ચ સમક્ષ દલીલ કરવામાં આવ્યો ન હતો, તેમજ વર્ષ ૧૯૬૮ પછી પસાર થયેલા તમામ આદેશો રદબાતલ હોવા અંગેની દલીલ પણ કરવામાં આવી ન હતી.

૭.૨ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે એવો પણ તર્ક આપવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે કે એકવાર તે જ જમીન માટેની કાર્યવાહી પડતી મૂકવામાં આવી હોય, તો તેને વર્ષ ૧૯૭૬ માં ફરીથી ખોલી શકાતી નથી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ૧૯૬૦ ના અધિનિયમ મુજબ સીલિંગ વિસ્તાર ૧૨૦ એકર હતો જે ૧૯ trace ૧૯૭૨ ના સુધારા અધિનિયમમાં ઘટાડીને ૫૧ એકર કરવામાં આવ્યો હતો. સુધારા અધિનિયમ મુજબ, નિયુક્ત તારીખ ૦૧/૦૪/૧૯૭૬ હતી. કલમ ૬ એ

જમીન ધારણ કરવા પર સીલિંગ પ્રદાન કરતી હતી. તેથી, આ કાયદો જ છે જે આદેશ આપે છે કે ૦૧/૦૪/૧૯૭૬ થી જો કોઈ વ્યક્તિ વધુ જમીન ધારણ કરતી હોય તો તેણે ફોર્મ ભરવું પડશે, જે તે મુજબ ૨૯/૦૬/૧૯૭૬ ના રોજ ભરવામાં આવ્યું હતું. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ઉક્ત રજૂઆત એ સરળ કારણોસર પણ ટકી શકે તેમ નથી કે વર્ષ ૧૯૬૮ થી, લગભગ ૫૦ વર્ષો સુધી, ૧૪ કાર્યવાહીઓ થઈ છે. કોઈ પણ સમયે એવી દલીલ કરવામાં આવી ન હતી કે સત્તાવાળાઓ ફરીથી કાર્યવાહી ખોલવાની તેમની સત્તાઓથી વંચિત છે. સર્વોચ્ચ અદાલત, વડી અદાલત અને સત્તાવાળાઓ દ્વારા પસાર કરાયેલા તમામ આદેશોને ભૂંસી શકાતા નથી. એવી વધુમાં રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે આ મુદ્દાઓ અદાલત સમક્ષ ખૂબ જ સ્પષ્ટ હતા અને કન્સ્ટ્રક્ટિવ રેસ જ્યુડિકેટ અને ઈશ્યુ એસ્ટોપેલના સિદ્ધાંતને લાગુ કરતાં, કોઈને પણ સીલિંગ, પાત્રતા, કાયદેસરતા વગેરે વિશે દલીલ કરવાની અને બધું કાયદાની વિરુદ્ધ હતું તેમ કહેવાની મંજૂરી આપી શકાય નહીં. તેથી, સામાવાળા ધારક દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી રજૂઆત, કે કાર્યવાહી ફરીથી ખોલવી અમાન્ય હતી, તે અસ્થાને અને ગેરમાર્ગે દોરનારી છે.

૭.૩ સામાવાળાની એ રજૂઆતનો ઉલ્લેખ કરતા કે જો બીડની જમીન કૃષિ માટે ઉપયોગમાં લેવા માટે સક્ષમ ન હોય તો તે ચુએલસી

એક્ટ હેઠળ આવરી લેવામાં આવશે નહીં, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે તે અસમર્થનીય છે. એવો પણ તર્ક આપવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે કે આ કાયદો વર્ષ ૧૯૭૬ પહેલાની અને વર્ષ ૧૯૭૬ પછીની પ્રવર્તમાન પરિસ્થિતિ વચ્ચે તફાવત દર્શાવે છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે જો કોઈ "કૃષિ" ની વ્યાખ્યા ધ્યાનમાં લે, તો તેમાં, અન્ય બાબતોની સાથે, ચરાઈ માટે વપરાતી જમીનનો સમાવેશ થાય છે અને તેમાં દર્શાવેલ શ્રેણીઓને બાકાત રાખવામાં આવે છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે "ચરાઈ માટે" પદપ્રયોગ પર સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા વિચારણા કરવામાં આવી છે અને એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે "આ સુધારો એક અર્થમાં પ્રકૃતિમાં સ્પષ્ટીકરણરૂપ છે, જ્યાં સુધી બીડની જમીનનો સંબંધ છે, કારણ કે તે જૂના અધિનિયમ હેઠળ હંમેશા કૃષિ જમીન તરીકે અસ્તિત્વમાં હતી." નાગભાઈ નજભાઈ ખાયર વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આપેલા ચુકાદાનો પણ સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો છે. સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું છે અને અવલોકન કર્યું છે કે ગિરાસદારો અથવા બારખતીદારોની બીડની જમીનો 'જમીન' શબ્દની વ્યાખ્યામાં સમાવિષ્ટ હતી. સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું છે અને અવલોકન કર્યું છે કે ૧૯૫૨ ના અધિનિયમની કલમ ૫ ની જોગવાઈઓ હેઠળ, સંપાદનમાંથી બચેલી તમામ જમીનો બીડની જમીનો હોવી જોઈતી હતી, જે ૧૯૫૨ ના અધિનિયમ હેઠળની વ્યાખ્યા મુજબ, ગિરાસદાર અથવા

બારખલીદાર દ્વારા ઢોર ચરાવવા અથવા ઘાસ કાપવા માટે ઉપયોગમાં લેવાતી જમીનો હતી. યુમતી વૈકૈયા એન્ડ અધર્સ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ આંધ્ર પ્રદેશ એન્ડ અધર્સ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર પણ આધાર રાખવામાં આવ્યો છે, ઉક્ત ચુકાદાના ફક્ત ૫ નો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે જેમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે તેમાં કોઈ શંકા હોઈ શકે નહીં કે જ્યાં સુધી શહેરી એકત્રીકરણનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી શહેરી એકત્રીકરણમાં આવેલી જમીન પર સીલિંગ લાદવાની જોગવાઈ કરવાની આંધ્રપ્રદેશ વિધાનસભાની કાયદાકીય સક્ષમતા નહોતી; જો કે, એ જોવું મુશ્કેલ છે કે આંધ્રપ્રદેશ અધિનિયમ રાજ્યના અન્ય વિસ્તારોમાં આવેલી જમીનના સંદર્ભમાં કાયદાકીય સક્ષમતાની બહાર હોવાનું કેવી રીતે કહી શકાય.

૭.૪ વિદ્વાન એડિશનલ એડવોકેટ જનરલ સુશ્રી મનીષા લલિતકુમાર શાહે રજૂઆત કરી હતી કે જ્યારે વિભાગીય બેન્ચે વર્ષ ૧૯૯૧ માં રિટ અરજીનો નિર્ણય કર્યો ત્યારે સુધારા અધિનિયમને પડકારવામાં આવ્યો હતો. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે એવું ઠરાવીને પડકારને નકારી કાઢવામાં આવ્યો હતો કે ૧૯૬૦ ના અધિનિયમનો ભારતના બંધારણની નવમી અનુસૂચિમાં બંધારણ ૩૪મો સુધારો અધિનિયમ, ૧૯૭૪ દ્વારા સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો. બંધારણ ૩૪મો સુધારો

અધિનિયમ, ૧૯૭૪ ને રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા મંજૂરી આપવામાં આવી હતી, તે નવમી અનુસૂચિમાં હોવાને કારણે અને તેથી, કલમ ૩૧બી અને ૩૧સી ની જોગવાઈઓના આધારે તેને રક્ષણ મળેલું છે. તેથી પડકાર ખૂબ જ મર્યાદિત રહેશે. તદુપરાંત, (૨૦૦૪) ૨ જીએલએચ પ૮૯ માં અહેવાલ થયેલા ખાચર ગોદડભાઈ પીથુભાઈ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાતના કેસમાં, પડકાર ગિરાસદારો દ્વારા ધારણ કરાયેલી બીડની જમીનોને વધારાની જમીન જાહેર કરતા આદેશો સામે હતો. પડકાર બે આધારો પર હતો કે આ અધિનિયમ બીડની જમીનોને લાગુ પડતો નથી અને સંબંધિત જોગવાઈઓ બંધારણની વિરૂદ્ધની છે. આ પડકાર એ આધાર પર નિષ્ફળ ગયો કે આ અધિનિયમ અને જોગવાઈઓ માત્ર કલમ ૩૧બી ની જોગવાઈઓ હેઠળના કોઈપણ પડકારથી મુક્ત નથી પરંતુ કલમ ૩૧એ અને ૩૧સી ની રક્ષણાત્મક છત્રછાયા ઉપલબ્ધ હોવાને કારણે છે. આ ઉપરાંત, નાગભાઈ નજભાઈ ખાચર વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, મુદ્દો એ હતો કે શું ૧૯૭૪ ના સુધારા અધિનિયમ દ્વારા સુધારેલા ૧૯૬૦ ના અધિનિયમ હેઠળ જમીન સીલિંગના હેતુ માટે બીડની જમીનોને ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર હતી કે કેમ. ૧૯૭૪ ના સુધારા અધિનિયમની જોગવાઈઓ કલમ ૧૪ અને ૧૯ નો ભંગ કરતી હોવા અંગે પડકારવામાં આવી હતી. ૧૯૭૪ ના અધિનિયમનો બંધારણ ૩૪મો સુધારો અધિનિયમની નવમી અનુસૂચિમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો, તેથી

(૨૦૦૭) ૨ એસસીસી ૧ માં અહેવાલ થયેલા આઈ. આર. કોએલ્હો મૃતક કાનૂની પ્રતિનિધિઓ મારફતે વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ તમિલનાડુ એન્ડ અધર્સના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાને ધ્યાનમાં રાખીને તેને છોડી દેવામાં આવ્યો હતો.

૭.૫ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે આ સુધારો માત્ર સરકાર દ્વારા જારી કરાયેલ માર્ગદર્શિકાના સંદર્ભમાં ઘડવામાં આવ્યો નથી પરંતુ તેને રાષ્ટ્રપતિની મંજૂરી પણ મળી છે અને તેથી, વિસંગતતાનો કોઈ પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી. સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત એન્ડ અનધર વિરુદ્ધ મનોહરસિંહજી પ્રધુમનસિંહજી જાડેજા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આપેલા ચુકાદામાં ક્યાંય આવી જાહેરાત કરવામાં આવી નથી. સર્વોચ્ચ અદાલતે તેને મૃતપ્રાય જાહેર કર્યો છે અને તેથી તે શૂન્ય છે તેવી દલીલ કરવા માટે છૂટાછવાયા અવલોકનોનો સહારો લેવામાં આવી રહ્યો છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે સર્વોચ્ચ અદાલતે ફકરા ૪૧ માં છ મુદ્દાઓ પર વિચાર કર્યો છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે સર્વોચ્ચ અદાલતે બીડની જમીનોના સ્વરૂપની તપાસ કરતી વખતે ઠરાવ્યું હતું કે સુધારા અધિનિયમના સંદર્ભ વિના, બીડની જમીનો તેમના પોતાના સ્વરૂપને કારણે, ૧૯૬૦ ના અધિનિયમના વ્યાપ હેઠળ આવતી કૃષિ જમીનો તરીકે સમાવિષ્ટ છે. એવું પણ ઠરાવવામાં આવ્યું છે અને અવલોકન

કરવામાં આવ્યું છે કે ૧૭/૦૨/૧૯૭૬ થી અમલી બનેલા યુએલસી એક્ટે શહેરી એકત્રીકરણ હેઠળ આવતી જમીનોના ક્ષેત્ર પર કબજો મેળવ્યો હતો અને શહેરી એકત્રીકરણમાં કૃષિ ઝોન હેઠળ આવતી જમીનોને બાકાત રાખવામાં આવી હતી. સર્વોચ્ચ અદાલતે ધ્યાન દોર્યું છે કે ૧૯૭૨ ના સુધારા અધિનિયમના સંદર્ભ વિના, ૧૯૬૦ ના અધિનિયમમાં વ્યાખ્યાયિત "કૃષિ" અને "જમીન" ની વ્યાખ્યાઓમાં બીડની જમીનો આવરી લેવામાં આવશે. તેથી, બીડની જમીનના સંદર્ભમાં, ચુકાદામાં એવું ઠરાવવાની કોઈ જાહેરાત નથી કે ૧૯૭૪ નો સુધારો રદબાતલ છે, હકુમત વિનાનો છે, અમાન્ય છે અથવા મૃતપ્રાય છે. હકીકતમાં, નાગભાઈ નજભાઈ ખાચર વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત (ઉપરોક્ત) અને સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત એન્ડ અનધર વિરુદ્ધ મનોહરસિંહજી પ્રધુમનસિંહજી જાડેજા (ઉપરોક્ત) ના કેસોમાં આપેલા ચુકાદાઓ, ફકરા ૫૯, ૬૧, ૬૯, ૭૪, ૮૨, ૮૭ અને ૯૦ માં કરાયેલા અવલોકનો મુજબ રાજ્ય સરકારના વલણને મજબૂત કરે છે. તેથી એવી વિનંતી કરવામાં આવે છે કે રિમાન્ડના મર્યાદિત વ્યાપને ધ્યાનમાં લેતા અને વિદ્વાન સિંગલ જજનો ચુકાદો વ્યાપની બહાર ગયો હોવાથી તે ગેરકાયદેસર છે અને તેને રદ કરવા અને બાજુ પર મૂકવા પાત્ર છે.

૮. જવાબમાં, વિજ્ઞાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મિહિર જોશીએ રજૂઆત કરી હતી કે પ્રારંભિક કાર્યવાહી ૧૯૬૦ ના અધિનિયમ હેઠળ હતી અને વર્ષ ૧૯૬૮ માં પૂર્ણ થઈ હતી. તેથી, રેસ જ્યુડિકેટા ધારકની ફેવરમાં રહેશે અને રાજ્ય સરકારની ફેવરમાં નહીં. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ત્યારપછી, સુધારા અધિનિયમ હેઠળ કાર્યવાહીનો બીજો તબક્કો શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો જે વર્ષ ૧૯૯૪ માં ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા આદેશ પસાર કરવા સાથે પૂર્ણ થયો હતો અને સ્વીકાર્યપણે, તમામ કાર્યવાહી ૧૯૭૪ ના સુધારા અધિનિયમ હેઠળ છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે વર્ષ ૨૦૧૩ માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે સ્પષ્ટપણે જાહેર કર્યું છે કે ૧૯૭૪ નો સુધારા અધિનિયમ એક મૃતપ્રાય કાયદો હતો અને કાયદામાં તેની કોઈ અસર નહોતી કારણ કે રાજ્ય દ્વારા સંસદને પોતાની સત્તાઓ સોંપવાના પસાર કરાયેલા ઠરાવને ધ્યાનમાં રાખીને રાજ્ય કાયદો ઘડવાની કાયદાકીય સક્ષમતાથી વંચિત બન્યું હતું. તેથી, જ્યારે આ અદાલતે આ મુદ્દાનો નિર્ણય કરવાનો છે ત્યારે પરિસ્થિતિ સંપૂર્ણપણે બદલાઈ ગઈ છે. એવી વધુમાં રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ૧૯૭૪ ના સુધારા અધિનિયમને સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા રદબાતલ જાહેર કરવામાં આવ્યો હોવાથી, રેસ જ્યુડિકેટા, એસ્ટોપેલ વગેરેની પ્રક્રિયાગત દલીલો અમલમાં આવશે નહીં. એવી આગળ રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે રેસ જ્યુડિકેટાનો સિદ્ધાંત એ છે કે તે સક્ષમ કાર્યવાહીમાં સક્ષમ હકુમત

ધરાવતી અદાલતમાં પક્ષકારો વચ્ચે પસાર થયેલો આદેશ હોવો જોઈએ. વળી, રેસ જ્યુડિકેટાનો સિદ્ધાંત લાગુ પડશે નહીં કારણ કે કાર્યવાહી ચાલુ છે, કારણ કે તે નવી કાર્યવાહીને લાગુ પડે છે. હકીકતમાં, અલગ કાર્યવાહીના કિસ્સામાં પણ, સર્વોચ્ચ અદાલત કહે છે કે જો કાયદામાં મૂળભૂત ફેરફાર થાય છે, તો અગાઉના આદેશોને રેસ જ્યુડિકેટા તરીકે અર્થઘટન કરી શકાય નહીં. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે બંધારણીયતા પર કન્સ્ટ્રિક્ટિવ રેસ જ્યુડિકેટાનો મુદ્દો લાગુ કરવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી.

૮.૧ એઆઈઆર ૧૯૫૫ એસસી ૭૮૧ માં અહેવાલ થયેલા ભીકાજી નારાયણ ઢાકરાસ અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ મધ્ય પ્રદેશના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે. (૧૯૯૦) ૧ એસસીસી ૧૯૩ માં અહેવાલ થયેલા સુશીલ કુમાર મહેતા વિરુદ્ધ ગોવિંદ રામ બોહરાના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર પણ આધાર રાખવામાં આવ્યો છે. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે અને અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે હકુમત વિના અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલી ડિક્રી એ શૂન્યતા છે અને જ્યારે પણ અને જ્યાં પણ આ ડિક્રીનો અમલ કરવાનો અથવા તેના પર આધાર રાખવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવે ત્યારે બજવણીના તબક્કે અથવા આનુષંગિક કાર્યવાહીમાં પણ આ દલીલ રજૂ કરી શકાય છે. વધુમાં

(૧૯૯૫) ૬ એસસીસી ૬૧૪ માં અહેવાલ થયેલા નંદ કિશોર વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ પંજાબના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે. એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે જો તેને અમાન્ય ઠરાવવામાં આવે છે, તો તેને કોઈ પણ ગણતરીએ રોકી શકાય નહીં અને તે લાગુ થવું જ જોઈએ અને તેથી, રેસ જ્યુડિકેટા અથવા કન્સ્ટ્રિક્ટવ રેસ જ્યુડિકેટાનો સિદ્ધાંત લાગુ થઈ શકે નહીં. એકવાર ભાગ લીધા પછી, કોઈ વાંધો ઉઠાવી શકતું નથી તેવી રજૂઆતોનો જવાબ આપવા માટે (૨૦૧૯) ૭ એસસીસી ૮૨ માં અહેવાલ થયેલા હિન્દુસ્તાન ઝિંક લિમિટેડ વતી અજમેર વિદ્યુત વિતરણ નિગમ લિમિટેડના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે. માત્ર ભાગ લેવો એ બિનમહત્વપૂર્ણ રહેશે કારણ કે કાર્યવાહી હકુમત વિનાની છે. સમાપન કરતી વખતે, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ૨૦૧૩ નો ચુકાદો આ કાર્યવાહીને નોન એસ્ટ તરીકે સંદર્ભિત કરે છે અને જો તે સ્વીકારવામાં આવે છે, તો રેસ જ્યુડિકેટા અને કન્સ્ટ્રિક્ટવ રેસ જ્યુડિકેટા, એસ્ટોપેલનો મુદ્દો ઊભો થશે નહીં.

૯. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મિહિર જે. ઠાકોરે, આ દલીલો પ્રથમ વખત ઉઠાવવામાં આવી રહી છે તેવી રજૂઆતોનો જવાબ આપતાં જણાવ્યું હતું કે એ બાબતે કોઈ વિવાદ નથી કે અગાઉ કોઈ રજૂઆતો

કરવામાં આવી ન હતી; જો કે, આ કાયદો વર્ષ ૧૯૭૪ માં ઘડવામાં આવ્યો હતો અને વર્ષ ૧૯૭૬ માં અમલમાં લાવવામાં આવ્યો હતો તે કાર્યરત હતો અને રજૂઆતો કરવામાં આવી હતી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે શરૂઆતથી લઈને વિદ્વાન સિંગલ જજના ચુકાદાના તબક્કા સુધી આ જ છાપ પ્રવર્તતી હતી. સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત વિરુદ્ધ મનોહરસિંહજી (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં ચુકાદો આપ્યા પછી જ કાયદો સ્થિર થયો હતો અને તે મુજબ આ રજૂઆતો કરવામાં આવી છે.

૯.૧ એવી વધુમાં રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે વર્ષ ૧૯૬૦ ની કાર્યવાહી દરમિયાન રૌયા અને પાલ ખાતેની જમીનો દર્શાવતી અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી. બીડની જમીન પણ દર્શાવવામાં આવી હતી અને બધી બાબતો પર વિચાર કર્યા પછી જ સત્તાવાળાઓએ વર્ષ ૧૯૬૮ માં આદેશ પસાર કર્યો હતો અને આદેશમાં બીડની જમીનનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો ન હતો. જો બીડની જમીનનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો ન હોત અને આદેશ સ્પષ્ટ થઈ ગયો હોત, તો ત્યારબાદ જો એવું જાણવા મળે કે કૃષિ જમીન ઉપલબ્ધ હતી, તો કંઈ કરી શકાય નહીં અને ધારક તે જમીન રાખવા માટે સ્વતંત્ર રહેશે કારણ કે તે જમીનોનું સંચાલન કરવા માટે અધિનિયમમાં કોઈ તંત્ર નથી. (૧૯૬૬) ૭ જીએલઆર ૨૪૪ માં

અહેવાલ થયેલા કૃષ્ણદાસ વિહ્લદાસ સંજણવાલા વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાતના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે અને અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે એકવાર સત્તાધિકારી દ્વારા કુલ કૃષિ જમીન અને પાત્રતા વિશે જાહેરાત કરવામાં આવે તે આખરી બને છે અને ત્યારબાદ જો એવું જાણવા મળે કે જમીન ઉપલબ્ધ છે, તો તે પરિસ્થિતિઓનું સંચાલન કરતું અધિનિયમમાં કોઈ તંત્ર ન હોવાને કારણે સત્તાવાળાઓ કોઈ પગલાં લઈ શકતા નથી. વર્તમાન કેસમાં, ૧૯૭૪ ના સુધારા અધિનિયમની જોગવાઈઓ અમલમાં આવતી નથી અને જો ૧૯૬૦ ના અધિનિયમને લાગુ કરવાનો હોય, તો કાર્યવાહી પૂર્ણ થઈ ગઈ છે અને કંઈપણ ફરીથી ખોલી શકાતું નથી અને એકમાત્ર ઉપલબ્ધ દલીલ સુધારા અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ હશે જે બાકી રહેલી અરજીઓનું સંચાલન કરે છે, પૂર્ણ થયેલા આદેશોનું નહીં.

૯.૨ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે જ્યાં સુધી રેસ જ્યુડિકેટના સિદ્ધાંતના પાસાનો સંબંધ છે, તે લાગુ થઈ શકે નહીં. રેસ જ્યુડિકેટ એ બીજું કંઈ નથી પરંતુ એસ્ટોપેલ છે, ચુકાદા, વર્તન, મુદ્દા દ્વારા એસ્ટોપેલ અને આ એસ્ટોપેલ કાયદાની વિરુદ્ધ લાગુ થઈ શકે નહીં. (૨૦૧૮) ૧૬ એસસીસી ૨૨૮ માં અહેવાલ થયેલા કેનરા બેંક વિરુદ્ધ એન. જી. સુબ્બરાય સેટ્ટી એન્ડ અનધરના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર

આધાર રાખવામાં આવ્યો છે. (૧૯૭૦) ૧ એસસીસી ૬૧૩ માં અહેવાલ થયેલા મથુરા પ્રસાદ બાજુ જયસ્વાલ એન્ડ અધર્સ વિરુદ્ધ દોસીબાઈ એન. બી. જીજીભોયના કેસનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે અને અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે અદાલતની હકુમત અંગેનો ભૂલભરેલો નિર્ણય તે અદાલતને હકુમત પ્રદાન કરી શકતો નથી જ્યાં તેની પાસે કોઈ હકુમત ન હોય. ૯.૩ એવી આગળ રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે તમામ આદેશો એ ધારણા પર પસાર કરવામાં આવ્યા છે કે સુધારા અધિનિયમ લાગુ પડે છે અને જ્યારે કાયદો હવે રદબાતલ જાહેર કરવામાં આવ્યો છે, આ હોવા છતાં, જો આ અદાલત આદેશોને માન્ય રાખે અને વિદ્વાન સિંગલ જજના આદેશને બાજુ પર મૂકે, તો પરિણામે ટ્રિબ્યુનલ અને મામલતદારના આદેશને માન્ય રાખવામાં આવશે જે સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા સ્થાપિત કાયદાની વિરુદ્ધ છે. ૩૧/૦૧/૧૯૭૭ થી વર્ષ ૨૦૦૫ સુધીની તમામ કાર્યવાહી શૂન્ય અને રદબાતલ છે તેમજ હકુમત વિનાની છે અને તેથી, રેસ જ્યુડિકેટાનો સિદ્ધાંત લાગુ પડશે નહીં. (૨૦૨૧) ૧૪ એસસીસી ૫૪૮ માં અહેવાલ થયેલા ચીફ જનરલ મેનેજર મધ્ય પ્રદેશ પાવર ટ્રેડિંગ કંપની લિમિટેડ એન્ડ અનધર વિરુદ્ધ નર્મદા ઇક્વિપમેન્ટ પ્રાઇવેટ લિમિટેડના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે અને અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે જો હકુમતનો આંતરિક અભાવ

હોય, તો આ દલીલ કોઈપણ તબક્કે અને આનુષંગિક કાર્યવાહીમાં પણ લઈ શકાય છે. એ વાત તરફ ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું છે કે હકુમત વિના અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલી ડિક્રી એ શૂન્યતા છે, અને તેની અમાન્યતા જ્યારે પણ અને જ્યાં પણ તેનો અમલ કરવાનો અથવા તેના પર આધાર રાખવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવે ત્યારે રજૂ કરી શકાય છે. હકુમતની ખામી પક્ષકારોની સંમતિ દ્વારા પણ સુધારી શકાતી નથી.

૯.૪ (૨૦૧૫) જ એસસીસી ૮૦૧ માં અહેવાલ થયેલા બલવંત સિંહ વિરુદ્ધ કમિશનર ઓફ પોલીસ એન્ડ અધર્સના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે અને અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે રાજ્ય કોઈ નાગરિક સાથે વ્યવહાર કરે છે ત્યારે તેણે સામાન્ય રીતે તકનીકી બાબતો પર આધાર રાખવો જોઈએ નહીં અને જો રાજ્ય સંતુષ્ટ હોય કે નાગરિકનો કેસ ન્યાયી છે, ભલે તેની પાસે કાનૂની બચાવ ઉપલબ્ધ હોય, તો પણ તેણે પ્રતિષ્ઠિત ન્યાયાધીશો દ્વારા કહેવામાં આવ્યું છે તે મુજબ, એક પ્રામાણિક વ્યક્તિ તરીકે વર્તવું જોઈએ.

વિષય: ચર્ચા.

૧૦. અપીલકર્તા અને સંબંધિત સામાવાળાઓના વિદ્વાન વકીલોને સાંભળવામાં આવ્યા. આ બેન્ચે કરવામાં આવેલી રજૂઆતો તેમજ રેકૉર્ડ પર ઉપલબ્ધ દસ્તાવેજો પર યોગ્ય વિચારણા કરી છે.

૧૧. વાસ્તવમાં, વિવાદ ખૂબ જ મર્યાદિત વ્યાપમાં રહેલો છે, એટલે કે, ૨૨/૦૪/૧૯૯૧ ના રોજના ચુકાદા દ્વારા સમાન બેન્ચ દ્વારા નિર્દિષ્ટ કરાયેલા રિમાન્ડનો વ્યાપ અને મર્યાદા. તેના સમર્થનમાં અસંખ્ય ચુકાદાઓ ટાંકવાની સાથે પુષ્કળ રજૂઆતો કરવામાં આવી છે. શીર્ષકવાળી અપીલોમાં વર્ષ ૧૯૭૬ ના જૂના ઇતિહાસનો સમાવેશ થતો હોવાથી, અને કેટલોક ભાગ તે પહેલાના સમયગાળાને પણ સ્પર્શતો હોવાથી, વિવાદને સમજવા માટે હકીકતો, કાર્યવાહી અને તેમાં પસાર કરાયેલા આદેશોની વિગતવાર વિગત આપવી અનિવાર્ય રહેશે.

૧૨. ૧૯૬૦ નો અધિનિયમ કૃષિ જમીન ધારણ કરવા પર સીલિંગ નક્કી કરવા તેમજ વધારાની કૃષિ જમીનોના સંપાદન અને નિકાલની જોગવાઈ કરવાના હેતુથી વિધાનસભા દ્વારા ઘડવામાં આવ્યો હતો. ૧૯૬૦ ના અધિનિયમની કલમ ૪, અનુસૂચિ-૧ માં નિર્દિષ્ટ કર્યા મુજબ રાજ્યના સ્થાનિક વિસ્તારોના વર્ગો માટેની જોગવાઈ કરે છે અને આવા દરેક વર્ગમાં આવતા સ્થાનિક વિસ્તારો અનુસૂચિ-૨ માં નિર્દિષ્ટ કર્યા મુજબના રહેશે. કલમ ૫ જણાવે છે કે જમીનના દરેક વર્ગના સંબંધમાં સીલિંગ વિસ્તારો

પેટા-કલમ ૨ અને ૩ ની જોગવાઈઓને આધીન સ્થાનિક વિસ્તારોના સંબંધિત વર્ગ સામે અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવશે. પ્રશ્નવાળી જમીનને અનુસૂચિ-૧ મુજબ વર્ગ 'એચ' તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવી હતી અને સૂકા પાકની જમીન માટે એકરમાં સીલિંગ વિસ્તાર ૧૨૦ એકર હતો. ધારક-અરજદાર રાજકોટ શહેરમાં ૧૧૪ એકર અને ૧૪ ગુંઠા જમીન ધરાવતા હતા. મામલતદાર અને એએલટીએ ૩૧/૦૭/૧૯૬૮ ના રોજ આદેશ પસાર કરીને જાહેર કર્યું હતું કે ધારક વધારાની જમીન ધરાવતા નથી.

૧૩. વર્ષ ૧૯૭૬ માં, ૧૯૬૦ ના અધિનિયમમાં ૦૧/૦૪/૧૯૭૬ થી સુધારો કરવામાં આવ્યો અને સુધારા મુજબ, વર્ગ 'એચ' માં સીલિંગ વિસ્તાર ૧૨૦ એકરથી ઘટાડીને ૫૧ એકર કરવામાં આવ્યો. વિવિધ સુધારાઓ કરવામાં આવ્યા, એટલે કે જમીનની વ્યાખ્યા, સીલિંગ વિસ્તાર, અનુસૂચિ વગેરે વગેરે. ઉક્ત સુધારાના સંદર્ભમાં, ધારકે રૈયા ગામની પ્રશ્નવાળી જમીન સહિત ૨૯/૦૬/૧૯૭૬ ના રોજ પોતાની કુલ ધારણ કરેલી જમીન ૩૨૧ એકર હોવાનું જાહેર કરતું ફોર્મ નં. ૨ ભર્યું હતું. આ જાહેરાતને અનુસરીને, મામલતદાર અને એએલટી, લોધિકાએ ૩૧/૦૧/૧૯૭૭ ના રોજ આદેશ પસાર કર્યો હતો. પ્રદર્શન ૧૯, એટલે કે ધારકના નિવેદન પર મામલતદાર અને એએલટી દ્વારા વિચારણા

કરવામાં આવી હતી જેમાં જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું કે તેઓ પાલ ગામની ૧૨૨ એકર અને ૩૬ ગુંઠા જમીન અને રૌયા ગામની ૧૮૮ એકર અને ૩૯ ગુંઠા જમીન ધરાવે છે અને તેથી, કુલ ધારણ કરેલી જમીન ૩૨૧ એકર અને ૩૫ ગુંઠા છે. ધારકે ચાર યુનિટ માટે વિનંતી કરી હતી, કારણ કે પરિવારમાં ૪ પુખ્ત વયના અને ૩ સગીર સભ્યો હતા. વળી, સર્વે નં. ૨૪ ની ૬ એકર અને ૩૫ ગુંઠા જમીન, વર્ષ ૧૯૬૯-૭૦ માં વેચવામાં આવી હોવાથી, તેને ધ્યાનમાં ન લેવા વિનંતી કરી હતી. ધારકનું નિવેદન રૌયા ગામની ૧૮૮ એકર અને ૩૯ ગુંઠા જમીનને બીડની જમીન તરીકે ગણવા અંગે પણ હતું અને તેઓ તે રાજ્ય સરકારને સોંપવા તૈયાર છે તેમ જણાવ્યું હતું. તેથી, મામલતદાર અને એએલટીએ રૌયા ગામના સર્વે નં. ૨૫૦ ની ૧૮૮ એકર અને ૩૯ ગુંઠા જમીન અને પાલ ગામના સર્વે નં. ૨૯૯/૧ ની ૧૦ એકર અને ૭ ગુંઠા જમીન, કુલ ૨૦૯ એકર અને ૬ ગુંઠા જમીનને વધારાની જમીન તરીકે જાહેર કરી હતી; અને ધારકને પોતાના માટે અને તેમના પુખ્ત પુત્ર અમરસિંહ માટે ૨ યુનિટ, એટલે કે ૧૦૨ એકર જમીન રાખવાની મંજૂરી આપી હતી.

૧૪. ધારક નારાજ હોવાથી, તેમણે નાયબ કલેક્ટર સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી હતી. ત્રણ આધારો ઉઠાવવામાં આવ્યા હતા, એટલે કે, ૧ કે મામલતદાર અને એએલટીએ સંમતિ લીધા વિના વધારાની જમીન જાહેર

કરી છે; ૨ કે સર્વે નં. ૪૧ ની ૬ એકર અને ૮ ગુંઠા જમીનને ધ્યાનમાં ન લેવી કારણ કે તે ૨૪/૦૧/૧૯૭૧ પહેલાં વેચવામાં આવી હતી; અને ૩ કે કલમ ૨ ના પેટા-કલમ ૧૭ ની જોગવાઈઓ મુજબ કુલ ધારણ કરેલી જમીનમાં બીડની જમીનને ધ્યાનમાં ન લેવી અને ધારક કોઈ વધારાની જમીન ધરાવતા નથી; જો કે, નાયબ કલેક્ટર દ્વારા ૦૬/૦૬/૧૯૭૭ ના રોજના આદેશથી અપીલ ફગાવી દેવામાં આવી હતી.

૧૫. અપીલમાં પસાર કરાયેલા ઉપરોક્ત આદેશ સામે દાખલ કરવામાં આવેલી પુનઃવિચારણા અરજી પણ ૨૦/૦૩/૧૯૭૮ ના રોજના આદેશ દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી. ધારકે, ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ પોતાના પડકારના સમર્થનમાં ત્રણ રજૂઆતો કરી હતી, એટલે કે, ૧ કે ૨૫૧ એકર અને ૩૦ ગુંઠા જમીનની બીડની જમીન ૧૯૬૦ ના અધિનિયમની કલમ ૨ ના પેટા-કલમ ૧૭ મુજબ જમીનની વ્યાખ્યામાં આવતી નથી કારણ કે આ જમીનો ખેતીલાયક નથી; ૨ કે અરજદારના પરિવારમાં આઠ સભ્યો છે, એટલે કે પત્ની, માતા, એક પુખ્ત પુત્ર, એક પરિણીત પુત્રી, બે સગીર પુત્રીઓ અને એક સગીર પુત્ર અને તેથી તેઓ સીલિંગ વિસ્તારથી વધુ, ૫ થી વધુના દરેક સભ્ય માટે સીલિંગ વિસ્તારના ૧/૫ ભાગ સુધી જમીન ધારણ કરવા પાત્ર છે અને ૩ કે સર્વે નં. ૨૪૭ ની ૬ એકર અને ૩૫ ગુંઠા જમીન ત્રીજા પક્ષકારને વેચવામાં આવી છે અને તેને કુલ ધારણ

કરેલી જમીનમાંથી બાકાત રાખવી જોઈએ. ટ્રિબ્યુનલે આ બાબતો પર વિચાર ન કર્યો અને અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, પુનઃવિચારણા અરજી ફગાવી દીધી.

૧૬. એ નોંધવું મહત્વપૂર્ણ છે કે આ અદાલત સમક્ષ સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૧૪૮ ઓફ ૧૯૮૦ તરીકે રિટ અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી અને ૧૯/૦૪/૧૯૮૩ ના રોજના આદેશ દ્વારા સત્તાવાળાઓ સમક્ષ અરજદારે ઉઠાવેલા પાસાને ધ્યાનમાં રાખીને તેને આંશિક રીતે મંજૂર કરવામાં આવી હતી. વિભાગીય બેન્ચે એવું પણ જણાવ્યું હતું કે અરજદાર હવે એ બાબતે વિવાદ કરતા નથી કે તેઓ ૨૦૯ એકર અને ૬ ગુંઠા જમીન સુધી વધારાની જમીન ધરાવનાર છે. ૧૯૬૦ ના અધિનિયમની કલમ ૨૦ ની જોગવાઈઓ અનુસાર, સીલિંગ મર્યાદામાં ધારક જે વિસ્તાર ધારણ કરવા પાત્ર હતા તે વિસ્તાર પસંદ કરવાની તક આપવા અંગેની રજૂઆત સ્વીકારવામાં આવી હતી. સરળ સંદર્ભ માટે મૌખિક અસ્વીકાર્ય ચુકાદાના સંબંધિત અંશો નીચે મુજબ ઉદ્ધૃત કરવામાં આવ્યા છે:

“અરજીમાં, પડકારવામાં આવેલા નિર્ણયને કેટલાક આધારો પર પડકારવામાં આવ્યો હતો. જો કે, અંતિમ સુનાવણીમાં,

અરજદારે તે તમામ પડકારો છોડી દીધા છે, સિવાય કે એક જેના પર અત્યારે વિચાર કરવાનો છે. એ સ્પષ્ટપણે જણાવવામાં આવે છે કે અરજદાર હવે એ બાબતે વિવાદ કરતા નથી કે તેઓ ૨૦૯ એકર અને ૬ ગુંઠા જમીન સુધી વધારાની જમીન ધરાવનાર છે.

અમારી વિચારણા માટે કરવામાં આવેલી એકમાત્ર રજૂઆત એ હતી કે અરજદારને અધિનિયમની કલમ ૨૦ ની જોગવાઈઓ અનુસાર સીલિંગ મર્યાદામાં જે વિસ્તાર ધારણ કરવા પાત્ર હતા તે પસંદ કરવાની તક આપવી જોઈતી હતી. પ્રથમ દ્રષ્ટિએ એવું જણાય છે કે અરજદારે કાર્યવાહીના યોગ્ય તબક્કે સક્ષમ સત્તાધિકારીને આવી પસંદગી વિશે કોઈ સંકેત આપ્યો ન હતો. જો કે, એ હકીકતને ધ્યાનમાં લેતા કે અરજદાર હવે વધારાની જમીનના વિસ્તાર અંગે વિવાદ કરતા નથી અને તેમણે અપીલ સત્તાધિકારી સમક્ષ પણ પસંદગી અંગે ફરિયાદ કરી છે, ન્યાયના હિતમાં એ જરૂરી છે કે તેમને આ તબક્કે પણ અધિનિયમની કલમ ૨૦ ની જોગવાઈઓ અનુસાર આવી પસંદગી કરવાની તક આપવામાં આવે.

આવા સંજોગોમાં, અધિનિયમ હેઠળના સત્તાવાળાઓના નિર્ણયમાં મેરિટ પર હસ્તક્ષેપ કરવાનો ઇનકાર કરવાની સાથે, અને વધુ ખાસ કરીને, અરજદાર ૨૦૯ એકર અને ૬ ગુંઠા જમીન સુધી વધારાની જમીન ધારણ કરનાર છે તે નિર્ણય સાથે, ઉક્ત નિર્ણયમાં દર્શાવ્યા મુજબ અરજદાર જે જમીન ધારણ કરવા પાત્ર છે અને જે જમીન રાજ્યમાં નિહિત થાય છે તેનું વિશિષ્ટીકરણ રદ કરવામાં આવે છે અને બાજુ પર મૂકવામાં આવે છે અને આ કેસ એગ્રીકલ્ચરલ લેન્ડ્સ ટ્રિબ્યુનલ (બીજા સામાવાળા) ને એવા નિર્દેશ સાથે પરત મોકલવામાં આવે છે કે ઉક્ત ટ્રિબ્યુનલ અરજદારને અધિનિયમની કલમ ૨૦ ની જોગવાઈઓ અનુસાર પસંદગી કરવાની તક પૂરી પાડશે અને અરજદારની રજૂઆતના પ્રકાશમાં અને કાયદા અનુસાર ઉક્ત મુદ્દાનો ફરીથી નિર્ણય કરશે. જો કે એ સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે, જો કોઈ પણ સંજોગોમાં આવી પસંદગી નિયત સમયમાં કરવામાં આવી ન હોય, તો તેને પસંદગી માટે અવરોધ તરીકે ગણવામાં આવશે નહીં. અરજદાર પોતે આજથી એક મહિનાના સમયગાળામાં ઉક્ત ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ પસંદગી માટેની અરજી રજૂ કરશે. આવી અરજી મળ્યા પછી, ટ્રિબ્યુનલ અરજી મળ્યાની

તારીખથી એક મહિનાના સમયગાળામાં તેના પર વિચાર કરવા અને નિર્ણય કરવા માટે આગળ વધશે.

નિયમ તે મુજબ જારી કરવામાં આવે છે, ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ નથી. આદેશની રિટ બીજા સામાવાળાને અત્યંત ઝડપથી મોકલવામાં આવે.”

આ અદાલતે સત્તાવાળાઓના નિર્ણયમાં મેરિટ પર, અને ખાસ કરીને અરજદાર ૨૦૯ એકર અને ૬ ગુંઠા જમીન સુધી વધારાની જમીન ધારણ કરનાર છે તે નિર્ણયમાં હસ્તક્ષેપ કરવાનો ઇનકાર કર્યો હતો. મર્યાદિત નિર્દેશ એ હતો કે અરજદારને પસંદગી માટે અરજી કરવાની સ્વતંત્રતા આપવામાં આવી હતી અને મામલતદાર અને એએલટીને અધિનિયમની કલમ ૨૦ ની જોગવાઈઓ અનુસાર પસંદગી કરવાની તક આપ્યા પછી અરજી પર વિચાર કરવા અને નિર્ણય કરવા નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો.

૧૭. આ અદાલત દ્વારા જારી કરાયેલા નિર્દેશોના સંદર્ભમાં, ધારકે ૧૯/૦૪/૧૯૮૩ ના રોજના આદેશ મુજબ તેનો નિર્ણય કરવાની વિનંતી કરતી ૦૨/૦૫/૧૯૮૩ ના રોજની અરજી દાખલ કરી હતી. વધુ વિનંતી

કરવામાં આવી હતી કે સ્વીકાર્ય ૧ ૦૨ – ૦૦ એકર ગુંઠા જમીન માટે પસંદગી આપવામાં આવે અને ૨૦૯ – ૦૫ એકર ગુંઠા જમીન રાજ્ય સરકારમાં નિહિત કરવામાં આવે. ધારકે સત્તાધિકારી સમક્ષ એવું પણ જાહેર કર્યું કે પસંદગી સિવાયના તમામ વિવાદો છોડી દેવામાં આવ્યા છે અને તેનો સ્વીકાર કરીને વડી અદાલતે આદેશ પસાર કર્યો છે. આ પૃષ્ઠભૂમિ સાથે, ધારકે સ્પષ્ટ કર્યું કે તેઓ અરજીમાં દર્શાવ્યા મુજબ એટલે કે ૧૦૨ – ૦૦ એકર ગુંઠા જમીન રાખવા ઈચ્છે છે. જ્યારે પ્રશ્નવાળી જમીનમાંથી એટલે કે ૧૯૮ – ૩૯ એકર ગુંઠા જમીનમાંથી ૪૯ – ૨૮ એકર ગુંઠા જમીન તેમના દ્વારા રાખવામાં આવે કારણ કે એક ગાયત્રીનગર કો-ઓપરેટિવ હાઉસિંગ સોસાયટીની ફેવરમાં વેચાણ કરાર કરવામાં આવ્યો છે. તેથી, ધારકની સમજણ એકદમ સ્પષ્ટ હતી. અરજીનો સ્વીકાર કરીને, મામલતદાર અને એએલટીએ ૩૦/૦૫/૧૯૮૩ ના રોજ આદેશ પસાર કરીને રાખી શકાય તેવી જમીનની પસંદગી આપી હતી. ઉક્ત આદેશને પડકારવામાં આવ્યો નથી અને અરજદાર-ધારક દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યો છે.

૧૮. આ દરમિયાન, એવું જણાય છે કે મિસલેનિયસ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૪૮૯ ઓફ ૧૯૮૩ તરીકે પુનઃવિચારણા અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી, જે ૦૬/૦૭/૧૯૮૩ ના રોજના આદેશથી ફગાવી દેવામાં

આવી હતી. મહત્વની વાત એ છે કે, વિભાગીય બેન્ચના ૧૯/૦ ૪/૧૯૮૩ ના રોજના મૌખિક ચુકાદાનો ધારક-અરજદાર દ્વારા સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો હતો. રાજ્ય સરકાર દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી સિવિલ અપીલ નં. ૧૦૦૨૫ ઓફ ૧૯૮૩ નો ૨૫/૧૦/૧૯૮૩ ના રોજ આદેશ પસાર કરીને નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે વડી અદાલતે એવી ધારણા પર કાર્યવાહી કરી હતી કે વિકલ્પનો બિલકુલ ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો ન હતો. વડી અદાલતના ૧૯/૦ ૪/૧૯૮૩ ના રોજના મૌખિક ચુકાદાને બાજુ પર મૂકીને આ કેસ રિમાન્ડ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું;

“પક્ષકારોના વકીલોને સાંભળવામાં આવ્યા. અમને એવું જણાય છે કે વડી અદાલતે એવા આધાર પર કાર્યવાહી કરી છે કે યોગ્ય તબક્કે વિકલ્પનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો ન હતો, જો કે ૨૨/૧૨/૧૯૭૬ ના રોજના જોડાણ "એ" માં સ્પષ્ટપણે દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે વિકલ્પનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો અને તેમાં જણાવાયું હતું કે જમીન માલિક બીડની જમીન સરકારને સોંપવા માંગતા હતા. વડી અદાલતે એવી ધારણા પર કાર્યવાહી કરી હતી કે વિકલ્પનો

બિલકુલ ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો ન હતો. આવા સંજોગોમાં અમે આ કેસ વડી અદાલતમાં રિમાન્ડ કરવાનો પ્રસ્તાવ મૂકીએ છીએ અને અમે એવી કોઈ ટિપ્પણી કરવા માંગતા નથી જે પક્ષકારોને પ્રતિકૂળ અસર કરે. તેથી, અમે આ અપીલ મંજૂર કરીએ છીએ, વડી અદાલતના ચુકાદાને બાજુ પર મૂકીએ છીએ અને કાયદા અનુસાર વિકલ્પના પ્રશ્નનો નિર્ણય કરવા માટે કેસ વડી અદાલતમાં રિમાન્ડ કરીએ છીએ. જોડાણ-એ ની અસર અને કાયદેસરતા સહિત વિકલ્પના પ્રશ્ન પરના તમામ મુદ્દાઓ ખુલા રહેશે.”

સ્પષ્ટપણે, કાયદા અનુસાર "વિકલ્પના પ્રશ્ન" નો નિર્ણય કરવા માટે કેસ રિમાન્ડ કરવામાં આવ્યો હતો. ઉપરોક્ત આદેશને ધ્યાનમાં લેતા, આ અદાલતના સુવિચારિત અભિપ્રાય મુજબ, જે એકમાત્ર વિકલ્પ મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો અને ઉપલબ્ધ હતો તે જમીનની પસંદગી હતી, ૨૦૯ એકર અને ૬ ગુંઠા વધારાની જમીનની જાહેરાત સહિતના અન્ય પાસાઓ અકબંધ રાખવામાં આવ્યા હતા.

૧૯. આ અદાલતે સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૪૮ ઓફ ૧૯૮૦ ના મૂળ કાગળો તપાસ્યા હતા, અને તેમાંથી એવું બહાર આવે છે

કે તે જ તારીખનો અન્ય એક આદેશ સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા તે જ લાઈન પર પસાર કરવામાં આવ્યો હતો અને મિસલેનિયસ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૪૮૯ ઓફ ૧૯૮૩ ને તેની મૂળ ફાઈલમાં પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ, મિસલેનિયસ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૪૮૯ ઓફ ૧૯૮૩ માં રિમાન્ડ પર, આ અદાલતે રાજ્ય સરકારની દલીલોનો સ્વીકાર કરતા અવલોકન કર્યું કે “જ્યારે સર્વોચ્ચ અદાલતે પોતે જ ૧૯/૦ ૪/૧૯૮૩ ના રોજના આદેશને બાજુ પર મૂક્યો છે, એમ કહીને કે વડી અદાલતે એવા આધાર પર કાર્યવાહી કરી હતી કે યોગ્ય તબક્કે વિકલ્પનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો ન હતો, જો કે ૨૨/૧૨/૧૯૭૬ ના રોજના જોડાણ-એ માં સ્પષ્ટપણે દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે વિકલ્પનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો”. વિભાગીય બેન્ચે, સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્દેશો પર વિચાર કરતી વખતે, પુનઃવિચારણા અરજી મંજૂર કરી હતી અને સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૪૮ ઓફ ૧૯૮૦ તરીકે રિટ અરજી પુનર્જીવિત કરી હતી અને સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્દેશ સાથે કાયદા અનુસાર વ્યવહાર કરવા માટે તેને વિભાગીય બેન્ચ પર છોડી દીધી હતી. સરળ સંદર્ભ માટે ફક્ત ૨ અને ૩ નીચે મુજબ આપવામાં આવ્યા છે:

“૨. આ બાબત થોડા સમય પહેલાં અમારી સમક્ષ સુનાવણી માટે આવી હતી અને સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા તેના આદેશ

દ્વારા શું કહેવા માંગવામાં આવ્યું છે તે અંગે વિવાદ ઊભો થયો હતો. તે તબક્કે એવું લાગ્યું હતું કે સ્પષ્ટતા મેળવવી બંને પક્ષોના હિતમાં રહેશે અને તેથી રાજ્ય સરકારને સ્પષ્ટતા માટે સર્વોચ્ચ અદાલતમાં અરજી કરવાની મંજૂરી આપવા માટે આ બાબત આઠ અઠવાડિયા માટે સ્થગિત કરવામાં આવી હતી. અંતે, વિદ્વાન સરકારી વકીલ શ્રી વિને જણાવ્યું હતું કે સ્પેશિયલ લીવ પિટિશન પુનઃવિચારણા અરજી ફગાવી દેતા આદેશ સામે હોવાથી, આ વડી અદાલતે હવે પુનઃવિચારણા મંજૂર કરવી જોઈએ કે નહીં તે પ્રશ્નની ફરીથી તપાસ કરવી જોઈએ. જ્યારે સર્વોચ્ચ અદાલતે પોતે જ આ વડી અદાલતના આદેશને બાજુ પર મૂક્યો છે, એમ કહીને કે વડી અદાલતે એવા આધાર પર કાર્યવાહી કરી હતી કે યોગ્ય તબક્કે વિકલ્પનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો ન હતો, જો કે ૨૨/૧૨/૧૯૭૬ ના રોજના જોડાણ એ માં સ્પષ્ટપણે દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે વિકલ્પનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો, અમે સમજીએ છીએ કે પુનઃવિચારણા કરવાનો ઇનકાર કરતો આ વડી અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલો આદેશ બાજુ પર મૂકવામાં આવ્યો છે અને તેના કારણે અમે આજે પુનઃવિચારણા અરજી હાથ ધરીએ છીએ.

૩. સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્દેશ મુજબ, અમે આ પુનઃવિચારણા અરજી મંજૂર કરીએ છીએ. જેના પરિણામે મુખ્ય સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશનની પુનઃવિચારણા કરવામાં આવે છે અને સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા પોતે અવલોકન કર્યા મુજબ, સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ ૨૨/૧૨/૧૯૭૬ ના રોજના જોડાણ એ ની અસર અને કાયદેસરતા સહિત વિકલ્પના પ્રશ્ન પરના તમામ મુદ્દાઓ ખુલ્લા રહેશે. વિભાગીય બેન્ચ જેની સમક્ષ હવે મુખ્ય સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૧૪૮ ઓફ ૧૯૮૦ પુનઃવિચારણા હેઠળ છે, તે કાયદા અનુસાર તેની સાથે વ્યવહાર કરશે.”

૨૦. ઉપરોક્ત આદેશના સંદર્ભમાં, વિભાગીય બેન્ચે આ બાબત સાંભળી હતી અને ૨૨/૦૪/૧૯૮૧ ના રોજના તેના મૌખિક ચુકાદા દ્વારા રિટ અરજી મંજૂર કરી હતી. રાજ્ય સરકારનું પ્રતિનિધિત્વ કરવામાં આવ્યું હતું અને તેમને સાંભળવામાં આવ્યા હતા કે કેમ તે અનુમાન પર છોડી દેવામાં આવ્યું છે, ખાસ કરીને જ્યારે ૧૯૭૨ ના સુધારા અધિનિયમની જોગવાઈની કાયદેસરતા પ્રશ્નમાં હતી, કારણ કે કેસના શીર્ષકમાં કે

ચુકાદાના મુખ્ય ભાગમાં રાજ્ય સરકાર વતી હાજરી અથવા રજૂઆતોની કોઈ નોંધ નથી. એ હકીકત પણ પ્રવર્તે છે કે રાજ્ય સરકારે આ ચુકાદાને પડકાર્યો નથી અને તેનો સ્વીકાર કર્યો છે. ગમે તે હોય. અરજદારના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા રજૂઆતો કરવામાં આવી હતી અને તેમાંથી એક એ હતી કે ધારકના પરિવારમાં આઠ સભ્યો હતા, એટલે કે પત્ની, માતા, સગીર પુત્રી, સગીર પુત્ર વગેરે અને એવો તર્ક આપવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો કે ૧૯૭૨ ના સુધારા અધિનિયમની કલમ ૬ ના પેટા-કલમ ૩બી ની જોગવાઈ ભારતના બંધારણની કલમ ૧૪ ની જોગવાઈઓનો ભંગ કરતી હશે કારણ કે તેમાં સગીર પુત્રીઓનો સમાવેશ થતો નથી અને લિંગના આધારે સગીર પુત્ર અને સગીર પુત્રી વચ્ચે ભેદભાવ છે. ઉક્ત કલમની કાયદેસરતાને પણ સ્પર્શવામાં આવી હતી; અને કલમ ૬ ની પેટા-કલમ ૩બી ભારતના બંધારણની કલમ ૧૪ ની જોગવાઈઓનો ભંગ કરતી નથી તેમ ઠરાવીને તેને માન્ય રાખવામાં આવી હતી. અન્ય રજૂઆત એક સગીર પુત્રની પાત્રતા અને પેટા-કલમ ૩બી ની કલમ ૬ મુજબ પૂરા પાડવામાં આવેલા લાભ વિશે હતી. વિભાગીય બેન્ચે એઆઈઆર ૧૯૮૮ એસસી ૮૨૫ : (૧૯૮૮) ૨ એસસીસી ૩૪૧ માં અહેવાલ થયેલા સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત વિરુદ્ધ જાટ લક્ષ્મણજી તલાસજીના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાનો સંદર્ભ આપતાં ઠરાવ્યું હતું કે ટ્રિબ્યુનલનું તારણ

અયોગ્ય અને ભૂલભરેલું હતું. તેથી, વિભાગીય બેન્ચે રિટ અરજી મંજૂર કરતી વખતે, ફકરા પ થી ૯ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

“૫. અરજદારના વિદ્વાન વકીલ શ્રી જાડેજા દ્વારા ભારપૂર્વક રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અરજદારના પરિવારમાં બે સગીર પુત્રીઓ અને પુત્રો સહિત ૮ સભ્યો હતા અને જો કલમ ૬, પેટા-કલમ ૩બી નું એવું અર્થઘટન કરવામાં આવે કે કોઈ વ્યક્તિ પેટા-કલમ ૩બી ની કલમ ૬ ના લાભ માટે ત્યારે જ પાત્ર બનશે જો પરિવારમાં તેમાં નિર્દિષ્ટ તમામ અથવા કોઈપણ શ્રેણીના સભ્યોનો સમાવેશ થતો હોય, તો અધિનિયમની કલમ ૬ ની પેટા-કલમ ૩બી ની જોગવાઈઓ ભારતના બંધારણની કલમ ૧૪ ની જોગવાઈઓનો ભંગ કરતી હશે કારણ કે ઉક્ત જોગવાઈઓમાં સગીર પુત્રીઓનો સમાવેશ થતો નથી અને લિંગના આધારે સગીર પુત્ર અને સગીર પુત્રી વચ્ચે ભેદભાવ છે.

૬. ગુજરાત એગ્રીકલ્ચરલ લેન્ડ્સ સીલિંગ એક્ટ, ૧૯૬૦ (૧૯૬૧ નો ગુજરાત અધિનિયમ ૨૭) નો ભારતના બંધારણની નવમી અનુસૂચિમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો

હતો. ત્યારબાદ, ૧૯૬૦ ના અધિનિયમમાં ગુજરાત એગ્રીકલ્ચરલ લેન્ડ્સ સીલિંગ (સુધારો) અધિનિયમ ૧૯૭૨ (૧૯ ૭૪ નો ગુજરાત અધિનિયમ) દ્વારા સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો અને અધિનિયમની કલમ ૬ માં પેટા-કલમ ૩એ થી ૩ડી દાખલ કરવામાં આવી હતી. ફરીથી, ગુજરાત એગ્રીકલ્ચરલ લેન્ડ્સ સીલિંગ (સુધારો) અધિનિયમ, ૧૯૭૨ (૧૯૭૪ નો ગુજરાત અધિનિયમ) ને બંધારણ ૩૪મો સુધારો અધિનિયમ, ૧૯૭૪ દ્વારા ભારતના બંધારણની નવમી અનુસૂચિમાં ઉમેરવામાં આવ્યો હતો.

૭. ભારતના બંધારણની કલમ ૩૧બી એવી જોગવાઈ કરે છે કે નવમી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કરાયેલા કોઈપણ અધિનિયમો અને નિયમનો કે તેની કોઈપણ જોગવાઈઓ એ આધાર પર રદબાતલ અથવા ક્યારેય રદબાતલ થઈ હોવાનું માનવામાં આવશે નહીં કે આવો અધિનિયમ, નિયમન અથવા જોગવાઈઓ ભાગ ત્રણ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલા કોઈપણ હકો સાથે અસંગત છે અથવા તેને છીનવી લે છે અથવા ઘટાડે છે. આને ધ્યાનમાં લેતા, અધિનિયમની કલમ ૬ ની પેટા-કલમ

૩બી ની કાયદેસરતાને પડકારતી દલીલ, કે તે કલમ ૧૪ નો ભંગ કરે છે, તે ગ્રાહ્ય રાખી શકાય નહીં.

૮. એ.આઈ.આર. ૧૯૭૬ એસ. સી. પેજ ૨૩૧૬ માં અહેવાલ થયેલા હસમુખલાલ દહ્યાભાઈ અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત અને અન્યના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલત ગુજરાત એગ્રીકલ્ચરલ લેન્ડ્સ સીલિંગ એક્ટ ૨૭ ઓફ ૧૯૬૧ ના સંબંધમાં ભારતના બંધારણની કલમ ૩૧એ અને ૩૧બી ના અર્થઘટન સાથે સંકળાયેલા પ્રશ્નો સાથે સંબંધિત હતી. ઉક્ત કેસમાં, નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે એ પ્રશ્ન પર વિચાર કર્યો હતો કે શું કાયદા દ્વારા લાદવામાં આવેલા સીલિંગ વિસ્તારમાં ફેરફાર ઉપરાંત, અલગથી મિલકત ધારણ કરનાર વ્યક્તિઓના હકો છીનવી શકાય છે, તેમના અલગ વ્યક્તિગત હકોના ઉપયોગમાં, તેમને પરિવારના સભ્યો તરીકે જૂથબદ્ધ કરીને જેથી તેમને જમીનનું માત્ર એક જ યુનિટ લેવાની ફરજ પાડી શકાય એવી રીતે કે તેમની કુલ ધારણ કરેલી જમીન સીલિંગ મર્યાદાથી વધુ ન હોય જે વ્યક્તિઓ તેમજ પરિવારો બંને માટે સમાન છે જે વ્યાખ્યાયિત છે અધિનિયમ દ્વારા મોટા પરિવારો માટેના

કેટલાક ભથ્થા સાથે અને ઠરાવ્યું કે બંધારણની કલમ ૩૧બી બંધારણના ભાગ ત્રણની જોગવાઈઓ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલા કોઈપણ હકોના કથિત ભંગના આધારે અધિનિયમની જોગવાઈઓ સામે નિર્દિષ્ટ કોઈપણ હુમલાનો સંપૂર્ણ જવાબ પૂરો પાડે છે અને કલમ ૩૧એ ૧ અને ૩૧બી બંનેનો હેતુ બંધારણના ભંગ સમાન હોઈ શકે તેવા પરિણામો સામે રક્ષણ તરીકે કામ કરવાનો છે. નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના સ્પષ્ટ ઉચ્ચારણના પ્રકાશમાં, અમને અરજદારના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી પ્રથમ રજૂઆતમાં કોઈ તથ્ય જણાતું નથી કે અધિનિયમની કલમ ૬ ની પેટા-કલમ ૩બી ભારતના બંધારણની કલમ ૧૪ ની જોગવાઈઓનો ભંગ કરે છે.

૯. અરજદારના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા આગળ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અરજદારના પરિવારમાં આઠ સભ્યો છે, જેમાં એક સગીર પુત્રનો પણ સમાવેશ થાય છે અને તેથી અરજદાર સીલિંગ એક્ટની કલમ ૬ ની પેટા-કલમ ૩બી દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવેલા લાભ માટે પાત્ર બનશે. આ મુદ્દા પર, ટ્રિબ્યુનલે ઠરાવ્યું છે કે એક સગીર પુત્ર છે, જે

સીલિંગ એક્ટની કલમ ૬ ની પેટા-કલમ ૩બી માં નિર્દિષ્ટ કરાયેલા સભ્યોની શ્રેણીમાં આવે છે અને અન્ય સભ્યો નિર્દિષ્ટ શ્રેણીઓમાં આવતા નથી અને તેથી, અરજદારનો પરિવાર પાંચથી વધુ ન હોવાથી, અરજદાર અધિનિયમની કલમ ૬ ની પેટા-કલમ ૩બી દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવેલા લાભ માટે પાત્ર નથી. જ્યાં સુધી આ મુદ્દાનો સંબંધ છે, આ મુદ્દો સર્વોચ્ચ અદાલતના સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત વિરુદ્ધ જાટ લક્ષ્મણજી તલાસજી, અહેવાલિત એઆઈઆર ૧૯ ૮૮, પેજ ૮૨૫ ના કેસના ચુકાદા દ્વારા આખરી બનેલો છે, ઉપરોક્ત સંદર્ભિત કેસમાં નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું છે કે અધિનિયમની કલમ ૬ પેટા-કલમ ૩બી નો લાભ મેળવવા માટે, બે શરતો સંતોષાવી જોઈએ એટલે કે ૧ પરિવારમાં પાંચ કરતાં વધુ સભ્યો હોવા જોઈએ અને ૨ તેની અંદર ત્રણ પેટા કલમોમાં ઉલ્લેખિત સભ્યોની શ્રેણીઓ હોવી જોઈએ. એવું વધુમાં ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે સીલિંગ વિસ્તારના વિસ્તરણનો લાભ માત્ર તે જ પરિવારને મળશે જ્યાં સભ્યોની કુલ સંખ્યા પાંચ કરતાં વધુ હોય અને તેમની વચ્ચે તેમાં ઉલ્લેખિત શ્રેણીના સભ્યો હોય. નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના સ્પષ્ટ ઉચ્ચારણના પ્રકાશમાં, અમે ઠરાવીએ છીએ કે

ટ્રિબ્યુનલનું એ તારણ કે માત્ર એક જ સગીર પુત્ર છે, જે સીલિંગ એક્ટની કલમ ૬ ની પેટા-કલમ ૩બી માં ઉલ્લેખિત સભ્યોની શ્રેણીમાં આવે છે અને અરજદારના પરિવારની શ્રેણીઓના નિર્દિષ્ટ સભ્યોની સંખ્યા પાંચથી વધુ નથી અને તેથી, અરજદાર કલમ ૬ ની પેટા-કલમ ૩બી ના લાભ માટે પાત્ર નથી તે કાયદાની દ્રષ્ટિએ ભૂલભરેલું છે અને આથી તેને બાજુ પર મૂકવામાં આવે છે.

જો કે, ટ્રિબ્યુનલના ચુકાદા પરથી એવું જણાય છે કે નિર્દિષ્ટ તારીખે એટલે કે ૦૧/૦૪/૧૯૭૬ ના રોજ એક સગીર પુત્ર હતો કે કેમ તે અંગે વિસંગતતા છે. નિર્દિષ્ટ તારીખે અરજદારના પરિવારમાં એક સગીર પુત્ર હતો કે કેમ તે અંગે હકીકતનું કોઈ સ્પષ્ટ તારણ નથી. આને ધ્યાનમાં લેતા, આ બાબત એગ્રીકલ્ચરલ લેન્ડ્સ ટ્રિબ્યુનલ, લોધિકાને એ પ્રશ્ન નક્કી કરવા માટે રિમાન્ડ કરવી પડશે કે નિર્દિષ્ટ તારીખે, એટલે કે ૦૧/૦૪/૧૯૭૬ ના રોજ અરજદારના પરિવારમાં કોઈ સગીર પુત્ર હતો કે નહીં. પક્ષકારો આ મુદ્દા પર ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ પુરાવા રજૂ કરવા પાત્ર રહેશે અને જો ટ્રિબ્યુનલ પુરાવાઓની ચકાસણી કર્યા પછી એવા તારણ પર આવે છે કે નિર્દિષ્ટ તારીખે અરજદારના પરિવારમાં એક સગીર પુત્ર હતો,

તો ઉક્ત સગીર પુત્ર માટે, અરજદાર એક યુનિટ ઉપરાંત
સીલિંગ વિસ્તારના ૧/૫ ભાગ માટે પાત્ર બનશે.”

૨૧. કલમ ૬ ની પેટા-કલમ ૩બી ના અર્થઘટનના સંબંધમાં રજૂઆત કરવામાં આવી હતી, કે તે કલમ ૧૪ નો ભંગ કરે છે, કારણ કે તેમાં સગીર પુત્રીનો સમાવેશ થતો નથી, જે સગીર પુત્ર અને સગીર પુત્રી વચ્ચે ભેદભાવ કરે છે. આ અદાલતે, એ હકીકતને ધ્યાનમાં લેતા કે ૧૯૬૦ ના અધિનિયમનો ભારતના બંધારણની નવમી અનુસૂચિમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો અને ૧૯૭૨ ના સુધારા અધિનિયમ દ્વારા તેમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો અને કલમ ૬ માં પેટા-કલમ ૩એ થી ૩ડી દાખલ કરવામાં આવી હતી, તેને પણ નવમી અનુસૂચિમાં ઉમેરવામાં આવી હોવાથી, ભારતના બંધારણની કલમ ૩૧બી મુજબ, તેમાં નિર્દિષ્ટ કરાયેલા કોઈપણ અધિનિયમો અને નિયમનો અન્ય બાબતોની સાથે એ આધાર પર રદબાતલ હોવાનું માનવામાં આવશે નહીં કે તે ભારતના બંધારણના ભાગ ત્રણની કોઈપણ જોગવાઈઓ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલા કોઈપણ હકો સાથે અસંગત છે અથવા તેને છીનવી લે છે અથવા ઘટાડે છે. આ અદાલતે ઠરાવ્યું અને અવલોકન કર્યું કે કલમ ૬ ની પેટા-કલમ ૩બી ની કાયદેસરતાને પડકારતી દલીલ કે તે બંધારણની કલમ ૧૪ નો ભંગ કરે છે, તે ગ્રાહ્ય રાખી શકાય નહીં.

૨૨. અન્ય ઉઠાવવામાં આવેલી રજૂઆત અરજદાર-ધારકના પરિવારમાં એક સગીર પુત્ર સહિત ૮ સભ્યો હોવા અને કલમ ૬ ની પેટા-કલમ ૩બી દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવેલા લાભ માટેની તેમની પાત્રતા વિશે હતી. વિભાગીય બેન્ચે, સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત વિરુદ્ધ જાટ લક્ષ્મણજી તલાસજીના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાનો સંદર્ભ આપતાં ધ્યાન દોર્યું કે ટ્રિબ્યુનલનું એ તારણ કે માત્ર એક જ સગીર પુત્ર છે જે ૧૯૬૦ ના અધિનિયમની કલમ ૬ ની પેટા-કલમ ૩બી માં ઉલ્લેખિત સભ્યોની શ્રેણીમાં આવે છે અને અરજદારના પરિવારની શ્રેણીઓના નિર્દિષ્ટ સભ્યોની સંખ્યા ૫ થી વધુ નથી, તેથી અરજદાર કલમ ૬ ની પેટા-કલમ ૩બી ના લાભ માટે પાત્ર નથી, તે ભૂલભરેલું છે. તેથી, વિભાગીય બેન્ચે ઠરાવ્યું અને અવલોકન કર્યું કે ટ્રિબ્યુનલના ચુકાદામાં વિસંગતતા છે અને અવલોકન કર્યું કે નિર્દિષ્ટ તારીખે એટલે કે ૦૧/૦૪/૧૯૭૬ ના રોજ અરજદાર-ધારકના પરિવારમાં એક સગીર પુત્ર હોવા અંગે હકીકતનું કોઈ સ્પષ્ટ તારણ નહોતું. આ મર્યાદિત આધાર પર, વિભાગીય બેન્ચે મામલતદાર અને એએલટીને પ્રશ્ન નક્કી કરવા માટે કેસ રિમાન્ડ કર્યો:

“...કે શું નિર્દિષ્ટ તારીખે એટલે કે ૦૧/૦૪/૧૯૭૬ ના રોજ અરજદારના પરિવારમાં કોઈ સગીર પુત્ર હતો કે નહીં”

૨૩. સ્પષ્ટપણે, અરજી ટ્રિબ્યુનલ અને સત્તાવાળાઓના આદેશો વિરુદ્ધ નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવી હતી પરંતુ ઉક્ત આદેશોને ખતેલ પહોંચાડવામાં આવી ન હતી અને પક્ષકારોને માત્ર ઉપરોક્ત મર્યાદિત મુદ્દા પર જ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ પુરાવા રજૂ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. ટ્રિબ્યુનલ અને સત્તાવાળાઓ દ્વારા નક્કી કરાયેલા બાકીના મુદ્દાઓ યથાવત રાખવામાં આવ્યા હતા. વિભાગીય બેન્ચના ૨૨/૦૪/૧૯૯૧ ના રોજના ચુકાદાએ આખરીતા પ્રાપ્ત કરી છે કારણ કે રાજ્ય સરકાર કે ધારક એટલે કે અરજદારે તેને પડકાર્યો નથી. આ ચુકાદામાં સમાવિષ્ટ નિર્દેશ બંને પક્ષકારો માટે બંધનકર્તા છે; અરજદાર-ધારક અને સત્તાવાળાઓ સહિત રાજ્ય સરકાર અને સત્તાવાળાઓ અથવા ધારક-અરજદાર માટે આ નિર્દેશની બહાર જવું અમાન્ય રહેશે.

વિષય: રિમાન્ડ પરના ચુકાદાઓ.

૨૪. આ તબક્કે, રિમાન્ડના નિર્દેશના વ્યાપ અને મર્યાદાની નોંધ લેવી જરૂરી છે.

૨૫. શિવશંકર ઁન્ડ અનધર વિરુદ્ધ ઁચ. પી. વેદવ્યાસ ચાર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું છે અને અવલોકન કર્યું છે કે જે અદાલતમાં કેસ રિમાન્ડ કરવામાં આવ્યો છે તેણે રિમાન્ડના આદેશનું પાલન કરવું પડશે અને રિમાન્ડના આદેશથી વિરુદ્ધ વર્તવું ઁ કાયદાની વિરુદ્ધ છે. ફકરા ૭ માંથી સંબંધિત અંશો સરળ સંદર્ભ માટે નીચે મુજબ ઉદ્ધૃત કરવામાં આવ્યા છે:

“૭.....સ્થાપિત પરિસ્થિતિના સંબંધમાં કોઈ શંકા હોઈ શકે નહીં કે જે અદાલતમાં કેસ રિમાન્ડ કરવામાં આવ્યો છે તેણે રિમાન્ડના આદેશનું પાલન કરવું પડશે અને રિમાન્ડના આદેશથી વિરુદ્ધ વર્તવું ઁ કાયદાની વિરુદ્ધ છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, રિમાન્ડના આદેશનું તેના સાચા અર્થમાં પાલન કરવું પડશે.”

બાઈ જસુદ – કાંતિલાલ ઉર્ફે ફૂલચંદ અનુપચંદ મૃતકના વિધવા વિરુદ્ધ રતિલાલ અનુપચંદ શાહ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આપેલા ચુકાદાનો સંદર્ભ આપવો પણ યોગ્ય રહેશે. ઁઆઈઆર ૧૯૭૯ કાર્ડાટક ૪૦ માં અહેવાલ થયેલા કે. વીરબાસપ્પા વિરુદ્ધ ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ, ચિત્રદુર્ગના કેસમાં આપેલા ચુકાદાનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે જેમાં ઁવું ઠરાવવામાં

આવ્યું છે અને અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે, જ્યારે કોઈ વરિષ્ઠ અદાલતે કોઈ ચોક્કસ મુદ્દા સંબંધિત રિમાન્ડનો મર્યાદિત આદેશ પસાર કર્યો હોય અને પક્ષકારોમાંથી કોઈએ પણ ખુદ્દા રિમાન્ડ માટે આગ્રહ કર્યો ન હોય, ત્યારે પક્ષકારોમાંથી કોઈ પણ પક્ષ અથવા કોઈપણ અદાલત માટે રિમાન્ડ આદેશના વ્યાપને વિસ્તારવો તે પણ પાછલા બારણેથી યોગ્ય નથી. જો આવી પદ્ધતિની મંજૂરી આપવામાં આવે, તો તે તમામ ન્યાયિક શિસ્તનો નાશ કરનારી બનશે અને વિવાદના પક્ષકારો પર વરિષ્ઠ અદાલતના આદેશની અસરકારકતા અને બંધનકર્તા સ્વરૂપના મૂળ પર તેમજ વરિષ્ઠ અદાલતના આદેશનો વફાદારીપૂર્વક અમલ કરવાની ગોંડા અદાલતની આવશ્યકતા પર પ્રહાર કરશે.

૨૬. આ અદાલતનો તેથી એવો અભિપ્રાય છે કે મુદ્દાઓ પૂર્ણ થઈ ગયા હતા અને પક્ષકારો વચ્ચેના ચુકાદાએ આખરીતા પ્રાપ્ત કરી હોવાથી તે બંધનકર્તા રહેશે. રિમાન્ડના વ્યાપની બહાર જવું સખત રીતે અમાન્ય રહેશે. તેમ કરવાની મંજૂરી આપવાથી માત્ર અરાજકતા જ ઊભી નહીં થાય પરંતુ કાર્યવાહી અને હકીકતો તેમજ કાયદા પરના ન્યાયિક ઉચ્ચારણો શૂન્ય થઈ જશે. આ એક સુસ્થાપિત સિદ્ધાંત છે કે પક્ષકારો માટે અદાલતના પૂર્ણ થયેલા ચુકાદાને ફરીથી ખોલવો અમાન્ય રહેશે કારણ કે તે માત્ર કાયદાની પ્રક્રિયાના દુરુપયોગ સમાન નથી પરંતુ ન્યાયના

વહીવટ પર તેની દૂરગામી પ્રતિકૂળ અસરો પડશે. વર્તમાન કેસમાં, પ્રથમ તબક્કે, આ બાબત સર્વોચ્ચ અદાલત સુધી ગઈ હતી અને અગાઉ અહીં જણાવ્યા મુજબ, નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે "કાયદા અનુસાર વિકલ્પના પ્રશ્ન" નો નિર્ણય કરવાના ચોક્કસ નિર્દેશ સાથે કેસ રિમાન્ડ કર્યો હતો. જોડાણ 'એ' ની અસર અને કાયદેસરતા સહિત વિકલ્પના પ્રશ્નનો મુદ્દો ખુલ્લો રાખવામાં આવ્યો હતો. વિભાગીય બેન્ચે, રિટ અરજી સાંભળ્યા પછી, ૦૧/૦૪/૧૯૭૬ ના રોજ અરજદારના પરિવારમાં કોઈ સગીર પુત્ર હતો કે કેમ તે મુદ્દો નક્કી કરવા નિર્દેશ આપ્યો હતો. આ એકમાત્ર મર્યાદિત મુદ્દો હતો જે નક્કી કરવાનો હતો અને બીજું કંઈ નહીં. જો અરજદાર-ધારકને આદેશો શૂન્ય હોવા અંગે અથવા સત્તા અને હક્કમત વિનાના હોવા અંગે કોઈ ફરિયાદ હોત, તો ૨૨/૦૪/૧૯૮૧ ના રોજના ચુકાદાને પડકારવો જોઈતો હતો અને તેને રદ કરાવવો જોઈતો હતો. એકવાર તેનો સ્વીકાર કર્યા પછી અને તેણે આખરીતા પ્રાપ્ત કરી લીધા પછી, અરજદાર-ધારક હવે સર્વોચ્ચ અદાલતના અનુગામી ચુકાદાને ધ્યાનમાં રાખીને ફરી શકી નહિ અને વધારાની દલીલો ઉઠાવી શકે નહીં.

૨૭. આગળ વધતા, બાબતની સુનાવણી મામલતદાર અને એ.એલ.ટી. દ્વારા કરવામાં આવી હતી જેમણે તારીખ ૧૪.૧૨.૧૯૮૨ના રોજ એક આદેશ પસાર કર્યો હતો જેને નાયબ કલેક્ટર સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યો

હતો અને નાયબ કલેક્ટરે પક્ષકારોને સાંભળવા અને તેમને દસ્તાવેજો રજૂ કરવાની મંજૂરી આપવાના ચોક્કસ નિર્દેશ સાથે આ બાબત પરત મોકલી (રિમાન્ડ કરી) હતી. નાયબ કલેક્ટરે ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા પસાર કરાયેલા તારીખ ૨૨.૦૪.૧૯૯૧ના આદેશને ધ્યાનમાં રાખવા માટે પણ નિર્દેશ આપ્યો હતો. રિમાન્ડ પર, મામલતદાર અને એ.એલ.ટી. એ તારીખ ૧૬.૦૮.૧૯૯૩ના રોજ એક આદેશ પસાર કરીને ૨૩૪ એકર અને ૧૦ ગુંઠા જમીનને ફાજલ જાહેર કરી હતી અને ધારકને, પૂર્વથી પશ્ચિમ તરફ આવેલી જમીનના તારીખ ૨૭.૦૫.૧૯૮૩ના તેમના જવાબ સાથે ધારક દ્વારા સબમિટ કરાયેલા નકશા મુજબ પ્રશ્નવાળી જમીનના ૪૯ – ૨૮ એકર સહિત ૧૦૧-૩૯ એકર ગુંઠા જમીન રાખવા માટે નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો. ધારક અને રાજ્ય સરકાર બંને, ડિવિઝન બેન્ચના મર્યાદિત નિર્દેશને સ્પષ્ટપણે સમજ્યા અને સ્વીકાર્યા અને તે મુજબ કાર્ય કર્યું.

૨૮. મામલતદાર અને એ.એલ.ટી. એ હકીકત પ્રત્યે સભાન હતા કે, તેમણે એ નક્કી કરવાનું છે કે નિર્દિષ્ટ તારીખે એટલે કે ૦૧.૦૪.૧૯૭૬ના રોજ ધારકના પરિવારમાં કોઈ સગીર પુત્ર હતો કે નહીં. મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજ પુરાવા લીધા પછી, સગીર પુત્ર હિમાંશુસિંહના મુદ્દા પર વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો. મામલતદાર અને એ.એલ.ટી. એ, કલમ ૬ ની

પેટા-કલમો (૩એ) અને (૩બી) ની જોગવાઈઓ તેમજ ૧૯૮૫ જીએલઆર ૮૨૪ અને ૧૯૮૨ જીએલઆર ૩૧૭ ના કેસમાં ચુકાદાને ધ્યાનમાં લેતા, એવો અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે જ્યારે ધારકને એક યુનિટ આપવામાં આવે ત્યારે જ તે ૧/૫ યુનિટ માટે હકદાર બનશે. ધારકને પહેલેથી જ બે યુનિટ આપવામાં આવ્યા હોવાથી, તે વધારાના ૧/૫ યુનિટ માટે પાત્ર નથી. આ સાથે, સદર મુદ્દાનો નકારાત્મક જવાબ આપવામાં આવ્યો હતો. મામલતદાર અને એ.એલ.ટી. એ જસવંતપુરા અને પાલ ગામની જમીનો જાહેર ન કરવા અંગેના પાસા પર પણ વિચાર કર્યો અને તેને ધ્યાનમાં લીધા પછી, એવું તારણ કાઢ્યું કે આ જમીનો ધારકની હોલિડેંગમાં ધ્યાનમાં લેવાની રહેશે. ૨૩૪ એકર અને ૧૦ ગુંઠા જમીન ફાજલ તરીકે જાહેર કરવામાં આવી હતી અને ધારકને પ્રશ્નવાળી જમીનના ૪૯ એકર અને ૨૮ ગુંઠા સહિત ૧૦૧ એકર અને ૩૯ ગુંઠા જમીન રાખવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.

૨૯. નોંધનીય છે કે, મામલતદાર અને એ.એલ.ટી. એ માત્ર મર્યાદિત મુદ્દા પર જ નિર્ણય કરવાનો હતો અને તે તેનાથી આગળ વધી શક્યા ન હોત; જો કે, તેણે ધારક દ્વારા બે ગામો જસવંતપુરા અને પાલની જમીનો જાહેર ન કરવાના મુદ્દા પર પણ વિચાર કર્યો હતો. આ ચુકાદાને આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યો હતો જેમણે, તારીખ

૦૯.૧૨.૧૯૯૩ ના આદેશથી અપીલ ફગાવી દીધી હતી અને મામલતદાર અને એ.એલ.ટી. ના તારીખ ૧૬.૦૮.૧૯૯૩ ના આદેશને બહાલ રાખ્યો હતો. ધારક દ્વારા ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ રિવિઝન દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું.

૩૦. ટ્રિબ્યુનલે, વિદ્વાન એડવોકેટ દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતો સાથે સહમત થતાં, નોંધ્યું કે ધારકને બે યુનિટ આપવામાં આવ્યા હતા એટલે કે એક પોતાના માટે અને એક પુત્ર વચ્ચે પુત્ર માટે. ધારકના તેના સગીર પુત્ર માટે ૧/૫ યુનિટ માટેનો દાવો, કલમ ૬ ની પેટા-કલમ (૩બી) ની જોગવાઈઓ અનુસાર રહેશે જે ૫ થી વધુ દરેક સભ્ય માટે સીલિંગ એરિયાના ૧/૫ ભાગ સુધી સીલિંગ એરિયા કરતાં વધુ જમીન ધારણ કરવાની પરિવારની પાત્રતા વિશે વાત કરે છે. જો કે, પરિવારની કુલ હોલિંગ સીલિંગ એરિયા કરતા બમણીથી વધુ ન હોવી જોઈએ. તેણે ઠરાવ્યું કે કલમ ૬ ની પેટા-કલમો (૩બી) અને (૩સી) ની જોગવાઈઓ સ્વતંત્ર છે અને પ્રતિબંધ માત્ર કલમ ૬ ની પેટા-કલમ (૩બી) સાથે જોડાયેલો છે અને તેથી, ધારક તેના સગીર પુત્ર હિમાંશુસિંહ માટે ૧/૫ યુનિટ મેળવવા માટે હકદાર છે. ૧૯૭૨ ના સુધારા અધિનિયમની કલમ ૬ ની પેટા-કલમ (૩બી) ની જોગવાઈઓ અને આ મુદ્દા પરનો ચુકાદો સુસંગત રહેશે.

“(૩બી) જ્યાં કુટુંબ અથવા સંયુક્ત કુટુંબમાં પાંચ કરતાં વધુ સભ્યો હોય જેમાં એક વ્યક્તિ અને અન્ય સભ્યો નીચેની બધી અથવા કોઈપણ કેટેગરીના હોય, એટલે કે:--

(૧) સગીર પુત્ર,

(૨) અગાઉ મૃત્યુ પામેલા પુત્રની વિધવા,

(૩) અગાઉ મૃત્યુ પામેલા પુત્રનો સગીર પુત્ર અથવા અપરિણીત પુત્રી, જ્યાં તેની માતા મૃત્યુ પામી હોય,

તેવું કુટુંબ પાંચથી વધુ દરેક સભ્ય માટે સીલિંગ એરિયાના એક-પંચમાશ ભાગ સુધી સીલિંગ એરિયા કરતા વધુ જમીન ધારણ કરવા માટે હકદાર રહેશે, જો કે કુટુંબની કુલ હોલિડિંગ સીલિંગ એરિયા કરતા બમણીથી વધુ ન થાય અને આવા કિસ્સામાં, આવા કુટુંબની હોલિડિંગના સંદર્ભમાં, તે વિસ્તારને સીલિંગ એરિયા ગણવામાં આવશે :

પરંતુ શરત એ છે કે જો આવી કુટુંબના કોઈપણ સભ્ય દ્વારા અલગથી પણ કોઈ જમીન ધારણ કરવામાં આવી હોય, તો તેવા સભ્ય દ્વારા અલગથી ધારણ કરાયેલી જમીનને આવા

કુટુંબની કુલ હોલિંગ નક્કી કરવાના હેતુ માટે તે કુટુંબની જમીન સાથે એકસાથે જૂથબદ્ધ કરવામાં આવશે :

પરંતુ વધુમાં શરત એ છે કે જ્યાં, આવા કુટુંબના કોઈપણ સભ્ય દ્વારા રાજ્યની બહાર ભારતના અન્ય કોઈ ભાગમાં કોઈ જમીન ધારણ કરવાના પરિણામે, કુટુંબના સંદર્ભમાં સીલિંગ એરિયા પેટા-કલમ (૩એ) માં જોગવાઈ કર્યા મુજબ ઘટાડવામાં આવે છે, તો ઉપરોક્ત મુજબ સીલિંગ એરિયાના એક-પંચમાશ ભાગની ગણતરી તે સીલિંગ એરિયાના સંદર્ભમાં કરવામાં આવશે જે લાગુ પડત જો તે સભ્ય દ્વારા ભારતના અન્ય કોઈ ભાગમાં આવી કોઈ જમીન ધારણ કરવામાં આવી ન હોત.”

કલમ ૬ ની પેટા-કલમ (૩બી) જણાવે છે કે કુટુંબ ૫ થી વધુ દરેક સભ્ય માટે સીલિંગ એરિયાના ૧/૫ ભાગ સુધી સીલિંગ એરિયા કરતા વધુ જમીન ધારણ કરવા માટે હકદાર રહેશે, જ્યાં, એક કુટુંબ અથવા સંયુક્ત કુટુંબમાં ૫ થી વધુ સભ્યો હોય જેમાં એક વ્યક્તિ અને તેમાં ઉદ્દેશિત કેટેગરીના અન્ય સભ્યોનો સમાવેશ થાય છે. આ મુદ્દો હવે રેસ ઈન્ટેગ્રા (અનિર્ણિત) નથી. કલમ ૬ ની પેટા-કલમ (૩બી) સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત વિ. જત લક્ષ્મણજી તલાસજી (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલત

સમક્ષ વિચારણા માટે આવી હતી. પેરેગ્રાફ ૮ અને ૯ માં, આ પ્રમાણે
ઠરાવવામાં આવ્યું છે:

“૮. આ વ્યાખ્યાને ધ્યાનમાં લેતા એવું સલામત રીતે નિષ્કર્ષ
પર આવી શકાય છે કે જમીન ધારક, તેની પત્ની અને તેના
સંતાનો જેમાં ત્રણ સગીર પુત્રો અને ત્રણ સગીર પુત્રીઓનો
સમાવેશ થાય છે તે ચોક્કસપણે એક કુટુંબની રચના કરશે
ભલે જમીન ધારકની માતાને વિચારણામાંથી બાકાત
રાખવામાં આવે. આમ કોઈપણ દ્રષ્ટિએ જમીન ધારકના
કુટુંબમાં તે પોતે, તેની પત્ની, ત્રણ સગીર પુત્રો અને ત્રણ
સગીર પુત્રીઓ સહિત ૮ સભ્યોનો સમાવેશ થતો હતો. તેથી
ટ્રિબ્યુનલ એવો અભિપ્રાય લેવામાં સ્પષ્ટપણે ભૂલ કરી રહી
હતી કે કુટુંબમાં ૫ થી વધુ સભ્યો નથી. અપીલકર્તાના
વિદ્વાન વકીલે જો કે એવી દલીલ કરી હતી કે કુટુંબમાં ૫
સભ્યો છે કે નહીં તે કસોટી લાગુ કરવામાં માત્ર નિર્દિષ્ટ
કેટેગરીના કુટુંબના સભ્યો એટલે કે સગીર પુત્રોને જ ધ્યાનમાં
લેવા જોઈએ જ્યાં સુધી પ્રસ્તુત કેસમાં જમીન ધારકના
કુટુંબની રચનાનો સંબંધ છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો
દલીલ એ છે કે જમીન ધારક, તેની પત્ની અને તેના ત્રણ

સગીર પુત્રો કલમ ૬(૩બી) ના હેતુઓ માટે કુટુંબના એકમાત્ર પાંચ વ્યક્તિઓ છે. અમારા અભિપ્રાય મુજબ કલમ ૬(૩બી) ને આ રીતે કૃત્રિમ અને વિભાજિત રીતે વાંચવા માટે કોઈ આધાર નથી. સાદા વાંચન પર, કલમ ૬(૩બી) ત્યાં આકર્ષિત થાય છે જ્યાં એક કુટુંબમાં ૫ થી વધુ સભ્યો હોય જેમાં “એક વ્યક્તિ અને અન્ય સભ્યો નીચેની કેટેગરીઓમાંથી બધી અથવા કોઈપણ એકના હોય એટલે કે (૧) સગીર પુત્ર” પ્રસ્તુત કેસમાં જમીન ધારકના કુટુંબમાં ૫ થી વધુ સભ્યો છે. કુટુંબમાં નિર્દિષ્ટ કેટેગરીઓમાંથી એકના વ્યક્તિઓ એટલે કે સગીર પુત્રોનો પણ સમાવેશ થાય છે. આમ, કલમ ૬(૩બી) ના તમામ ઘટકો સંતોષાય છે. કલમ ૬(૩બી) ના લાભનો દાવો કરવા માટે જે કસોટી સંતોષાવાની છે તે બેવડી કસોટી છે. પ્રથમ, શું દાવેદારના કુટુંબમાં પાંચ કરતાં વધુ વ્યક્તિઓ છે. પ્રસ્તુત કેસમાં આ કસોટીનો જવાબ હકારાત્મકમાં છે. બીજી કસોટી જે વ્યક્તિ કલમ ૬(૩બી) ના લાભનો દાવો કરે છે તેની તરફેણમાં જવાબ આપવો જરૂરી છે તે એ છે કે આવા કુટુંબમાં એક વ્યક્તિ અને તેની પોતાની સિવાયના અન્ય સભ્યો પણ હોવા જોઈએ જેઓ ત્રણ નિર્દિષ્ટ કેટેગરીમાંથી બધી અથવા

કોઈપણ એકના હોવા જોઈએ. આ કસોટીનો જવાબ પણ પ્રતિવાદીની તરફેણમાં આપવામાં આવે છે કારણ કે કુટુંબમાં પ્રતિવાદી અને અન્ય સભ્યોનો સમાવેશ થાય છે અને અન્ય સભ્યોમાંથી, ત્રણ નિર્દિષ્ટ કેટેગરીમાંથી એક એટલે કે 'સગીર પુત્ર' ના છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો કલમ ૬(૩બી) નો પ્રવેશ બે દરવાજા દ્વારા બંધ છે. પ્રવેશ મેળવવા માટે કુટુંબમાં ૫ થી વધુ વ્યક્તિઓ હોવા જોઈએ. જો જમીન ધારક પોતે સહિત ૫ થી વધુ વ્યક્તિઓ હોય, તો પહેલો દરવાજો ખુલશે અને જમીન ધારક પ્રવેશ મેળવવા માટે હકદાર બનશે જો કે બીજો દરવાજો તેને લાભદાયી વિસ્તારની અંદર પ્રવેશતા અટકાવતો ન હોય. બીજો દરવાજો પણ ખુલશે જો કે અન્ય સભ્યોમાંથી કેટલાક એટલે કે વ્યક્તિગત જમીન ધારક સિવાયના સભ્યો કલમમાં નિર્દિષ્ટ ત્રણ કેટેગરીમાંથી એકના હોય. બીજો દરવાજો ખુલશે જો તેને સગીર પુત્રો હોય. સ્વીકાર્યપણે, પ્રતિવાદીને ત્રણ સગીર પુત્રો છે. તેથી જમીન ધારકને પરોપકારી જોગવાઈઓ તરફ જતા અટકાવતા બંને દરવાજા ખુલી જાય છે. એ સબમિશન સ્વીકારવું શક્ય નથી કે પૂર્વ-શરત સંતોષાય છે કે નહીં તે નક્કી કરવામાં માત્ર નિર્દિષ્ટ કેટેગરીના સભ્યોને જ ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ. કારણ

કે, તેમ કરવું એ સંબંધિત જોગવાઈના અક્ષર તેમજ ભાવના બંનેને મારી નાખવા બરાબર હશે. તેથી અમે અપીલકર્તા-રાજ્યની એ દલીલને માન્ય રાખવા તૈયાર નથી કે વડી અદાલતે પ્રસ્તુત અપીલને જન્મ આપતા કેસમાં સંબંધિત જોગવાઈનું યોગ્ય અર્થઘટન કર્યું નથી.

૯. સંજોગો અનુસાર અપીલ નિષ્ફળ થવાને પાત્ર છે. પરંતુ અમે સમાપ્ત કરીએ તે પહેલાં અમારે કલમ ૬(૩બી) ના સંદર્ભમાં પ્રતિવાદી નિયત સીલિંગ કરતાં વધુ ધારણ કરવા માટે હકદાર હતો તે વધારાની જમીનના પ્રમાણની ગણતરી કરવામાં વડી અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલી અજાણતાની ભૂલને સુધારવી જ જોઈએ. આ સંદર્ભમાં ગણતરી કલમ ૬(૩બી) માં સમાવિષ્ટ ફોર્મ્યુલા લાગુ કરીને કરવી જ જોઈએ એટલે કે કુટુંબ સીલિંગ એરિયાના “પાંચથી વધુ દરેક સભ્ય માટે સીલિંગ એરિયાના એક પંચમાશ” સુધી સીલિંગ એરિયા કરતા વધુ જમીન ધારણ કરવા માટે હકદાર રહેશે, જે શરતને આધીન છે કે કુલ વિસ્તાર સીલિંગ એરિયા કરતા બમણો ન થાય. એ સ્પષ્ટ કરવાની જરૂર છે કે જોગવાઈના સાચા અર્થઘટન પર “પાંચથી વધુ દરેક સભ્ય” નો તાર્કિક

આવશ્યકતા મુજબ અર્થ નિર્દિષ્ટ વિકલાંગ કેટેગરીના દરેક 'તેવા' સભ્ય થવો જોઈએ. પ્રસ્તુત કેસમાં કુટુંબમાં ૩ સભ્યો હતા અને તેમાં નિર્દિષ્ટ કેટેગરીના ત્રણ સભ્યો એટલે કે ૩ સગીર પુત્રોનો સમાવેશ થતો હતો. સંજોગો અનુસાર પાંચ સભ્યોથી વધુના દરેક સગીર પુત્ર માટે ધારક નિયત સીલિંગ કરતાં વધુ સીલિંગ એરિયાના ૧/૫ ભાગ માટે હકદાર હતો. એટલે કે તે સીલિંગ એરિયા ઉપરાંત નિયત સીલિંગના ૩/૫ ભાગ માટે હકદાર હતો જે શરતને આધીન છે કે કુટુંબની કુલ રાખી શકાય તેવી હોલિંગ સીલિંગ એરિયા કરતા બમણીથી વધુ ન થાય. વડી અદાલતે ગણતરી કરતી વખતે આ પાસાની ઉપેક્ષા કરી હતી. ...”

ટ્રિબ્યુનલે, ૧૯૭૨ ના સુધારા અધિનિયમની કલમ ૬ ની પેટા-કલમ (૩બી) ની જોગવાઈઓ અને ઉપરોક્ત સંદર્ભિત સિદ્ધાંત સાથે સુમેળમાં, સગીર પુત્ર હિમાંશુસિંહ માટે ૧/૫ યુનિટની મંજૂરી આપી હતી. આ, તારીખ ૨૨.૦૪.૧૯૯૧ ના ચુકાદામાં ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા જારી કરાયેલા નિર્દેશ સાથે બરાબર સુસંગત હતું.

૩૧. ઉઠાવવામાં આવેલ અન્ય એક ગ્રાઉન્ડ, પાલ ગામની જમીન અંગે તપાસ કરવા માટે મામલતદાર અને એ.એલ.ટી. તરફથી અસ્વીકાર્યતા વિશે હતું. ધારકની ચોક્કસ દલીલ અને પેરેગ્રાફ ૧૧ માં નોંધાયેલ એ હતી કે, “મામલતદાર માત્ર એ જ શોધવા માટે હકદાર હતા કે ધારક સગીર પુત્ર માટે ૧/૫ યુનિટ મેળવવા માટે હકદાર છે કે નહીં અને રૈયા ગામના સર્વે નંબર ૮૯/૪ અને ૮૯/૫ ઉમેરવાની ગણતરી અરજદારની હોલિંગમાં થઈ શકે નહીં કારણ કે કુલ હોલિંગ વડી અદાલત દ્વારા અંતિમ કરવામાં આવી છે”, અને તે આ પ્રમાણે વંચાય છે:

“૧૧. વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી મુનશાએ મામલતદાર, લોધિકા દ્વારા કરવામાં આવેલી વધુ તપાસને પડકારી છે જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે અરજદાર પાલ ખાતે પણ ખેતીની જમીન ધરાવતા હતા. મામલતદાર આ પ્રકારની તપાસ કરવા માટે હકદાર ન હતા કારણ કે તેમણે તારીખ ૨૨-૪-૯૧ ના ચુકાદામાં નામદાર ન્યાયમૂર્તિઓ દ્વારા તેમને આપવામાં આવેલા નિર્દેશોનું પાલન કરવાનું હતું. આ ચુકાદા દ્વારા, વિદ્વાન મામલતદારે માત્ર એ જ શોધવાનું હતું કે અરજદાર સગીર પુત્ર માટે ૧/૫ યુનિટ મેળવવા માટે હકદાર છે કે નહીં. તેથી, રૈયા ગામના એસ. નંબર ૮૯/૪ અને ૮૯/૫ કે

જેના પર મકાનો આવેલા છે, તેનો ઉમેરો અરજદારની હોલિંગમાં ગણી શકાય નહીં કારણ કે વડી અદાલત દ્વારા કુલ હોલિંગ અંતિમ કરવામાં આવી છે. મામલતદારે ઠરાવ્યું છે કે અરજદારે જસવંતપુર અને પાલ ગામની ૨૩ એકર ૩૩ ગુંઠા ખેતીની જમીન દર્શાવી ન હતી જે તેમણે ઉમેરી અને કુલ ખેતીની જમીન ૩૧૧ એકર ૫ ગુંઠાના બદલે ૩૩૪ એકર ૩૦ ગુંઠા કરી દીધી. વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી મુનશાએ એવી દલીલ કરી છે કે જ્યારે એકવાર માનનીય વડી અદાલત દ્વારા કુલ હોલિંગ અંતિમ કરવામાં આવી હોય અને રાજ્યે નીચલી અદાલતો દ્વારા પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને આદેશ સામે કોઈ અપીલ દાખલ કરી ન હોય, ત્યારે મામલતદાર હવે અરજદારની હોલિંગમાં અન્ય કોઈ જમીન ઉમેરી શકે નહીં. હું વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી મુનશા દ્વારા કરવામાં આવેલી દલીલો સાથે સંપૂર્ણપણે સંમત છું. મામલતદાર પાસે આખો કેસ ફરીથી ખોલવાની કોઈ સત્તા નહોતી પરંતુ તેઓ માનનીય વડી અદાલત દ્વારા તેના તારીખ ૨૨-૪-૯૧ ના ચુકાદામાં આપવામાં આવેલા નિર્દેશોથી બંધાયેલા હતા. તેથી, હું ઠરાવું છું કે ૧-૪-૭૬ ના રોજ કુલ હોલિંગ ૩૧૧- એકર ૫ ગુંઠા હતી.”

૩૨. અન્ય એક રજૂઆત કાર્યવાહીના વ્યાપની તદ્દન બહાર હતી એટલે કે માતાની એક યુનિટ એટલે કે ૫૧ એકર જમીનનો દાવો કરવાની પાત્રતા વિશે. એવી દલીલ પણ કરવામાં આવી હતી કે રૈયા ગામની જમીન ધારક દ્વારા યુએલસી એક્ટની જોગવાઈઓ હેઠળ ફાઈલ કરવામાં આવેલા ફોર્મમાં દર્શાવવામાં આવી છે અને તે કેન્દ્રીય કાયદા હેઠળ આવરી લેવામાં આવી હોવાથી તેને સ્પર્શી શકાય નહીં. રજૂઆતો, એટલે કે માતાની પાત્રતા અને પ્રશ્નવાળી જમીન પર યુએલસી એક્ટની લાગુ પડવાની બાબત ફગાવી દેવામાં આવી હતી. ટ્રિબ્યુનલના ચુકાદાના પેરેગ્રાફ ૧૨, ૧૩ અને ૧૪ આ પ્રમાણે વંચાય છે:

“૧૨. વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી મુનશાએ વધુમાં દલીલ કરી છે કે અરજદારની માતા ૧-૪-૭૬ ના રોજ જીવિત હતી, તેથી, તે પણ એક યુનિટનો દાવો કરવા માટે હકદાર છે, તેથી તેને એક યુનિટ પેટે ૫૧ એકર જમીન આપવી જોઈએ. મારા અભિપ્રાય મુજબ, ભલે તે એક યુનિટનો દાવો કરવા માટે હકદાર હોય, પણ હું આ બાબતમાં વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી મુનશાને મદદ કરી શકીશ નહીં કારણ કે હું માનનીય વડી અદાલત દ્વારા તેના ચુકાદા દ્વારા આપવામાં આવેલા

નિર્દેશોથી બંધાયેલો છું, સ્વીકાર્યપણે આ વિવાદ સર્વોચ્ચ અદાલત સુધી લડવામાં આવ્યો હતો પરંતુ અરજદારે ક્યાંય તેની માતા માટે એક યુનિટનો દાવો કર્યો નથી. માનનીય વડી અદાલતે નક્કી કરવાના મુદ્દાઓ માટે નિર્દેશો આપ્યા છે અને હું તેનાથી આગળ જઈ શકું નહીં, તેથી આ તબક્કે મારી સમક્ષ આ પ્રશ્ન ઉઠાવી શકાય નહીં. તેથી, હું માતા માટે એક યુનિટના પ્રશ્ન પર વિચાર કરતો નથી.

૧૩. વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી મુનશાએ વધુમાં દલીલ કરી છે કે રૈયા ગામમાં આવેલી ૨૦૦ – એ જમીન અર્બન લેન્ડ સીલિંગ એક્ટની જોગવાઈઓ હેઠળ અરજદાર દ્વારા ભરવામાં આવેલા ફોર્મમાં દર્શાવવામાં આવી છે, તેથી તેમણે દલીલ કરી છે કે જ્યારે રૈયા ગામમાં આવેલી જમીન કેન્દ્રીય કાયદા હેઠળ આવરી લેવામાં આવી હોય, ત્યારે રાજ્યના કાયદા હેઠળ તે જ જમીનને સ્પર્શી શકાય નહીં. વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી મુનશા દ્વારા કરવામાં આવેલી આ દલીલ સાથે પણ હું સંમત નથી. રૈયા ગામમાં આવેલી જમીન બીડ લેન્ડ છે જે અરજદારની હોલિડિંગમાં ખેતીની જમીન તરીકે દર્શાવવામાં આવી હતી. ભલે તે અર્બન લેન્ડ સીલિંગ એક્ટની જોગવાઈઓ હેઠળ

અરજદાર દ્વારા દાખલ કરાયેલા ફોર્મમાં દર્શાવવામાં આવી હોય, છતાં ગુજરાત ખેત જમીન સીલિંગ એક્ટની જોગવાઈઓને કોઈ અસર થશે નહીં અને અથવા ખતેલ પહોંચશે નહીં. ચૈયા ખાતે ૨૦૦ એકર ખેતીની જમીનની હોલિડિંગ અરજદારની હોલિડિંગમાં રહે છે અને તેની સાથે ખેત જમીન સીલિંગ એક્ટ હેઠળ કાર્યવાહી કરવાની રહેશે. વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી મુનશા દ્વારા આ મુદ્દો પણ ઉઠાવી શકાય નહીં કારણ કે આપણે માત્ર એ જ હેતુ માટે કેસની વિચારણા કરવાની છે જેના માટે માનનીય વડી અદાલત દ્વારા તેના ચુકાદા દ્વારા તેને રિમાન્ડ કરવામાં આવ્યો હતો.

૧૪. પરિણામે, આ રિવિઝન અરજી આંશિક રીતે મંજૂર કરવામાં આવે છે, નીચલી અદાલત દ્વારા અરજદારને તેના સગીર પુત્ર હિમાંશુ માટે ૧/૫ યુનિટની મંજૂરી ન આપતો ચુકાદો અને આદેશ રદ કરવામાં આવે છે. નીચલી અદાલતોનું જસવંતપુર અને પાલ ગામની ૨૩ એકર ૩૩ ગુંઠા વધારાની જમીન અંગેનું તારણ રદ કરવામાં આવે છે. એવું ઠરાવવામાં આવે છે કે અરજદાર પોતાના માટે એક યુનિટ, તેના પુત્ર વયના પુત્ર અમરસિંહ માટે એક યુનિટ

અને તેના સગીર પુત્ર હિમાંશુ માટે ૧/૫ યુનિટ માટે હકદાર છે. અરજદાર ૨-૧/૫ યુનિટ પેટે ૧૧૨- એકર ૮ ગુંઠા માટે હકદાર બનશે. અરજદારે ૧૦૧ એકર ૩૯ ગુંઠા માટેની પોતાની પસંદગી પહેલેથી જ દર્શાવી દીધી છે. આ કેસ હવે મામલતદાર, લોધિકાને મોકલવામાં આવે છે, જેથી અરજદારને ફાજલ જમીનમાંથી બાકીની ૧૦ એકર ૯ ગુંઠા માટે પસંદગી આપવામાં આવે. અરજદારે મામલતદાર દ્વારા તેને પાઠવવામાં આવેલી નોટિસની તારીખથી એક મહિનાની અંદર પોતાની પસંદગી દર્શાવવાની રહેશે. તે મુજબ આદેશ.”

૩૩. નોંધનીય રીતે, ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ ધારક વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલની રજૂઆતો વિરોધાભાસી (બ્લોઇંગ હોટ એન્ડ કોલ્ડ) હતી. પેરેગ્રાફ ૧૧ માં એવું દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે તારીખ ૨૨.૦૮.૧૯૯૧ ના ચુકાદાને ધ્યાનમાં રાખીને જસવંતપુરા અને પાલની જમીનો પર વિચાર કરી શકાયો ન હોત, એટલે કે તે મર્યાદિત રિમાન્ડ હતો અને મામલતદાર અને એ.એલ.ટી. ધારકના સગીર પુત્ર માટેના ૧/૫ યુનિટ અંગે માત્ર મર્યાદિત તપાસ કરવા માટે જ બંધાયેલા હતા. જ્યારે પક્ષકારો દ્વારા સ્પષ્ટપણે સમજવામાં આવ્યું હતું કે, મામલતદાર અને એ.એલ.ટી. એ માત્ર મર્યાદિત મુદ્દા પર જ વિચાર કરવાનો હતો,

ત્યારે ધારકના વિદ્ધાન એડવોકેટ માટે માતા માટે વધારાના એક યુનિટ એટલે કે ૫૧ એકરના દાવા અને પ્રશ્નવાળી જમીન પર યુએલસી એક્ટની લાગુ પડવાની બાબત અંગે વધારાની દલીલો ઉઠાવવી અસ્વીકાર્ય હતી. ટ્રિબ્યુનલે યોગ્ય રીતે તારણ કાઢ્યું કે તે વડી અદાલત દ્વારા તેના તારીખ ૨૨.૦ Valid.૧૯૯૧ ના ચુકાદામાં આપેલા નિર્દેશથી બંધાયેલું હતું અને સદર રજૂઆતોનો સ્વીકાર કર્યો ન હતો. આ અદાલતના સુવિચારિત અભિપ્રાય મુજબ, ટ્રિબ્યુનલનો આ ચુકાદો તારીખ ૨૨.૦૪.૧૯૯૧ ના મૌખિક ચુકાદામાં સમાવિષ્ટ નિર્દેશોને તદ્દન અનુરૂપ હતો અને ભારતના બંધારણની કલમ ૨૨૭ ના અમલ હેઠળ દખલગીરીની જરૂર પડે તે રીતે તારીખ ૧૨.૧૦.૧૯૯૪ ના રોજ ચુકાદો પસાર કરવામાં તેના દ્વારા કોઈ ભૂલ કરવામાં આવી હોવાનું કહી શકાય નહીં.

૩૪. ટ્રિબ્યુનલના ચુકાદાથી, પક્ષકારો એટલે કે રાજ્ય સરકાર અને ધારક, બંને નારાજ થયા હતા અને તેથી, અનુરૂપ રીટ અરજીઓ દાખલ કરવામાં આવી હતી.

૩૫. વિદ્ધાન સિંગલ જજે નોંધ્યું કે માત્ર એટલા માટે કે ડિવિઝન બેન્ચે ટ્રિબ્યુનલને એ શોધવા માટે નિર્દેશ આપ્યો છે કે નિર્દિષ્ટ તારીખે ધારકના પરિવારમાં કોઈ સગીર પુત્ર હતો કે નહીં, ધારકની તેની માતા માટે એક યુનિટ મેળવવાની માંગને એવા આધારે નકારી શકાય નહીં કે સદર પ્રશ્ન

ફરીથી ખોલી શકાય નહીં. વિદ્વાન સિંગલ જજે એવું જાહેર કરવાનું આગળ વધાર્યું કે સ્થાપિત કાયદા મુજબ, ધારકની માતા તેનું પોતાનું અલગ યુનિટ રાખવા માટે હકદાર છે. વિદ્વાન સિંગલ જજનું આ તારણ ભૂલભરેલું છે કારણ કે, સદર અવલોકન, સર્વોચ્ચ અદાલત તેમજ ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશથી બહાર જવા બરાબર થશે. વિદ્વાન સિંગલ જજે વધુ કોઈ ચર્ચા કર્યા વિના અને ભૂતકાળની કાર્યવાહીની અવગણના કરીને, સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષની કાર્યવાહીનો માત્ર સંદર્ભ આપ્યો, અને મુદ્દાઓ જાણે કે તેઓ પહેલીવાર ઉઠાવવામાં આવ્યા હોય તે રીતે નક્કી કર્યા. આ કવાયત, આ અદાલતના અભિપ્રાય મુજબ, અસ્વીકાર્ય હતી.

૩૬. પ્રશ્નવાળી જમીનના મુદ્દા પર ધ્યાન આપતી વખતે, એટલે કે જમીન બીડ લેન્ડ હોવા છતાં અને ધારક ખેતીની જમીન ધરાવતો હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું હોવા છતાં, યુએલસી એક્ટની જોગવાઈઓ હેઠળ તેનો નિર્ણય કરી શકાયો હોત કે કેમ, વિદ્વાન સિંગલ જજે કલમ ૪૨ સહિત યુએલસી એક્ટની જોગવાઈઓ અને કલમ ૨૧ હેઠળ માંગવામાં આવેલી મુક્તિ પર વિચાર કરવાનું આગળ વધાર્યું. વિદ્વાન સિંગલ જજે ધ્યાનમાં લીધું છે કે માસ્ટર પ્લાનમાં પ્રશ્નવાળી જમીનને રેસિડેન્શિયલ ઝોનમાં સામેલ કરવામાં આવી છે અને તેને ખેતીની જમીન ગણી શકાય નહીં, ભલે તેનો મુખ્યત્વે ખેતીના હેતુ માટે ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હોય. આ

તારણ સાથે, વિદ્વાન સિંગલ જજે નિષ્કર્ષ કાઢ્યો કે ૧૯૬૦ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ પ્રશ્નવાળી જમીનને લાગુ પડતી નથી અને યુએલસી એક્ટ લાગુ પડે છે અને ધારકની રીટ અરજી મંજૂર કરી અને રાજ્ય સરકારની રીટ અરજી ફગાવી દીધી.

૩૭. સ્પષ્ટપણે, અરજદાર-ધારકે પોતાની જમીન બચાવવા માટે વિવિધ દલીલો ઉઠાવવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. એવું સૂચવવાનો અર્થ એ નથી કે તે ઉઠાવી શકાતી નથી પરંતુ ન્યાયિક આદેશોની અંતિમતા સાથે જોડાયેલી પવિત્રતાને ધ્યાનમાં લેતા અરજદાર માટે રિમાન્ડનો લાભ લેવો અને પડકારના વ્યાપને વિસ્તારવો અને સુધારવો અસ્વીકાર્ય હતો અને તે પણ, કાર્યવાહીના દરેક તબક્કે, જેમાં આ શીર્ષકવાળી અપીલમાં આ અદાલત સમક્ષનો પણ સમાવેશ થાય છે. નોંધનીય રીતે, સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા પ્રથમ તબક્કે રિમાન્ડનો આદેશ માત્ર તે વિકલ્પ પૂરતો મર્યાદિત હતો જેનું પાલન ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા રિવ્યુ અરજી મંજૂર કરતી વખતે કરવામાં આવ્યું હતું. ત્યારબાદ, ડિવિઝન બેન્ચે, તારીખ ૨૨.૦૪.૧૯૯૧ ના ચુકાદા દ્વારા, બાબતને માત્ર એ નક્કી કરવા માટે જ રિમાન્ડ કરી હતી કે નિર્દિષ્ટ તારીખે એટલે કે ૦૧.૦૪.૧૯૭૬ ના રોજ અરજદારના પરિવારમાં કોઈ સગીર પુત્ર હતો કે નહીં અને તે મર્યાદિત મુદ્દા પર, પક્ષકારો પુરાવા રજૂ કરવા માટે હકદાર હતા અને ટ્રિબ્યુનલે તે નક્કી

કરવાનું હતું. આ તમામ આદેશો સ્પષ્ટપણે સૂચવે છે કે ધારક દ્વારા પડકાર મર્યાદિત કરવામાં આવ્યો હતો. રિમાન્ડના મર્યાદિત અને ચોક્કસ વ્યાપને ધ્યાનમાં લેતા અને સત્તાધિકારીઓએ તે મુજબ નિર્ણય લીધો હોવાથી, વિદ્વાન સિંગલ જજ માટે પક્ષકારો વચ્ચે પરસ્પર અંતિમતા પ્રાપ્ત કરી ચૂકેલા ન્યાયિક આદેશોની અસરને રદબાતલ કરીને આ પ્રકારે વધારાના મુદ્દાઓ ખોલવાનું યોગ્ય ન હતું. મુદ્દાઓ સ્પષ્ટ થઈ ગયા છે અને તેને ફરીથી ખોલવું અસ્વીકાર્ય રહેશે.

સંદર્ભ: કલમ ૨૨૭ ના ચુકાદાઓ

૩૮. આ એક સુવિદિત સિદ્ધાંત છે કે ભારતના બંધારણની કલમ ૨૨૭ હેઠળની સત્તા ન્યાયિક દેખરેખની છે અને તેનો ઉપયોગ હકીકતોના તારણોને ઉલટાવવા માટે કરી શકાતો નથી, ભલે તે ગમે તેટલા ભૂલભરેલા હોય. જ્યારે તારણો વિકૃત અથવા પુરાવાના વજનની વિરુદ્ધ હોય ત્યારે જ વડી અદાલત દખલ કરી શકે છે. ભારતના બંધારણની કલમ ૨૨૭ હેઠળ વડી અદાલતનું સુપરવાઈઝરી ક્ષેત્રાધિકાર એ જોવા પૂરતું મર્યાદિત છે કે નીચલી અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલ તેની સત્તાની મર્યાદામાં રહીને કામ કરે છે અને રેકૉર્ડ પર સ્પષ્ટ દેખાતી કોઈપણ ભૂલને સુધારવા માટે નથી, કાયદાની ભૂલ તો દુરની વાત છે. કલમ ૨૨૭

હેઠળની સત્તા ન્યાયિક દેખરેખની છે અને તેનો ઉપયોગ હકીકતોના તારણોને ઉલટાવવા માટે કરી શકાતો નથી, ભલે તે ગમે તેટલા ભૂલભરેલા હોય. મેસર્સ ઇન્ડિયા પાઇપ ફિટિંગ કો. (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતનો ચુકાદો યોગ્ય રહેશે. પેરેગ્રાફ ૫ માં, આ પ્રમાણે અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે:

“૫. બંધારણની કલમ ૨૨૭ હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે વડી અદાલતની મર્યાદા સુસ્થાપિત છે. કલમ ૨૨૭ હેઠળની સત્તા ન્યાયિક દેખરેખની છે અને તેનો ઉપયોગ હકીકતોના તારણોને ઉલટાવવા માટે કરી શકાતો નથી, ભલે તે ગમે તેટલા ભૂલભરેલા હોય. આ સુસ્થાપિત છે અને કદાચ આ વડી અદાલતની બંધારણીય બેન્ચના વરયામ સિંગ અને અન્ય વિ. અમરનાથ અને અન્ય(૧) ના કેસના નિર્ણયનો સંદર્ભ આપવો ઘણો મોડો ગણાશે જ્યાં સિદ્ધાંતો સ્પષ્ટપણે નીચે મુજબ નક્કી કરવામાં આવ્યા છે.

"કલમ ૨૨૭ દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવેલી દેખરેખની આ સત્તા, મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ હેરિસે ડાલમિયા જૈન એરવેઝ લિમિટેડ વિ. સુકુમાર મુખર્જી(૨) માં નોંધ્યું છે તેમ, નીચલી અદાલતોને તેમની સત્તાની મર્યાદામાં રાખવા માટે ખૂબ જ

સંયમપૂર્વક અને માત્ર યોગ્ય કેસોમાં જ વાપરવાની છે અને માત્ર ભૂલો સુધારવા માટે નથી".

આ જ અભિપ્રાય આ અદાલતની અન્ય એક બંધારણીય બેન્ચ દ્વારા નાગેન્દ્ર નાથ બોરા અને અન્ય વિ. ધી કમિશનર ઓફ હિલ્સ ડિવિઝન એન્ડ અપીલ્સ, આસામ અને અન્ય. (૩) માં પુનરાવર્તિત કરવામાં આવ્યો હતો. હમણાં જ તાજેતરમાં બબુત મલ રાયચંદ ઓસ્વાલ વિ. લક્ષ્મીબાઈ આર. તારતા અને અન્ય (૪) માં બોમ્બે રેન્ડ્સ, હોટેલ એન્ડ લોજિંગ હાઉસ રેન્ડ્સ કંટ્રોલ એક્ટ, ૧૯૪૭ હેઠળ મકાનમાલિક અને ભાડુઆત વચ્ચેના વિવાદ અંગે કાર્યવાહી કરતી વખતે, આ અદાલતે તેના અગાઉના નિર્ણયો પર આધાર રાખીને નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું :—

"જો હકીકતની ભૂલ, ભલે રેકૉર્ડ પર સ્પષ્ટ દેખાતી હોય, તેમ છતાં પણ તેને સર્ટિઓરરીની રીટ દ્વારા સુધારી શકાતી નથી, તો એ સ્વાભાવિક છે કે તે કલમ ૨૨૭ હેઠળના તેના ક્ષેત્રાધિકારના અમલમાં વડી અદાલત દ્વારા સુધારણાને આધીન નથી. કલમ ૨૨૭ હેઠળ દેખરેખની સત્તાનો ઉપયોગ હકીકતની ભૂલ સુધારવા માટે કરી શકાતો નથી જે માત્ર એક વરિષ્ઠ અદાલત જ અપીલ અદાલત તરીકે તેની વૈધાનિક

સત્તાના અમલમાં કરી શકે છે. વડી અદાલત કલમ ૨૨૭ હેઠળ તેના ક્ષેત્રાધિકારનો ઉપયોગ કરવાના બહાને પોતાની જાતને અપીલ અદાલતમાં ફેરવી શકે નહીં જ્યારે ધારાસભાએ અપીલનો અધિકાર આપ્યો ન હોય અને નીચલી અદાલત કે ટ્રિબ્યુનલના નિર્ણયને હકીકતો પર અંતિમ બનાવ્યો હોય".

મોહમ્મદ યુનુસ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે અને અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે બંધારણની કલમ ૨૨૭ હેઠળ વડી અદાલતોને આપવામાં આવેલ સુપરવાઈઝરી ક્ષેત્રાધિકાર “એ જોવા પૂરતો મર્યાદિત છે કે નીચલી અદાલત કે ટ્રિબ્યુનલ તેની સત્તાની મર્યાદામાં રહીને કામ કરે છે” અને રેકૉર્ડ પર સ્પષ્ટ દેખાતી ભૂલને સુધારવા માટે નથી, કાયદાની ભૂલ તો દુરની વાત છે.

આ અદાલતના અભિપ્રાય મુજબ, વડી અદાલત દ્વારા દખલગીરીની જરૂર પડે તેવું કશું જ ગંભીર રીતે ખોટું, અન્યાયી અને ચોંકાવનારું નહોતું. આ અદાલત દ્વારા નિર્દેશિત કર્યા મુજબ ટ્રિબ્યુનલે મુદ્દાનો નિર્ણય કરવામાં કોઈ ભૂલ કરી નથી અને તેથી, રેકૉર્ડ પર કોઈ સ્પષ્ટ ભૂલ અથવા દર્શાવવામાં આવેલી વિકૃતિની ગેરહાજરીમાં, વિદ્વાન સિંગલ જજે

આદેશમાં દખલ કરવી જોઈતી નહોતી અને નવા કેનવાસ પર મુદ્દાનો નિર્ણય કરવો જોઈતો નહોતો.

સંદર્ભ: સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત વિ. મનોહરસિંહજી પ્રધુમનસિંહજી જાડેજા
(ઉપરોક્ત) ના કેસમાં ચુકાદો

૩૯. કેસની વિશિષ્ટ હકીકતોમાં, ઉઠાવવામાં આવેલી અન્ય દલીલોમાં જવાની જરૂર નથી. જો કે, તે દલીલોના ન્યાયિક નિર્ધારણની સંપૂર્ણતા ખાતર, નીચે ટૂંકમાં તેની ચર્ચા કરવામાં આવી છે.

૪૦. એવી દલીલ ઉઠાવવામાં આવી છે કે સર્વોચ્ચ અદાલતે ૧૯૭૨ ના સુધારા અધિનિયમને એક મૃત બાળક (સ્ટીલબોર્ન એક્ટ) જાહેર કર્યો છે અને તેથી તે રદબાતલ અને શૂન્ય છે. પરિણામે, ૧૯૭૨ ના સુધારા અધિનિયમ હેઠળ મામલતદાર અને એ.એલ.ટી. દ્વારા શરૂ કરાયેલી કાર્યવાહી અને પસાર કરાયેલા આદેશો શૂન્યતા છે. આની સામે, રાજ્ય સરકાર દ્વારા એવું વલણ લેવામાં આવ્યું છે કે સર્વોચ્ચ અદાલતે એવી કોઈ જાહેરાત કરી નથી કે સુધારા અધિનિયમ ગેરબંધારણીય, શૂન્ય અને ક્ષેત્રાધિકાર વિનાનો છે. સદર દલીલ પર વિચાર કરતી વખતે, સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષની સંક્ષિપ્ત હકીકતોનો સંદર્ભ લેવો જરૂરી બને છે. સીલિંગ

કેસમાં, મામલતદાર અને એ.એલ.ટી. દ્વારા આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં ૫૮૭ એકર અને ૩૫ ગુંઠા જેટલી જમીન સીલિંગ મર્યાદા કરતા વધુ હોવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું અને પ્રતિવાદી ૫૧ એકર રાખવા માટે હકદાર હતો. કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી હતી અને અસ્વીકારનો સામનો કરવો પડતાં, ધારકે ટ્રિબ્યુનલના ચુકાદાને પડકારતી આ અદાલત સમક્ષ એક રીટ અરજી દાખલ કરી, જેમાં એવી દલીલ ઉઠાવવામાં આવી કે તેની જમીનો યુએલસી એક્ટ દ્વારા આવરી લેવામાં આવી છે અને તે ૧૯૬૦ ના અધિનિયમ દ્વારા સંચાલિત નથી. ધારકના વલણને સ્વીકારીને, વિદ્વાન સિંગલ જજે ટ્રિબ્યુનલના આદેશને રદબાતલ કર્યો. રાજ્ય લેટર્સ પેટન્ટ અપીલમાં હારી ગયું અને તેથી સર્વોચ્ચ અદાલતમાં ગયું. રજૂઆતો અને સામી રજૂઆતો કરવામાં આવી હતી અને ૧૯૬૦ ના અધિનિયમ, ૧૯૭૨ ના સુધારા અધિનિયમ અને પેરેગ્રાફ ૩૨ માં સંદર્ભિત અન્ય કાયદાઓની વૈધાનિક જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લેતા, સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચેના વ્યાપક કાનૂની સિદ્ધાંતોની તપાસ કરી:

“૧) શું ૧૯૬૦ ના અધિનિયમની કલમ ૨(૧૭) અને ૨(૧) હેઠળ વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ 'ખેતી' ની વ્યાખ્યા સાથે વાંચતા 'બીડ લેન્ડ' 'જમીન' ની વ્યાખ્યામાં આવશે?

૨) 'બીડ લેન્ડ' ના વર્ણનની પ્રકૃતિ સુનિશ્ચિત કરવા માટે શું અગાઉના કાયદાઓ એટલે કે ૧૯૫૧ નો અધિનિયમ નંબર ૨૫, ૧૯૫૧ નો અધિનિયમ નંબર ૨૬ અને ૧૯૫૨ નો અધિનિયમ નંબર ૩ હેઠળની સદર અભિવ્યક્તિની વ્યાખ્યા આયાત કરી શકાય?

૩) 'બીડ લેન્ડ' ના સંદર્ભમાં ૧૯૬૦ ના અધિનિયમની સામે અર્બન લેન્ડ સીલિંગ એક્ટ, ૧૯૭૬ ની શું અસરો છે?

૪) શું ૧૯૭૪ નો સુધારા અધિનિયમ જે ૦૧.૦૪.૧૯૭૬ થી અમલમાં આવ્યો અને સદર ૧૯૭૪ ના સુધારા અધિનિયમ હેઠળ 'બીડ લેન્ડ' ની વ્યાખ્યા આ વિવાદમાં સામેલ મુદ્દાનો નિર્ણય કરવાના હેતુ માટે લાગુ કરી શકાય?

૫) શું આ અદાલતનો નાગભાઈ નજભાઈ ખાયર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં રેશિયો ડેસિડેન્ડી આ કેસની હકીકતોને લાગુ કરી શકાય?

૬) શું વડી અદાલત સમક્ષ પડકારવામાં આવેલા ૧૯૬૦ ના અધિનિયમ હેઠળના સત્તાધિકારીઓના આદેશો રેસ જ્યુડિકેટના સિદ્ધાંતોથી પ્રભાવિત હતા?

૭) ૧૯૬૦ ના અધિનિયમ પર અર્બન લેન્ડ સીલિંગ એક્ટ
૨૬ થવાની શું અસર થાય છે?”

૪૦.૧ મુદ્દો એ હતો કે શું ૧૯૬૦ ના અધિનિયમની કલમ ૨(૧૭) અને ૨(૧) માં વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ 'ખેતી' ની વ્યાખ્યામાં દર્શાવ્યા અનુસાર 'બીડ લેન્ડ' 'જમીન' ની વ્યાખ્યામાં આવશે. એવી દલીલ ઉઠાવવામાં આવી હતી કે બીડ લેન્ડ 'જમીન' ની સદર અભિવ્યક્તિમાં યોગ્ય રીતે આવરી લેવામાં આવી હતી અને ૧૯૭૪ ના સુધારા અધિનિયમમાં માત્ર બીડ લેન્ડના સ્વરૂપ અંગેની શંકા દૂર કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો. સર્વોચ્ચ અદાલતે, પેરેગ્રાફ ૬૧ માં, ઠરાવ્યું અને અવલોકન કર્યું કે સૌરાષ્ટ્ર એસ્ટેટ્સ એક્ટિવિઝિશન એક્ટ, ૧૯૫૨, સૌરાષ્ટ્ર લેન્ડ રિફોર્મ્સ એક્ટ, ૧૯૫૧ અને સૌરાષ્ટ્ર બરખલી અબોલિશન એક્ટ, ૧૯૫૧ હેઠળ 'બીડ લેન્ડ' ની વ્યાખ્યાને ધ્યાનમાં લેતા બીડ લેન્ડનો ખ્યાલ ૧૯૬૦ ના અધિનિયમ માટે નવો નહોતો. તેથી, સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું કે ૧૯૭૪ ના સુધારા અધિનિયમથી પ્રભાવિત થયા વિના ૧૯૬૦ ના અધિનિયમની કલમ ૨ ની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ 'ખેતી' શબ્દની વ્યાખ્યાની તપાસ કરતા, તેમાં ઘાસ, પાક અથવા બગીચાની પેદાશ ઉગાડવા માટે વપરાતી જમીન, ખેડૂત દ્વારા ધારણ કરાયેલી જમીન અથવા તેના ભાગનો ચરાણ માટે ઉપયોગનો સમાવેશ થાય છે. સર્વોચ્ચ

અદાલતે, આગળ ચર્ચા કરતી વખતે, પેરેગ્રાફ ૬૧ માં ઠરાવ્યું અને અવલોકન કર્યું કે;

“...૧૯૬૦ ના અધિનિયમ હેઠળ 'ખેતી' ની વ્યાખ્યા મુજબ ચરાણ માટે અથવા ઘાસ ઉગાડવા માટે વપરાતી જમીનને સામેલ કરવાનો ધારાસભાનો સ્પષ્ટ ઈરાદો તદ્દન સુસ્પષ્ટ છે, કારણ કે, સંબંધિત સમયે ખેતીની કામગીરીમાં પશુઓનો ઉપયોગ અવિભાજ્ય હતો. તેથી, જ્યારે ધારાસભાએ ઘાસ ઉગાડવા માટેની અને ચરાણ માટે વપરાતી જમીનને 'ખેતી' ની વ્યાખ્યાના ભાગ તરીકે સામેલ કરવાનું યોગ્ય માન્યું, ત્યારે અન્ય કોઈ વ્યાખ્યામાંથી મદદ મેળવવાની જરૂર નથી જે ૧ chart ના સુધારા અધિનિયમ હેઠળ સુધારા દ્વારા પછીના કોઈપણ સમયે દાખલ કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો.”

૪૦.૨ પેરેગ્રાફ ૬૮ માં, તેમાંના પ્રતિવાદીની રજૂઆતોને સ્વીકારતી વખતે, સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું કે ૧૯૭૪ ના સુધારા અધિનિયમનો અમલ તેના પછીના ઉદ્ભવને ધ્યાનમાં રાખીને કરી શકાય નહીં, એટલે કે ૧૭.૦૨.૧૯૭૬ થી ચુએલસી એક્ટ અમલમાં આવ્યા પછી, ૦૧.૦

જ.૧૯૭૬ ના રોજ, અમે અમારી વિચારણા ૧૯૬૦ ના બિન-સુધારેલા અધિનિયમ હેઠળ પ્રવર્તતી સ્થિતિ પૂરતી મર્યાદિત રાખીએ છીએ. સર્વોચ્ચ અદાલતનો તમામ પ્રયાસ માત્ર એ શોધવાનો જ હતો કે પ્રતિવાદી સામે તેના અમલીકરણના હેતુ માટે અથવા અન્યથા પ્રતિવાદી દ્વારા ધારણ કરાયેલી જમીનોના સંદર્ભમાં ૧૯૬૦ નો અધિનિયમ લાગુ પડે છે કે નહીં. પેરેગ્રાફ ૭૦ માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે એ પ્રશ્ન પર વિચાર કર્યો કે શું ૧૯૭૪ નો સુધારા અધિનિયમ જે ૦૧.૦૪.૧૯૭૬ થી સૂચિત કરવામાં આવ્યો હતો તે સુધારા અધિનિયમના અમલીકરણને ધ્યાનમાં રાખીને મૂળ સ્વરૂપમાં ૧૯૬૦ ના અધિનિયમની અરજીને કોઈપણ રીતે અસર કરે છે કે કેમ, જેમાં નિર્દિષ્ટ તારીખ એટલે કે ૦૧.૦૪.૧૯૭૬ પહેલાં અને તે તારીખ પછી અસ્તિત્વમાં રહેલી સ્થિતિ વચ્ચે સ્પષ્ટ તફાવત દર્શાવવામાં આવ્યો છે. પેરેગ્રાફ ૬૮ થી ૭૦ અહીં નીચે ઉદ્ઘૃત કરવામાં આવ્યા છે:

“૬૮. અમે શંકાઓ દૂર કરવા માટેના ૧૯૭૪ ના સુધારા અધિનિયમના ઉદ્દેશ્ય અંગે થોડી વાર પછી ચર્ચા કરીશું. હાલ પૂરતું, જ્યાં સુધી અમે પ્રતિવાદીના વિજ્ઞાન વકીલની એ રજૂઆતને ઘણી હદ સુધી સ્વીકારી છે કે ૧૯૭૪ ના સુધારા અધિનિયમનો અમલ તેના પછીના ઉદ્ભવને ધ્યાનમાં

રાખીને કરી શકાય નહીં, એટલે કે ૧૭.૦૨.૧૯૭૬ થી ૧૯૭૬ ના અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પછી ૦૧.૦ ૪.૧૯૭૬ ના રોજ, અમે અમારી વિચારણા ૧૯૬૦ ના બિન-સુધારેલા અધિનિયમ હેઠળ પ્રવર્તતી સ્થિતિ પૂરતી મર્યાદિત રાખીએ છીએ. આખરે અમારો પ્રયાસ માત્ર એ શોધવાનો જ છે કે પ્રતિવાદી સામે તેના અમલીકરણના હેતુ માટે અથવા અન્યથા પ્રતિવાદી દ્વારા ધારણ કરાયેલી જમીનોના સંદર્ભમાં ૧૯૬૦ નો અધિનિયમ લાગુ પડે છે કે નહીં.

૬૯. પ્રતિવાદીના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલની અન્ય એક રજૂઆત એ હતી કે પ્રતિવાદી એક સમયે રાજા (૩૯૨) હોવાને કારણે તેને 'ખેડૂત' ગણી શકાય નહીં, કારણ કે કલમ ૨(૩) હેઠળ 'ખેડૂત' ની વ્યાખ્યાનો અર્થ એવો વ્યક્તિ થાય છે જે જમીન વ્યક્તિગત રીતે ખેડે છે. અમે સદર રજૂઆતથી પ્રભાવિત થયા નહોતા, કારણ કે 'ખેડૂત' ની વ્યાખ્યા માત્ર કલમ ૨(૩) પૂરતી જ મર્યાદિત નથી. સદર વ્યાખ્યાને અધિનિયમની કલમ ૨(૧૧) હેઠળ વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ “ખેડવું” ની વ્યાખ્યા તેમજ કલમ ૨(૧૨) હેઠળ

વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ “વ્યક્તિગત રીતે ખેડવું” ની અભિવ્યક્તિ સાથે અનિવાર્યપણે ધ્યાનમાં લેવી જ જોઈએ. તે અભિવ્યક્તિઓ એકસાથે ધ્યાનમાં લેતા સ્થિતિ સ્પષ્ટ થાય છે કે પોતાની મહેનતથી અથવા પોતાના પરિવારના અન્ય કોઈ સભ્ય દ્વારા અથવા રોકાયેલા મજૂરો દ્વારા અથવા રોકડા અથવા વસ્તુના રૂપમાં ચૂકવવાપાત્ર વેતન પરના નોકરો દ્વારા પોતાની અથવા પોતાના પરિવારના કોઈપણ સભ્યની વ્યક્તિગત દેખરેખ હેઠળ જમીન ખેડનાર વ્યક્તિ પણ તેમ છતાં “ખેડૂત” ની અભિવ્યક્તિના ચાર ખૂણામાં આવશે. તેથી, વ્યાખ્યા કલમ ૨(૩) માં વપરાયેલ “ખેડૂત” અથવા કલમ ૨(૧) હેઠળ “ખેતી” શબ્દ પ્રતિવાદીને સામેલ કરવા માટે પૂરતો વ્યાપક છે જે ભલે એક સમયે ‘રાજા’ હતા અને પોતાની જાતે જમીન ખેડતા નહોતા તેમ છતાં ‘ખેડૂત’ ની વ્યાખ્યામાં આવશે જ્યારે આવી ખેતીની કામગીરી એટલે કે જમીનની ખેતી તેના પરિવારના સભ્યોમાંથી કોઈપણ એકના સહયોગથી આવી કામગીરીની દેખરેખ રાખીને અથવા આવી ખેતી કરવા માટે કોઈપણ મજૂર રોકીને કરવામાં આવતી હોય. તેથી અમારો દ્રઢ અભિપ્રાય છે કે ‘બીડ લેન્ડ’, જેનું નામકરણ પ્રતિવાદી દ્વારા સ્પષ્ટપણે સ્વીકારવામાં

આવ્યું હતું અને તેની પ્રકૃતિ અને હેતુ જેને ધ્યાનમાં રાખીને તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો તેને ધ્યાનમાં લેતા તે ૧૯૬૦ ના અધિનિયમની કલમ ૨(૧) હેઠળ વ્યાખ્યાયિત 'ખેતી' ની વ્યાખ્યામાં બરાબર આવશે જે તેના મૂળ સ્વરૂપમાં ૧૯૭૬ ના અધિનિયમના અમલમાં આવવાથી તેમજ ૧૯૭૪ ના સુધારાથી અપ્રભાવિત છે. પરિણામે, પ્રતિવાદી દ્વારા ધારણ કરાયેલી તે 'બીડ લેન્ડ્સ' પર તેનો અમલ રોકી શકાતો નથી.

૭૦. અમે હવે એ પ્રશ્ન પર વિચાર કરીશું કે શું ૧૯૭૪ નો સુધારા અધિનિયમ જે ૦૧.૦૪.૧૯૭૬ થી સૂચિત કરવામાં આવ્યો હતો તે સુધારા અધિનિયમના અમલીકરણને ધ્યાનમાં રાખીને મૂળ સ્વરૂપમાં ૧૯૬૦ ના અધિનિયમની અરજીને કોઈપણ રીતે અસર કરે છે કે કેમ, જેમાં નિર્દિષ્ટ તારીખ એટલે કે ૦૧.૦૪.૧૯૭૬ પહેલાં અસ્તિત્વમાં રહેલી સ્થિતિ અને સદર તારીખ પછીની સ્થિતિ વચ્ચે સ્પષ્ટ તફાવત દર્શાવવામાં આવ્યો છે.”

૪૦.૩ પ્રતિવાદી દ્વારા એવી દલીલ ઉઠાવવામાં આવી હતી કે સુધારા પછી એટલે કે ૦૧.૦૪.૧૯૭૬ ના રોજ કલમ ૨ ની પેટા-કલમ (૧૭) હેઠળ 'જમીન' ની વ્યાખ્યા જમીનની પ્રકૃતિ વચ્ચે તફાવત કરવાનો પ્રયાસ કરે છે જે ૧૯૬૦ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ દ્વારા સંચાલિત થશે એટલે કે નિર્દિષ્ટ તારીખ પહેલાં અને તે પછીની. પ્રતિવાદી દ્વારા કલમ ૨ ની પેટા-કલમ (૧૭) ના પેટા-કલોઝ (૨) નો પણ સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો અને એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે સુધારેલી વ્યાખ્યામાં બીડ લેન્ડના આવા સમાવેશ સિવાય ગિરાસદારો અને બારખલીદારો તેમજ તત્કાલીન રાજ્યના રાજાઓ દ્વારા ધારણ કરાયેલી આવી બીડ લેન્ડ સામે કાર્યવાહી કરવાનો કોઈ અવકાશ નહોતો. પ્રતિવાદીની રજૂઆતનો સ્વીકાર ન કરતા, સર્પોચ્ય અદાલતે, પેરેગ્રાફ ૭૪ માં, આ પ્રમાણે ઠરાવ્યું અને અવલોકન કર્યું:

“૭૪. અમે પણ 'બીડ લેન્ડ' ના સંદર્ભમાં ઉદ્દેશ્યો અને કારણો પર આધારિત દલીલ તરફ ઝુકતા નથી. અમે બિન-સુધારેલા અધિનિયમની કલમ ૨(૧) હેઠળ 'ખેતી' ની વ્યાખ્યા, કલમ ૨(૩) હેઠળ 'ખેડૂત' ની વ્યાખ્યા સાથે 'વ્યક્તિગત રીતે જમીન ખેડનાર વ્યક્તિ' ની અભિવ્યક્તિઓ અને કલમ ૨(૧૭) હેઠળ 'જમીન' ની વ્યાખ્યા પર વિચાર

કર્ચો છે. તેમાં સમાવિષ્ટ તે અભિવ્યક્તિઓના વર્ણનની પ્રકૃતિની તપાસ કર્યા પછી, અમને ખાતરી થઈ છે કે ધારાસભાનો ઈરાદો હતો અને તેણે 'ખેડૂત' દ્વારા ધારણ કરાયેલી 'જમીનો' નો સમાવેશ કર્યો હતો જ્યાં ઘાસ ઉગાડવામાં આવે છે અથવા ખેતીની જમીનના ભાગ તરીકે ચરાણના હેતુઓ માટે ઉપયોગ થાય છે જે ખેડૂતના કબજામાં હતી. આવી જમીનો જ્યાં ઘાસ ઉગાડવામાં આવે છે અથવા ચરાણના હેતુ માટે ઉપયોગ થાય છે તે હંમેશા 'બીડ લેન્ડ' તરીકે ઓળખાય છે. આવી 'બીડ લેન્ડ' ને આખરે ૧૯૬૦ ના અધિનિયમની કલમ ૨(૧૭) હેઠળ 'જમીન' ની વ્યાખ્યામાં લાવવામાં આવી હતી. તેથી, 'બીડ લેન્ડ્સ' ના સંદર્ભમાં ૧૯૭૪ ના સુધારા અધિનિયમ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી વ્યાપક વ્યાખ્યાની અસરને બાજુ પર રાખીને અને ૧૯૬૦ ના અધિનિયમની કલમ ૨(૧) અને ૨(૧૭) હેઠળ 'ખેતી' અને 'જમીન' ની વ્યાખ્યા પર જઈને, અમને એ ચોક્કસ નિષ્કર્ષ પર આવવામાં કોઈ મુશ્કેલી નથી કે અધિનિયમમાં તેના મૂળ સ્વરૂપમાં સમાવિષ્ટ આવી વ્યાખ્યામાં 'બીડ લેન્ડ્સ' નો સમાવેશ થતો હતો જે જમીનો વિશિષ્ટ રીતે પશુઓ માટે ઘાસ કાપવા માટે અથવા ચરાણના હેતુઓ માટે હતી. તેથી, 'બીડ

લેન્ડ્સ' ૧૯૬૦ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ દ્વારા સંચાલિત ખેતીની જમીનનો ભાગ હતી તેવું ઠરાવવા માટે આ અદાલતને ઉદ્દેશ્યો અને કારણો અથવા ૧૯૭૪ ના સુધારેલા અધિનિયમની જોગવાઈઓમાંથી વધુ કોઈ મદદ લેવાની જરૂર નહોતી."

સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું અને અવલોકન કર્યું કે 'બીડ લેન્ડ્સ' ના સંદર્ભમાં ૧૯૭૪ ના સુધારા અધિનિયમ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી વ્યાપક વ્યાખ્યાની અસરને બાજુ પર રાખીને પણ; ૧૯૬૦ ના અધિનિયમની કલમ ૨(૧) અને ૨(૧૭) હેઠળ 'ખેતી' અને 'જમીન' ની વ્યાખ્યા પર જઈને, તેમાં 'બીડ લેન્ડ્સ' નો સમાવેશ થતો હતો જે જમીનો વિશિષ્ટ રીતે પશુઓ માટે ઘાસ કાપવા માટે અથવા ચરાણના હેતુઓ માટે હતી અને તેથી, 'બીડ લેન્ડ્સ' ૧૯૬૦ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ દ્વારા સંચાલિત ખેતીની જમીનનો ભાગ હતી તેવું ઠરાવવા માટે ઉદ્દેશ્યો અને કારણો અથવા ૧૯૭૪ ના સુધારા અધિનિયમની જોગવાઈઓમાંથી વધુ કોઈ મદદ લેવાની કોઈ જરૂર નહોતી.

૪૦.૪ નાગભાઈ નજભાઈ ખાયર વિ. સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં થયેલા નિર્ણયનો પણ સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો. સર્વોચ્ચ

અદાલતે, રાજ્યની રજૂઆતને સ્વીકારતા, ઠરાવ્યું અને અવલોકન કર્યું કે પેરેગ્રાફ ૨૦ નું ઝીણવટભર્યું વાંચન એ સ્પષ્ટ સંકેત આપે છે કે ૧૯૭૪ ના સુધારા અધિનિયમ હેઠળ 'બીડ લેન્ડ' ની વ્યાખ્યા ગમે તે હોય, સૌરાષ્ટ્ર એસ્ટેટ એક્ટિવેશન એક્ટ હેઠળ 'બીડ લેન્ડ' ની વ્યાખ્યાને ધ્યાનમાં લેતા, આવી જમીન ૧૯૬૦ ના અધિનિયમની કલમ ૨ ની પેટા-કલમ (૧) માં વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ 'ખેતીની જમીન' ની વ્યાખ્યામાં આવશે.

૪૦.૫ પેરેગ્રાફ ૮૨ માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે, ૧૭.૦૨.૧૯૭૬ ના રોજ અને ત્યાર પછી ગુજરાત રાજ્યમાં યુએલસી એક્ટની સુપરવેનિંગ (વચગાળાની) અસર સંબંધિત રજૂઆત સાથે કાર્યવાહી કરતી વખતે, જે વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલના જણાવ્યા અનુસાર ૧૯૭૪ ના અધિનિયમને એક 'મૃત બાળક' (સ્ટીલબોર્ન ચાઈલ્ડ) બનાવે છે અને એ રજૂઆત પર પછા કે યુએલસી એક્ટ અમલમાં આવ્યા પછી, પ્રતિવાદીની જમીનો સંપાદિત કરવા માટે ૧૯૬૦ ના અધિનિયમનો ઉપયોગ કરવાનો કોઈ સત્તાધિકાર નહોતો, અવલોકન કર્યું કે ૧૯૬૦ ના અધિનિયમ હેઠળ પ્રતિવાદીની ફાજલ જમીનો સંપાદિત કરવા માટે પ્રતિવાદી સામે કાર્યવાહી કરવા માંગતા અપીલકર્તાના પગલાંને મંજૂરી આપતી વખતે તેણે ૧૯૭૪ ના સુધારેલા અધિનિયમ પર આધાર રાખવાનું ટાળ્યું હતું. સર્વોચ્ચ

અદાલતે અવલોકન કર્યું કે સદર દલીલ પર વિગતવાર ચર્ચા કરવાની કોઈ ખાસ જરૂર નથી. પ્રતિવાદી વતી ઉઠાવવામાં આવેલી પ્રબળ રજૂઆત ૧૯૬૦ ના અધિનિયમ પર ૧૯૭૬ ના અધિનિયમની સર્વોપરિતાને સંબંધિત હતી. વિજ્ઞાન વકીલે નોંધ્યું કે પ્રતિવાદીએ ૧૩.૦૮.૧૯૭૬ ના રોજ ૧૯૭૬ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ તેનું વળતર (રીટર્ન) દાખલ કર્યું હતું, સદર વળતર પર સક્ષમ સત્તાધિકારી દ્વારા તારીખ ૨૧.૦૫.૧૯૮૩ નો તેનો આદેશ પસાર કરીને વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો જેની પર ત્યાર પછી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા તેના તારીખ ૦૮.૦૯.૧૯૮૯ ના આદેશમાં વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો અને અપીલકર્તા/રાજ્યે પ્રતિવાદી અને ૧૯૭૬ ના અધિનિયમ સાથે કાર્યવાહી કરતી વખતે પોતે જવાબ એફિડેવિટમાં પેરેગ્રાફ ૪.૧ માં ઉલ્લેખ કર્યો છે કે માધોપુર ગામમાં આવેલી સર્વે નંબર ૧૧૧/૨-૩ ની જમીનો સાઈટ અને સર્વિસ પ્રોજેક્ટ માટે અનામત રાખવામાં આવી હતી જેનો અર્થ એ થાય કે તે ખેતીની જમીનો નહોતી. તેથી, વિજ્ઞાન વકીલ દલીલ કરશે કે જ્યારે એક તરફ ૧૯૭૬ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ ફાજલ જમીનો નક્કી કરવાનો પ્રશ્ન આવ્યો ત્યારે અપીલકર્તા દલીલ કરશે કે પ્રતિવાદી દ્વારા ધારણ કરાયેલી જમીનોને ખેતીની જમીન તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવી નહોતી અને તેથી સદર અધિનિયમ હેઠળ બાકાત રાખવા માટે હકદાર નથી, જ્યારે ૧૯૬૦ ના અધિનિયમની લાગુ પડવાની બાબત આવી

ત્યારે તેઓ દલીલ કરે છે કે આવી જમીનોને ખેતીની જમીન તરીકે ગણવાની રહેશે. પેરેગ્રાફ ૮૨ આ પ્રમાણે વંચાય છે:—

“૮૨. પ્રતિવાદીના વિદ્વાન વકીલની આગામી રજૂઆત ૧૭.૦૨.૧૯૭૬ ના રોજ અને ત્યાર પછી ગુજરાત રાજ્યમાં ૧૯૭૬ ના અધિનિયમની સુપરવેનિંગ અસર સંબંધિત હતી જે વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલના જણાવ્યા અનુસાર ૧૯૭૪ ના અધિનિયમને એક 'મૃત બાળક' બનાવે છે અને એ રજૂઆત પર પણ કે ૧૯૭૬ ના અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પછી, પ્રતિવાદીની જમીનો સંપાદિત કરવા માટે ૧૯૬૦ ના અધિનિયમનો ઉપયોગ કરવાનો સત્તાધિકારી પાસે કોઈ અધિકાર નહોતો. અમે ૧૯૬૦ ના અધિનિયમ હેઠળ પ્રતિવાદીની ફાજલ જમીનો સંપાદિત કરવા માટે પ્રતિવાદી સામે કાર્યવાહી કરવા માંગતા અપીલકર્તાના પગલાંને મંજૂરી આપતી વખતે ૧૯૭૪ ના સુધારેલા અધિનિયમ પર આધાર રાખવાનું ટાળ્યું હોવાથી, અમને સદર દલીલ પર વિગતવાર ચર્ચા કરવાની કોઈ ખાસ જરૂર જણાતી નથી. પ્રતિવાદી વતી ઉઠાવવામાં આવેલી પ્રબળ રજૂઆત ૧૯૬૦ ના અધિનિયમ પર ૧૯૭૬ ના અધિનિયમની સર્વોપરિતાને સંબંધિત હતી.

વિદ્વાન વકીલે નોંધ્યું કે પ્રતિવાદીએ ૧૩.૦૮.૧૯૭૬ ના રોજ ૧૯૭૬ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ તેનું રીટર્ન દાખલ કર્યું હતું, સદર રીટર્ન પર સક્ષમ સત્તાધિકારી દ્વારા તારીખ ૨૧.૦૫.૧૯૮૩ નો તેનો આદેશ પસાર કરીને વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો જેની પર ત્યાર પછી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા તેના તારીખ ૦૮.૦૯.૧૯૮૯ ના આદેશમાં વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો અને અપીલકર્તા/રાજ્યે પ્રતિવાદી અને ૧૯૭૬ ના અધિનિયમ સાથે કાર્યવાહી કરતી વખતે પોતે જવાબ એફિડેવિટમાં પેરેગ્રાફ ૪.૧ માં ઉલ્લેખ કર્યો છે કે માધોપુર ગામમાં આવેલી સર્વે નંબર ૧૧૧/૨-૩ ની જમીનો સાઈટ અને સર્વિસ પ્રોજેક્ટ માટે અનામત રાખવામાં આવી હતી જેનો અર્થ એ થાય કે તે ખેતીની જમીનો નહોતી. તેથી, વિદ્વાન વકીલ દલીલ કરશે કે જ્યારે એક તરફ ૧૯૭૬ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ ફાજલ જમીનો નક્કી કરવાનો પ્રશ્ન આવ્યો ત્યારે અપીલકર્તા દલીલ કરશે કે પ્રતિવાદી દ્વારા ધારણ કરાયેલી જમીનોને ખેતીની જમીન તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવી નહોતી અને તેથી સદર અધિનિયમ હેઠળ બાકાત રાખવા માટે હકદાર નથી, જ્યારે ૧૯૬૦ ના અધિનિયમની લાગુ પડવાની બાબત આવી ત્યારે

તેઓ દલીલ કરે છે કે આવી જમીનોને ખેતીની જમીન તરીકે ગણવાની રહેશે.”

૪૦.૬ આ અદાલત, વિજ્ઞાન એડિશનલ એડવોકેટ જનરલ સુશ્રી મનિષા લવકુમાર શાહની દલીલ સાથે સંપૂર્ણપણે સહમત છે કારણ કે, સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા જે વ્યાપક મુદ્દાઓ પર વિચાર કરવામાં આવ્યો છે તે એવું સૂચવતા નથી કે ૧૯૭૨ ના સુધારા અધિનિયમને કોઈ પડકાર આપવામાં આવ્યો હતો. પ્રતિવાદી વતી હાજર રહેલા વિજ્ઞાન વકીલ દ્વારા ચોક્કસપણે એવી દલીલ ઉઠાવવામાં આવી હતી અને પેરેગ્રાફ ૨૪ માં નોંધવામાં આવી હતી કે “૧૯૬૦ ના અધિનિયમમાં ૧૯૭૪ નો સુધારો એક 'મૃત બાળક' હતો કારણ કે તે માત્ર ૧-૪-૧૯૭૬ થી અમલમાં આવ્યો હતો જ્યારે ૧૯૭૬ નો અધિનિયમ ૧૭-૨-૧૯૭૬ ના રોજ જ અમલમાં લાવી દેવામાં આવ્યો હતો અને તે ક્ષેત્રમાં અમલી હતો”. સદર દલીલ અંગે સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા નીચેના શબ્દોમાં કાર્યવાહી કરવામાં આવી છે. “અમે પ્રતિવાદીના વિજ્ઞાન વકીલની એ દલીલને ઘણી હદ સુધી સ્વીકારી છે કે ૧૯૭૪ ના સુધારા અધિનિયમનો અમલ તેના પછીના ઉદ્ભવને ધ્યાનમાં રાખીને કરી શકાય નહીં, એટલે કે ૧૭.૦૨.૧૯૭૬ થી ૧૯૭૬ ના અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પછી ૧-૪-૧૯૭૬ ના રોજ”. આ સાથે, સર્વોચ્ચ અદાલતે વિચારણાને ૧૯૬૦

ના બિન-સુધારેલા અધિનિયમ હેઠળ પ્રવર્તતી સ્થિતિ પૂરતી મર્યાદિત રાખી હતી.

૪૦.૭ પેરેગ્રાફ ૭૪ માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે, ૧૯૭૨ નો સુધારા અધિનિયમ મૂળ સ્વરૂપમાં ૧૯૬૦ ના અધિનિયમની અરજીને કોઈપણ રીતે અસર કરે છે કે કેમ તે મુદ્દા પર વિચાર કરતી વખતે, ઠરાવ્યું અને અવલોકન કર્યું કે “તેથી ‘બીડ લેન્ડ્સ’ ના સંદર્ભમાં ૧૯૭૪ ના સુધારા અધિનિયમ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી વ્યાપક વ્યાખ્યાની અસરને બાજુ પર રાખીને પણ અને ૧૯૬૦ ના અધિનિયમની કલમ ૨(૧) અને ૨(૧૭) હેઠળ ‘ખેતી’ અને ‘જમીન’ ની વ્યાખ્યા પર જઈને, અમને એ ચોક્કસ નિષ્કર્ષ પર આવવામાં કોઈ મુશ્કેલી નથી કે અધિનિયમમાં તેના મૂળ સ્વરૂપમાં સમાવિષ્ટ આવી વ્યાખ્યામાં ‘બીડ લેન્ડ્સ’ નો સમાવેશ થતો હતો જે જમીનો વિશિષ્ટ રીતે પશુઓ માટે ઘાસ કાપવા માટે અથવા ચરાણના હેતુઓ માટે હતી”.

૪૦.૮ આ સંદર્ભમાં નાગભાઈ નજભાઈ ખાચર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં ચુકાદો પણ સુસંગત રહેશે. સદર કેસમાં, પડકાર આ અદાલત દ્વારા સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નંબર ૧૧૪૫ ઓફ ૧૯૯૧ અને અન્ય સંબંધિત બાબતોમાં પસાર કરાયેલા તારીખ ૧૭.૦૨.૨૦૦૪ ના ચુકાદા

અને આદેશ સામે હતો. પડકાર બીડ લેન્ડ્સને ફાજલ જમીન તરીકે સંપાદિત કરવા સામે બે આધારો પર હતો, એટલે કે, (૧) અધિનિયમ બીડ લેન્ડ્સને લાગુ પડતો નથી અને (૨) જોગવાઈઓ ભારતના બંધારણની અલ્ટ્રા વાયરસ (બહારની) છે. આ અદાલતની ડિવિઝન બેન્ચે, ૧૯૬૦ ના અધિનિયમ અને ૧૯૭૨ ના સુધારા અધિનિયમને કલમ ૩૧-એ અને ૩૧-સી ની રક્ષણાત્મક છત્રછાયા ઉપલબ્ધ હોવાને ધ્યાનમાં રાખીને પડકારને નકારી કાઢ્યો હતો. સદર કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે ૩૪મા સુધારા અધિનિયમ દ્વારા ૧૯૭૪ ના અધિનિયમને ભારતના બંધારણની નવમી અનુસૂચિમાં આઈટમ ૭૧ તરીકે સામેલ કરવામાં આવ્યો છે અને ૨૦૦૭ (૨) એસસીસી ૧ માં અહેવાલ કરાયેલ આઈ.આર. કોએલ્હો (મૃત) કાયદાકીય પ્રતિનિધિઓ દ્વારા વિ. સ્ટેટ ઓફ તમિલનાડુના કેસમાં આ અદાલતના ચુકાદાને ધ્યાનમાં રાખીને પડકાર છોડી દેવામાં આવ્યો હતો. નાગભાઈ નજભાઈ ખાયર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં ચુકાદાનો પેરેગ્રાફ ૨ આ પ્રમાણે વંચાય છે:-

“૨. શરૂઆતમાં, અમે જણાવી શકીએ કે વડી અદાલતમાં અન્ય બાબતોની સાથે ગુજરાત ખેત જમીન સીલિંગ સુધારા અધિનિયમ (૧૯૭૪ નો ૨) ની જોગવાઈઓને બંધારણની

કલમ ૧૪ અને ૧૯ ના ઉલ્લંઘન તરીકે પડકારતી રીટ અરજીઓ દાખલ કરવામાં આવી હતી. અમે જણાવી શકીએ કે બંધારણ (ચોત્રીસમો સુધારો) અધિનિયમ દ્વારા સુધારા અધિનિયમ ૧૯૭૪ ના ૨ ને ભારતના બંધારણની નવમી અનુસૂચિમાં આઈટમ ૭૧ તરીકે સામેલ કરવામાં આવ્યો છે. તે સમાવેશને આ અદાલતની બંધારણીય બેન્ચ સમક્ષ એવા આધારે પડકારવામાં આવ્યો હતો કે બંધારણમાં ચોત્રીસમો સુધારો બંધારણના મૂળભૂત માળખાનું ઉલ્લંઘન કરે છે જે પડકાર હવે આઈ.આર. કોએલ્હો (મૃત) કાયદાકીય પ્રતિનિધિઓ દ્વારા વિ. સ્ટેટ ઓફ તમિલનાડુના કેસમાં આ અદાલતના ચુકાદાને ધ્યાનમાં રાખીને છોડી દેવામાં આવ્યો છે.”

૪૦.૯ વૈધતાને કોઈ પડકાર ન હોવાને કારણે અને પેરેગ્રાફ ૨ માં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલા અવલોકનને ધ્યાનમાં લેતા, પ્રતિવાદીની એ દલીલ સ્વીકારી શકાય નહીં કે ૧૯૭૨ ના સુધારા અધિનિયમને રદબાતલ અને શૂન્ય જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો. ઉપરાંત, વર્તમાન કેસની વિપરીત, કાર્યવાહી ચાલુ હતી અને સત્તાધિકારીઓના આદેશોમાંથી ઉદ્ભવતી હતી, જેની પાછળ વડી અદાલત દ્વારા પસાર

કરાયેલા આદેશો આવ્યા હતા અને સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ પડકાર પેઢિંગ હતો. જ્યારે, વર્તમાન કેસમાં, આદેશો પસાર થઈ ચૂક્યા છે, મુદ્દાઓ પૂર્ણ અને નક્કી થઈ ગયા હતા અને બાબતને સગીર પુત્રના સંદર્ભમાં મર્યાદિત ન્યાયિક નિર્ણય માટે પરત મોકલવામાં આવી હતી. આમ, હાથ પરના કેસની વિશિષ્ટ હકીકતોને ધ્યાનમાં લેતા, સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત અને અન્ય વિ. મનોહરસિંહજી પ્રદ્યુમનસિંહ જાડેજા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં ચુકાદો વર્તમાન કેસની હકીકતોને લાગુ પડશે નહીં.

સંદર્ભ: અન્ય દલીલો અને નિષ્કર્ષ

૪૧. અન્ય વિવિધ રજૂઆતો ઉઠાવવામાં આવી છે, એટલે કે, (૧) અદાલતના ક્ષેત્રાધિકાર અંગેનો ભૂલભરેલો નિર્ણય તે અદાલતને ક્ષેત્રાધિકાર પ્રદાન કરી શકતો નથી જ્યાં તેની પાસે કોઈ ક્ષેત્રાધિકાર નથી; (૨) પડકાર ઉઠાવનાર પક્ષનો અધિકાર; (૩) કાયદા સામે કોઈ એસ્ટોપેલ (પ્રતિબંધ) નથી; (૪) ક્ષેત્રાધિકારનો અભાવ ધરાવતા સત્તાધિકારી અને આદેશો શૂન્ય હોવા; (૫) કાયદાનો પ્રશ્ન ગમે ત્યારે ઉઠાવી શકાય છે, તેની તપાસ કરી શકાતી નથી કારણ કે, તારીખ ૨૨.૦૪.૧૯૯૧ ના ચુકાદાએ પક્ષકારો વચ્ચે પરસ્પર અંતિમતા પ્રાપ્ત કરી લીધી છે અને તે બંધનકર્તા છે.

જર. ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં લેતા, આ અદાલતનો સુવિચારિત અભિપ્રાય છે કે વિદ્વાન સિંગલ જજ, રેકૉર્ડ પર સ્પષ્ટ દેખાતી કોઈપણ ભૂલની ગેરહાજરીમાં, પડકાર હેઠળના ટ્રિબ્યુનલના ચુકાદામાં દખલ કરી શક્યા ન હોત. તેથી, પડકારવામાં આવેલ સીએવી ચુકાદો આથી રદબાતલ કરવામાં આવે છે અને ટ્રિબ્યુનલના ચુકાદાને આથી બહાલ રાખવામાં આવે છે. પક્ષકારોએ તે મુજબ કાર્ય કરવાનું રહેશે.

જૃ. આમ, સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નંબર ૧૩૦૬૫ ઓફ ૧૯૯૪ માં લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નંબર ૨૧૧૧ ઓફ ૨૦૦૯ આથી મંજૂર કરવામાં આવે છે જ્યારે, સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નંબર ૧૦૨૩૫ ઓફ ૧૯૯૬ માં રાજ્ય સરકાર દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નંબર ૨૧૦૮ ઓફ ૨૦૦૯ માં દખલગીરી કરવાની કોઈ જરૂર જણાતી નથી અને તે ફગાવવામાં આવે છે. સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નંબર ૧૩૦૬૫ ઓફ ૧૯૯૪ માં લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નંબર ૨૧૧૧ ઓફ ૨૦૦૯ મંજૂર થવાને કારણે, સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નંબર ૫૧૭૪ ઓફ ૧૯૯૬ માં લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નંબર ૨૦૦૪ ઓફ ૨૦૦૯ માં વધુ કોઈ આદેશો પસાર કરવાની જરૂર નથી અને તે મુજબ તેનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

૪૪. ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં લેતા, સંબંધિત સિવિલ અરજીઓમાં વધુ કોઈ આદેશો પસાર કરવાની જરૂર નથી અને તેનો આથી નિકાલ કરવામાં આવે છે. ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ નથી.

૪૫. સમાપ્ત કરતી વખતે, એ રેકૉર્ડ પર મૂકવું જરૂરી છે કે પ્રશ્નવાળી જમીનના સંદર્ભમાં વાદી કાંતિલાલ પટેલ દ્વારા તેમના પાવર ઓફ એટર્ની – ડોલી પટેલ વિ. નકુલન પાનીકર અને અન્ય મારફતે સ્પેશિયલ સિવિલ સૂટ નંબર ૧૮૬ ઓફ ૨૦૧૦ દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. તારીખ ૦૪.૦૭.૨૦૧૨ ના ચુકાદા દ્વારા દાવો મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો જેની સામે, નકુલન પાનીકર અને સિદ્ધિ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર એન્ડ ડેવલપર્સ – તેમાંના પ્રતિવાદીઓએ, ફર્સ્ટ અપીલ નંબર ૨૨૩૮ ઓફ ૨૦૧૨ અને ૨૨૩૯ ઓફ ૨૦૧૨ દાખલ કરી છે.

૪૬. આ અદાલતે, તારીખ ૨૫.૦૬.૨૦૧૮ ના રોજ ફર્સ્ટ અપીલ નંબર ૨૨૩૮ ઓફ ૨૦૧૨ માં નીચે મુજબનો આદેશ પસાર કર્યો છે:

“સંબંધિત પક્ષકારોના વિદ્વાન એડવોકેટોને સાંભળ્યા

આ અપીલ લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ્સ નંબર ૨૧૧૧/૨૦૦૯ સાથે ૨૦૦૪/૨૦૦૯ સાથે ૨૧૦૮/૨૦૦૯ સાથે તારીખ ૧૯.૦૭.૨૦૧૮ ના રોજ અંતિમ સુનાવણી માટે સૂચિબદ્ધ કરવામાં આવશે.

શ્રી પ્રતિક જસાણી, વિદ્વાન એડવોકેટ જણાવે છે કે તેમણે પ્રતિવાદી નંબર ૧.૩ – છાયાબેન કાંતિલાલ પટેલને જાણ કરી દીધી છે કે તેઓ તેમના અંગત કારણોસર આ બાબતમાંથી નિવૃત્ત થઈ રહ્યા છે. પત્રની એક નકલ રેકૉર્ડ પર મૂકવામાં આવી છે. સંજોગો અનુસાર, પ્રતિવાદી નંબર ૧.૩ – છાયાબેન કાંતિલાલ પટેલે સુનાવણીની આગામી તારીખ પહેલાં જરૂરી વ્યવસ્થા કરવાની રહેશે, આમ કરવામાં નિષ્ફળ જશે તો, બાબત(ઓ)માં એકપક્ષીય (એક્સ-પાર્ટી) કાર્યવાહી કરવામાં આવશે.”

ફર્સ્ટ અપીલો પેઝિંગ હોવા દરમિયાન, મૃતક વાદીના વારસદારોએ, જેમાં ડોલી પટેલનો સમાવેશ થાય છે, ફર્સ્ટ અપીલ નંબર ૨૨૩૮ ઓફ ૨૦૧૨ માં સિવિલ એપિલેશન (પરત ખેંચવા માટે) નંબર ૧ ઓફ ૨૦૨૪ અને ફર્સ્ટ અપીલ નંબર ૨૨૩૯ ઓફ ૨૦૧૨ માં સિવિલ એપિલેશન (પરત

ખેંચવા માટે) નંબર ૨ ઓફ ૨૦૨૪ દાખલ કરી છે, જેનો નિર્ણય તે જ તારીખના સીએવી ચુકાદા દ્વારા કરવામાં આવ્યો છે અને અરજીઓ મંજૂર કરવામાં આવી છે અને સ્પેશિયલ સિવિલ સૂટ નંબર ૧૮૬ ઓફ ૨૦૧૦ પરત ખેંચવાની મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

વધુ આદેશ

૪૭. જાહેરાત થયા પછી, શ્રી મિહિર એચ. જોશી અને સુશ્રી તૃષા કે. પટેલ, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ, તેમજ સંબંધિત પક્ષકારો વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી સલિલ એમ. ઠાકોરે સીએવી ચુકાદાના અમલ અને અમલીકરણ પર સ્ટે આપવા માટે પ્રાર્થના કરી છે.

૪૮. સુશ્રી મનિષા લવકુમાર શાહ, વિદ્વાન એડિશનલ એડવોકેટ જનરલ દ્વારા આ વિનંતીનો સખત વિરોધ એવા આધારે કરવામાં આવ્યો છે કે હવે લેટર્સ પેટન્ટ અપીલોમાંથી એક મંજૂર થઈ ગઈ હોવાથી, પ્રશ્નવાળી જમીનનો કબજો રાજ્ય સરકારને સોંપવામાં આવે. રાજ્ય સરકાર, વધુમાં વધુ, તેને અન્ય કોઈને ફાળવશે નહીં.

જદ. પક્ષકારો માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતનો સંપર્ક કરવા ઈચ્છતા હોવાથી, સીએવી ચુકાદાના અમલ અને અમલીકરણ પર આથી ચાર અઠવાડિયાના સમયગાળા માટે સ્ટે આપવામાં આવે છે.

સહી/–

(સંગીતા કે. વિશેન, જજ)

સહી/–

(નિશા એમ. ઠાકોર, જજ)

રવિ પી. પટેલ

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.